פאָליטישע עקאָנאָמיע

א. ש. זאַקס

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

HB 179 S2 1918 v.1
Sachs, Abraham Simchah,
(Politishe ekonomye)

ארבייטער־רינג ביבליאָטעק נומ. VI.

פּאָליטישע עקאָנאָמיע

— די גרונד־פּרינציפּען —

ערשטער טייל

פון

א. ש. זאַקס

ארויסגעגעבען פון דער עדיוקיישאָנאַל קאָמיטע פון אַרב. רינג.

Copyright 1918
by
THE WORKMEN'S CIRCLE

אַ פּאָר ווערטער פון אויטאָר

דאָס פאָרליגענדע ווערק בעהאַנדעלט די טעאָריע פון פאָליטישער עקאָנאָמיע. צו דער פראַקטישער פאָליטישער עקאָנאָמיע וועל איך צוטרעטען, ווען איך וועל זיין פאַרטיג מיט דער טעאָריע.

אין ערשטען בוך איז מיר געווען אונמעגליך „אַריינצושפּאַרען“ די גאַנצע טעאָריע און פאַר די ענינים פון ארבייטסלוין, פראָפיט, רענטע, קאָנצענטראַציע פון קאַפּיטאַל, קלאַסען פערנאַנדערטיילונג א. ז. וו., א. ז. וו., וועט זיין געווידמעט דאָס צווייטע בוך.

איך וויל אויך אויפמערקזאַם מאַכען די לעזער ניט צו פערבייטען דאָס דאָזיגע ווערק מיט מיין בוך: „פּאָליטישע עקאָנאָמיע, איהר ענטשטעהונג און געשיכטע“. אין יענעם בוך האָב איך זיך אָבגעגעבען בלויז מיט דער געשיכטע פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע, בעת איצט איז, ווי געזאָגט, מיין אויפגאַבע זיך צו בעשעפטיגען מיט דעם עצם פון דיזער וויסענשאַפט. בעריהרונגס פונקטען זענען געוועהנליך אונפערמיידליך, ווייל די היסטאָריע פון אַ וויסענשאַפט שטויסט זיך אימער צוזאַמען מיט איהר טעאָריע. אָבער בכלל זענען דיביידע ווערק פערשיידען און גיבען זיך אָב מיט בעזונדערע צווייגען פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע.

א. ש. זאַקס.

איינלייטונג

אַלגעמיינע בעגריפען וועגען פּריוואַט ווירטשאַפט און פּאָלקס־ווירטשאַפט; ווירטשאַפטליכע אַרבייט און דער קאַמפּף פאַר עקזיסטענץ; די ענטוויקלונג פון די בעדערפנישען; דער צוועק פון דער פּאָלקס־ווירטשאַפט; די טעכנישע און געזעלשאַפטליכע זייט פון דער פּאָלקס־ווירטשאַפט; די ענטשטעהונג פון דער פּאָלקס־ווירטשאַפט. די אָרגאַניזאַטאָרען און געזעצען פון דער ווירטשאַפט; די ענדערונגען אין דער פּאָלקס־ווירטשאַפט; די אויפגאַבע פון פּאָליטישע עקאָנאָמיע.

פּאָליטישע עקאָנאָמיע איז די וויסענשאַפט פון דער פּאָלקס־ווירטשאַפט, פון דעם פּאָלקס באַלעבאַטישקייט.

וואָס פערשטעהט מען אונטער פּאָלקס ווירטשאַפט?

וואָס הייסט ווירטשאַפט בכלל?

ווען אַ הויז פרוי פּאַסט אויף, אַז איהר פאַמיליע זאָל האָבען אַלין, וואָס איהר איז נויטיג; אַז די קינדער, אַ שטייגער, זאָלען האָבען זייער עסען און טרינקען אין דער צייט און אין דער מאָס, זאָלען זיין אָנגעטהון ווי עס בעדאַרף צו זיין, זאָלען האָבען אַ גוטע דירה, וואו צו זיין, זאָלען זיין ריין, ציכטיג אַרומגעוואַשען — דאַן זאָגט מען, אַז די פרוי איז אַ באַלעבאָסטע, אַז זי פיהרט אַ ווירטשאַפט.

ווען די פרוי איז ניט נאָר סתם אַ באַלעבאָסטע, נאָר אַ שפּאָרעווודיגע באַלעבאָסטע; ווען זי איז אַ גרויסע בריה אויסצוקומען מיט די קאַרגע שכירות, וואָס איהר מאַן קריגט; ווען זי מאַרקירט אויס, אַז אויף איהר ווירטשאַפט זאָל אַוועקגעהן וואָס וועניגער געלד — דאַן זאָגט מען, אַז די פרוי לעבט ע ק אָ נ אָ מ י ש, אַז זי איז אַ גרויסע באַלעבאָסטע.

אַ הויז־פרוי, אַ געוועהנליכע באַלעבאָסטע מאַכט ניט אַליין דאָס לעבען. איהר אויפגאַבע איז נור אויסצוגעבען שפּאָרעוודיג דאָס געלד, וואָס דער מאַן פערדיענט, זעהן, אַז די הוצאה פון הויז זאָל ניט זיין גרעסער פון דער הכנסה. די הכנסה בעזאָרגט דער מאַן, דער ברויטגעבער, און ווי עקאָנאָמיש די באַלעבאָסטע זאָל ניט זיין אין אירדע אויסגאַבען, קען זי אָבער אַלץ

ניט פיהרען גוט איהר הויז, ווען דער מאַן, למשל, פערדיענט גאָר ניט, אָדער זעהר ווענינ, אז עס קלעקט ניט אפילו פון האנד צום מויל. אום צו קענען מאַכען א הוצאה מוז זיין א הכנסה און די עקאָנאָמיע פון דערווירטשאַפט, פון דער באַלעבאַטעשקייט העננט אָב ניט נאָר פון דער הויז פרוי, נאָר אויך — און אין א פיעל גרעסערער מאָס — פון דעם מאַן, פון דעם פערדיענער. אזוי ווי א גוטע באַלעבאָסטע דאַרף פערשטעהן, ווי צו ווירטשאַפטען, ווי צו פערוואַלטען די הוצאה, אזוי דאַרף א גוטער באַלעבאָס פערשטעהן ווי צו ווירטשאַפטען זיין הכנסה, זיין אר־בייט, זיין מלאכה, זיינע קענטעגישען א. א. וו. ער דאַרף זעהן, אז פאַר זיין אַרבייט זאָל ער קריגען גרעסערע שכירות, אז זיין צייט זאָל ניט געהן אין גיוועץ, און נאָר דאַן קען מען ריידען פון אַן עקאָנאָמישען לעבען, פון א ווירטשאַפט אין ברייטען זין, ווען די פערדיענסטען פון איין זייט און די אויס־גאַבען פון דער צווייטער זייט ווערען געמאַכט מיט אַ אויסרע־כענונג, מיט א סדר און אָרדנונג.

אונטער א ווירטשאַפט פערשטעהען מיר, בכן, דאָס אַרביי־טען מיט אַן אויסרעכנונג, מיט א תכלית, כדי די בעדערפנישען זאָלען קענען בעפרידיגט ווערען און דאָס שטרעבען, אז די בעפרי־דיגונג פון די בעדערפנישען זאָל קאָסטען וואָס ווענינער צייט, געלד און אַרבייט.

אויך ביי פערשיידענע חיות זעהען מיר, אז זיי טהוען צוועק־מעסיגע אַרבייט, אום צו בעפרידיגען זייערע בעדערפנישען. א שפין וועבט זיין שפינוועבץ זעהר געשיקט און טהוט דיזעלבע זאַך, וואָס דער וועבער טהוט; א ביהן בויט איהרע וואַקס־קעמערלעך, וועלכע זיינען אין מאַנכע פּרטים ניט ערגער, ווי די געביידען, וואָס בוימייסטערס שטעלען אויף. אָבער ניט דער שפין און ניט די ביהן פיהרען א ווירטשאַפט, זייער אַרבייט איז אַן אינסטינקטיווע, אָהן איבערלעגונג און זי האָט זיך ענטוויקעלט אין דעם בלינדען קאַמפף פאַר עקזיסטענץ, וואָס ווערט געפיהרט ביי אַלע לעבעדיגע בעשעפעניסען פון קליין ביז גרויס. א ווירט־שאַפט פאָדערט ישוב הדעת, אויסרעכנונג, איבערלעגונג. די דאָזיגע אייגענשאַפטען פעהלען דעם שפין און דער ביהן אזוי ווי זיי פעהלען ביי אַלע אַנדערע חיות און אפילו ביי די ווילדע מענ־שען.

„דער אונטערשייד צווישען דער בעסטער ביהן און דעם ערג־

סטען קולטורעלען בוי־מייסטער — זאָגט מארקס — איז דאָס, וואָס דער בוימייסטער בויט פריהער דעם בנין ביי זיך אין קאָפּ איידער ער פערווירקליכט עס אין דער פראקטיק".

ביי אַ ווירטשאַפטליכע טהעטיגקייט ווערט פריהער אויסגע־ארבייט דער פּלאַן און די ארבייט ווערט שפּעטער דורכגעפיהרט לויט דעם דאָזיגען פּלאַן, בעת ביי די חיות ווערט די ארבייט גע־טאָן אינסטינקטיוו, אָהן אַ פריהערדיגען פּלאַן און אָהן איבער־לעגונג.

די וויסענשאפט, וועלכע מיר האָבען דאָ בדעה צו לערנען, האָט אָבער ניט צו טאָן מיט דער געוועהנליכער באלעבאטעשקייט פון יחיד, מיט דער פּריוואט ווירטשאפט. פּאָליטישע עקאָנאָמיע איז, ווי שוין געזאָגט, די לעהרע פון דער פ אָ ל ק ס ו ו י ר ט־ש א פ ט ; איהר אויפגאבע איז זיך אָבצושטעלען אויף דעם שאפען, האנדלען און וואנדלען פון דעם גאנצען פאָלק, זי בעשעפ־טיגט זיך מיט דער באלעבאטעשקייט פון כלל.

די פאָלקס ווירטשאפט איז אַ גרויסע קייט, וואָס איז צוזאַ־מענגעקניפּט פון פערשיידענע בעזונדערע פּריוואט ווירטשאפטען. יעדע פּריוואט־ווירטשאפט איז נור אַ קליין שרייפעל פון דעם גאנצען מעכאניזם, וואָס ווערט אָנגערופען פאָלקס ווירטשאפט.

ווי שאפט דער כלל? ווי ארבייט דאָס גאנצע פאָלק אוים זיינע לעבענס מיטלען? ווי ווערען די דאָזיגע לעבענס מיטלען פונאנדערגעטיילט, ווי ווערען זיי פערברויכט? ווי ד א ר פ ע ן זיי געשאפען ווערען, אום דאָס לעבען זאָל זיין עקאָנאָמישער, ווי דארפען זיי פונאנדערגעטיילט ווערען, ווי דארפען זיי פערברויכט ווערען? — אָט זיינען די פראגען, אויף וועלכע פאָליטישע עקאָנאָ־מיע זוכט צו געבען אן ענטפער!

אזוי ווי די פּריוואט ווירטשאפט האָט דעם צוועק צו בעפרי־דיגען די בעדערפנישען פון יחיד, פון דער אייגענער פאמיליע מיט וואָס ווייניגער געלד, אזוי האָט די פאָלקס ווירטשאפט אלס איהר אויפגאבע צו שאפען מיטלען, וועלכע זאָלען בעפרידיגען די בע־דערפנישען פון כלל מיט וואָס קלענערע אויסגאבען.

די בעדערפנישען גופא זיינען פערשיידען און וואקסען צו־זאמען מיט דער קולטור, מיט דער ענטוויקלונג.

אין די אלטע ווילדע צייטען זיינען די מענשליכע בעדערפ־נישען ניט געווען גרעסער, ווי די בעדערפנישען פון די העכערע חיות. די בעדערפנישען זיינען געווען פ י ז י אָ ל אָ ג י ש ע.

ריין קערפּערליכע: עסען צו שטילען דעם הונגער; וואסער צו לעשען דעם דורשט — אַט וועלכע בעדערפנישען די ערשטע מענשען האָבען געהאַט. שפּעטער האָבען זיך ענטוויקעלט די בעדערפנישען אין אַ דירה, וואו צו וואוינען; אין קליידער צוצודעקען דעם קערפּער. נאָך שפּעטער זיינען אויסגעוואַקסען אַזוינע בעדערפנישען, וואָס האָבען אפשר ניט אַ דירעקטען שייכות מיט דער חיי שעה, מיט דעם לעבען פון היינט, אָבער וואָס מאַכען דאָס לעבען לענגער, געזינטער, ווי צום ביישפּיעל די בעדערפנישען אין ריינליכקייט, אין געזונדע לעבענסבעדינגונגען. ווען דער מענש האָט זיך אַרויפגעהייבען נאָך העכער אויפ'ן לייטער פון קולטור, האָט ער זיך שוין ניט בעגנוגענט מיט דער בעפרידיגונג פון די פיזיאָלאָגישע און סאַניטאַרע בעדערפנישען, ער האָט אָנגעפאַנגען צו זאָרגען, ווי צו בעפרידיגען זיינע גייסטיגע בעדערפנישען, זיינע בעדערפנישען אין וויסען, אין פּאָעזיע, מוזיק, אין קינדער ערציהונג א. א. וו. דעם קולטור מענש ווילט זיך ניט סתם אַזוי לעבען, נור וואָס בעסער, שעהנער און אַנגענעהמער לעבען. ביים היינטיגען ציוויליזירטען מענש פערנעהמען די נידעריגסטע בעדערפנישען דעם קלענסטען פּלאַץ אין דער גאַנצער הוצאה פון'ם לעבען. די הויפּט אויסגאַבען געהען אַוועק אויף די קולטורעלע נויטען, אויף די העכערע גייסטיגע בעדערפנישען, ווי יעדער איינער קען זיך איבערצייגען, ווען ער וועט אויסרעכנען אויף וואָס איהם געהט אַוועק זיין געלד.

וואָס טהוען די מענשען אום צו בעפרידיגען זייערע בעדערפנישען? זיי אַרבייטען, זיי דרעהען זיך דעם קאָפּ, זיי גיבען אויס כח, ענערגיע.

די אויפגאַבע פון דער פּאָלקס ווירטשאַפט איז צו זעהן, אַז די אַרבייט זאָל ווערען געטאָן עקאָנאָמיש, ד. ה., אַז די מעגליך קלענסטע מאָס אַרבייט זאָל ברענגען די מעגליך גרעסטע רעזולטאַטען.

אין דער פּאָלקס ווירטשאַפט אונטערשיידעט מען אַ טעכנישע זייט און אַ געזעלשאַפטליכע זייט.

די אַרבייט פון מענשען קען ברענגען נוצען נאָר דאַן, ווען זיי, די מענשען, פערשטעהען די געהיימניסען און די קרעפטען פון דער נאַטור, ווען זיי פערשטעהען ווי צו ווירקען אויף איהר; אויסער דעם מוזען זיין געוויסע כללים, לויט וועלכע זיי זענען

אָרגאַניזירט. די אַלע מיטגלידער מוזען אָבהיטען אַ געוויסען סדר, אַ געוויסע אָרדנונג, וואָס עס פאָדערט זיך ביי יעדען צוזאַמענ־לעבען פון אַ סך מענשען. אָהן אָט די צוויי בעדינגונגען איז אונ־מעגליך צו פיהרען אַ פאָלקס־ווירטשאַפט. ווען די ערשטע מענ־שען, וועלכע האָבען זיך בעשעפטיגט מיט יאַגד, זענען געגאַנגען פאַנגען אַ חיה, האָבען זיי ערשטענס געמוזט וויסען דעם כאַראַק־טער פון דער חיה, איהר טבע, וועלכער וועטער עס ווירקט אויף איהר גוט, און וועלכער שלעכט, וואו און ווען איהר איז לייכטער צו טרעפען א. א. וו. צווייטענס האָבען זיך די מענשען בעדאַרפט אָבמאַכען, ווי יעדערער זאָל זיך נוהג זיין ביים פאַנגען, וואָס יעדערער זאָל טאָן, ווי ער זאָל זיך בע־נוצען מיט די רויב א. א. וו. א. א. וו.

ביי היינטיגע ווירטשאַפטען איז דאָס נאָך מעהר בולט. דער דאָרף־פויער אום צו ערנעהרען זיך מיט זיין פאַמיליע, בעאַרבייט די ערד: ער זעעט, שניידט, דרעשט, וועטערט, פערקויפט די פאַרטיגע תבואות — מיט איין וואָרט — ער פיהרט אַ ווירט־שאַפט. אום צו פיהרען גוט זיין ווירטשאַפט מוז דער פויער האָ־בען געוויסע וועלקצייג, מאַשינען: ער מוז האָבען אַן אַקעראייי־זען, אַ באָראָנעווע. צום שניידען מוז ער האָבען קאָסעס, צום דרעשען און וועטערן — אַנדערע וועלקצייג און מאַשינען. דאָס רוב מאָל קען דער פויער אַליין ניט אויספיהרען זיין אַרבייט. ער דינגט צו אַנדערע אַרבייטער, וועלכע העלפען איהם פיהרען זיין ווירטשאַפט. הערבסט צייט פערקויפט דער פויער די אָראָב־געגומיענע תבואות פאַר מזומן. דאָס געקראָגענע געלד בלייבט אָבער ניט ביים פויער אין גאַנצען. אַ טייל געלד צאָהלט ער אָב דעם פּראָצענטניק, וועלכער האָט איהם געליהען אין דער צייט, ווען די תבואה איז נאָך ניט געווען פאַרטיג; פאַר אַ טייל געלד־קויפט ער זיך געצייג, אַ טייל נעהמט צו פון איהם די רעגירונג אין דער פאָרמע פון פערשיידענע אָבצאָהלונגען און צינזען.

דער פויער קען נאָר דאַן מיט ערפאָלג אַקערען, זעען און שניידען, אויב ער פערשטעהט ווען און ווי צו זעען, וועלכע ערד איז גוט צו אַקערען און וועלכע ניט, וואָסערע וועטערען עס טויגען צום שניידען און וואָסערע ניט — אַזוינע ידיעות בע־קומט דער פויער דורך זיין בעקאַנטשאַפט מיט דער אויסערלי־כער נאַטור — דאָס איז די טעכנישע זייט פון דער ווירטשאַפט.

אויסער אָט די טעכנישע ידיעות מוז דער פויער — אויב ער וויל, אז זיין ווירטשאפט זאָל זיך גוט פיהרען — היטען די כללים פון חובות צאָהלען, בעצאָהלען אין דער צייט און אין דער מאָס ארבייטסלוין, היטען די געזעצען פון צינזען און איבעריגע אָבצאָהלונגען — דאָס אַלעס איז שוין דער אויסערליכער נאטור גאָר ניט נוגע. דאָס איז שוין געגרינדעט ניט אויף די קענטנישען, וואָס דער פויער האָט ערוואָרבען, בעקענענדיג זיך מיט דער נאטור, נור אויף די ידיעות פון די בעציהונגען, וועלכע עקזיסטירען צווישען די מענשען אין דער געזעלשאפט. דאָס איז שוין ניט די טעכנישע זייט פון דער ווירטשאפט, נור די ג ע ז ע ל ש א פ ט־ ל י כ ע זייט, ווייל די כללים זענען נור ב נ ו ג ע ד י מ ע נ ־ ש ע ן, אָבער ניט בנוגע דער נאטור.

פאָליטישע עקאָנאָמיע לערנט אויס די פאָלקס ווירטשאפט, אָבער ניט די טעכנישע זייט, נור די געזעלשאפטליכע זייט פון דער פאָלקס ווירטשאפט.

מיר זאָגען, אז פאָליטישע עקאָנאָמיע לערנט די ווירטשאפט פון גאנצען פאָלק. דאָס הייסט אָבער ניט, אז זי בעשעפטיגט זיך מיט אַלע פעלקער פון אַלע צייטען. ניט אַלע פעלקער לעבען עקאָנאָמיש און פיהרען א ווירטשאפט. ווי מיר האָבען שוין אויבען געזאָגט, מוז יעדע ווירטשאפט ווערען געפיהרט מיט א חשבון, מיט אַן אויסרעכנונג, לויט א געוויסען פלאַן. די ווילדע פעלקער, וועלכע לעבען אָהן א חשבון און זאָרגען ניט פאר'ן מאָרגעדיגען טאָג, פיהרען ניט קיין ווירטשאפט. זיי זענען גלייך צו חיות און צו קליינע קינדער, וועלכע לעבען אָהן א ברעקעל זאָרג פאר שפּעטער. בשעת דער הונגער נאָגט — שרייען זיי, אָבער קוים האָט זיך דער הונגער איינגעשטילט, פערגעסען זיי אין גאנצען אָן דעם, אז עס איז פאראַן אזא זאך ווי הונגער און אז מען דארף זיך קענען איהם בעוואָרענען. ווען א קינד איז זאט, ווארפט עס אוועק די שפייז, ווי אַן אונניצליכע זאך און איהם פאלט גאָר ניט איין אין זינען, אז מיט א פּאָר שעה שפּעטער, וועט ער ווייטער ווע‏לען עסען. די ווילדע פעלקער מיט זייער קינדערשען שכל לעבען אויף אָהן א שום אויסרעכנונג און האָבען ניט קיין בעגריף אָבצושאצען די בעדייטונג פון די זאכען, וועלכע זענען נוצליך אין לעבען.

בעטראַכט דאָס לעבען פון די שבטים, וועלכע געפינען זיך אויף דער נידעריגסטער שטופע פון קולטור, ווי די בושמענער פון

זיד אפריקא, די ווערדען פון אינזעל ציילאָן, די נעגריטאָסען אויף די פיליפינען און איהר וועט זעהן, אז זיי האָבען ניט קיין ברע־קעל אויסרעכנונג, ווי צו לעבען. דאָ הונגערן זיי, דאָ פרעסען זיי זיך איבער. ווען עס טרעפט זיך, אז זיי האָבען א סך שפייז, קלעקט עס נור אויף איין מאָל און עס קומט זיי אפילו אויפ׳ן געדאנקען ניט ארויף, אז מען דארף לעבען מיט א תכלית און בעהאַלטען דאָס, וואָס עס איז געבליבען פון עסען, אויף א צוויי־טען מאָל. זענען זיי זאַט — פערגעסען זיי גאָר, אז עס איז דאָ אזא זאך ווי הונגער אויף דער וועלט. זענען זיי הונגעריג — פערגעסען זיי, אז עס זיינען געווען צייטען, ווען זיי האָבען געהאַט צו עסען איבערגענוג. ניט זיי דענקען פון דער צוקונפט און ניט זיי געדענקען די פערגאַנגענהייט. זיי האָבען זעהר א שוואַכען זכרון און פערגעסען אַלעס, וואָס עס איז אפילו מיט א גאַנץ קור־צער צייט צוריק פאָרגעקומען. די ווילדע, ווי אונזער אמאָליגע אור־אור־עלטער זיידעס, האָבען ניט קיין בעגריף אָבצושאַצען א זאך. זיי זענען אימשטאַנד אָבצוגעבען, פונקט ווי אמאָל די אינדיאַנער אין אמעריקא, די טייערסטע זאכען פאר א שפיעל־בעל. זיי זאָרגען ניט, זיי דאגה׳ן ניט. עסען פאַנגען זיי אָן צו זוכען ערשט דאַן, ווען זיי פיהלען הונגער. די קאָפּדרעהעניש פון א ציוויליזירטען מענשען, ווי צו זיין פערזיכערט מיט׳ן מאָר־גען, פעהלט דעם ווילדען. ער איז זאָרגלאָז און באַלעבאַטעוועט ניט. ניט ער לעבט עקאָנאָמיש און ניט ער פיהרט א ווירטשאַפט.

די ווירטשאַפט איז א רעזולטאַט פון דער קולטור און איז ענטשטאַנען ערשט דאַן, ווען די מענשען האָבען אָנגעפאַנגען צו פערשטעהן, אז מען דארף זאָרגען פאר דער צוקונפט און האָבען אָנגעפאַנגען צו לעבען און צו ארבייטען מיט שכל, מיט א ישוב הדעת, מיט א חשבון. בלויז קולטור־פעלקער פיהרען א ווירט־שאַפט און דעריבער קען מען אויך זאָגען, אז פּאָליטישע עקאָנאָמיע האָט צו טהאָן בלויז מיט דער טהעטיגקייט פון קולטור־פעלקער.

וואָס מעהר א ווירטשאַפט האָט אין זיך דעם כאַראַקטער און די סמנים פון א פּריוואַט ווירטשאַפט אַלץ ווייניגער האָט מיט איהר צו טהאָן פּאָליטישע עקאָנאָמיע. לאָמיר נעהמען צ. ב. א לאַנד, וואו עס הערשט אזא סאָרט ווירטשאַפט, וואו די פּראָדוק־טען ווערען געשאַפען ניט צום פערקויף, נור צום אייגענעם בע־דארף, אזוי ווי עס איז געווען אין דער צייט פון שקלאַפען־הער־

שאַפט און שפּעטער אין דער פּעאָדאַליסטישער אָרדנונג. אין אַזאַ ווירטשאַפט איז די מענשליכע טהעטיגקייט זעהר אַן איינפאַכע. דער שקלאַפען־הערר אָדער דער פריין רעכענט אויס וויפיעל פּראָדוקטען ער דארף האָבען פאַר זיין גרופּע אָדער דאָרף. וויפיעל פאַר שטיוועל ער האָט נויטיג, וויפיעל פאָר קליידער, וויפיעל ווייץ, וויפיעל קאָרן א. א. וו. און אין הסכם מיט אָט דעם בעדאַרף אָרדענט ער איין די גאַנצע פּראָדוקציע זיינע. ער בעשטימט אַזוי פיעל און אַזוי פיעל שוסטער, אַזוי פיעל שניידער, אַזוי פיעל לאַנד ארבייטער, אַזוי פיעל בעקער א. א. וו. די ווירטשאַפט ווערט דאָ רעגולירט און אָרגאַניזירט פון אַ געוויסען ווילען, פון אַ פערוואַלטער אין דער פּערזאָן פון דעם איינגענטימער אָדער פון זיינע העלפער. דער ערפאָלג אָדער ניט ערפאָלג פון אַזאַ ווירטשאַפט ווענדעט זיך אָן די פעהיגקייטען פון דעם פערוואַלטער, פון זיינע קאַפּריזען, פון זיין ערפאַהרונג א. אַ. וו. די פערבינדונגען צווישען אָט די פערשיידענע בעזונדערע ווירטשאַפטען זענען זעהר שוואַכע. איין גרופּע דאַרף ניט אָנקומען צו אַ צווייטער גרופּע; איין דאָרף איז ניט אָבהענגיג פון אַ צווייטען דאָרף. מיר האָבען דאָ צו טהאָן מיט אַ קופּע בעזונדערע ציגעל, וועלכע זענען ניט פעראייניגט צווישען זיך מיט אַ געוויכען צעמענט. יעדע ווירטשאַפט איז אַן עולם קטן פאַר זיך און קען עקזיסטירען, ווען אפילו אַלע אַנדערע שכנה'שע ווירטשאַפטען זאָלען אונטערגעהן. מיט אַזאַ ווירטשאַפט האָט פּאָליטישע עקאָנאָמיע זעהר ווייניג צו טהאָן, ווייל די ווירטשאַפט ווערט ניט רעגולירט דורך געוויסע געזעצען, נור דורך דעם פערלאַנג און ווילען פון די פערוואַלטער.

גאַנץ אַנדערש זיינען די היינטיגע ווירטשאַפטען, וואו די פּראָדוקטען ווערען געשאַפען ניט פאַר'ן אייגענעם געברויך, נור פאַר'ן האַנדעל, פאַר'ן פערקויף. די יעניגע, וועלכע שאַפען די פּראָדוקטען, פערברויכען זיי ניט אין די, וועלכע פערברויכען, האָבען זיי ניט געשאַפען. אַ ווילען, אַ פערוואַלטער איז נאָר פאַראַן אין יעדער בעזונדערער אונטערנעהמונג. די גאַנצע ווירטשאַפט ווערט ניט רעגולירט דורך דעם ווילען פון דעם אָדער יענעם. פערקעהרט, דער ווילען פון איינציגען איז אָבהענגיג פון געוויסע געזעצען. קיין אונטערנעהמער, צום ביישפּיעל, קען אין היינטיגע צייטען ניט אָרגאַניזירען זיין אונטערנעהמונג, ווי איהם געפעלט, לויט זיין געשמאַק און קאַפּריז, נאָר ער מוז זיך רעכנען

מיט די פֿאָדערונגען פון מארק, מיט דעם פּרייז, מיט די אָבצאָה־לונגען, מיט די פּראָצענטען, וואָס מען דאַרף צאָהלען א. א. וו.

מיר האָבען אויף דעם אופן דאָ צו טהאָן מיט געזעצען, וועל־כע הערשען איבער אונז, פּונקט ווי די געזעצען פון דער נאַטור; מיר זיינען צו זיי אונטערוואָרפען, מיר ווערען פון זיי רעגירט. דיזע געזעצען פעראייניגען די פערשיידענע פּריוואַט אונטער־נעהמונגען אין איין פֿאָלקס ווירטשאַפט, אַזוי ווי דער צעמענט פעראייניגט בעזונדערע ציגעל אין איין הויז.

אַז די איצטיגע פֿאָלקס ווירטשאַפט פיהרט זיך לויט אַ געווי־סען פּלאַן, לויט געוויסע בעשטימטע געזעצען, ניט קוקענדיג, וואָס זי ווערט ניט אָרגאַניזירט און פערוואַלטעט פון אַ געוויסען ווילען, קען מען זיך זעהר לייכט איבערצייגען.

מיר נעהמען אזא שטאָדט ווי ניו יאָרק מיט איהרע 5 מיליאָן מענשען. יעדער מענש האָט נויטיג שפּייז, קליידער, וועש, אַ דירה, לעהרערס, שרייבגעצייג א. א. וו. אָט די אַלע בעדעפֿ־נישען ווערען בעפרידיגט מעהר אָדער ווייניגער. מיר זעהען ניט בכלל מענשען, וועלכע זאָלען ארומגעהן מוטער־נאַקעט און באָרוועס; עס זיינען אויך פאַראַן פערהעלטניסמעסיג ווייניג מענשען, וועלכע זאָלען בפועל ממש הונגערן און וואוינען אויפ׳ן גאַס. וואו נעהמט מען אָט די זאכען, וועלכע זיינען נויטיג צו בעפרי־דיגען די מענשליכע בעדערפנישען? זיי ווערען בעשאַפען דורך מענשליכער ארבייט אויפ׳ן פעלד, אין די פאַבריקען, אין די שע־פער. ווער אָבער פאַסט אויף, אַז די ניו יאָרקער בעפעלקערונג זאָל אומגעפעהר האָבען אַלעס, וואָס זי בעדאַרף, אַז עס זאָל אריינ־געפיהרט ווערען די נויטיגע מאָס ברויט, אַז עס זאָל געבויט ווערען די נויטיגע צאָהל הייזער, אַז עס זאָל אויפגענעהט ווערען די נויטיגע צאָהל קליידער? ווער פאַסט אויף, אַז גלייך אין דער פריה, ווען אַלע שטעהען אויף, זאָל שוין זיין אַלץ אָנגעגרייט און אַז שפּעט ביינאַכט זאָל שוין זיין, מיט ווייניג אויסנאַהמען, אַלץ פערברויכט?

ד י ג ע ז ע צ ע ן פ ו ן ד ע ר פ אָ ל ק ס ו ו י ר ט־ש אַ פ ט! דער ווילען פון פאַטריאַרך, פון׳ם שקלאַפען־הערר, פון פרייז אין דער אַלטער ווירטשאַפט איז פערביטען געוואָרען אויף די געזעצען פון פאָלקס ווירטשאַפט אין דער היינטיגער צייט.

אין וואָס בעשטעהען אָט די געזעצען? ווי ווירקען זיי אויף אונז? ווען איז זייער ממשלה איבער אונז שטאַרקער און ווען

שוואכער? מיט דיזע פראגען בעשעפטיגט זיך פּאָליטישע עקאָ־נאָמיע.

ווי מיר וויסען זיינען די בעציהונגען צווישען די מענשען ניט אייביג דיזעלבע. זיי ענדערען זיך שטענדיג, זיי זיינען אונ־טערוואָרפען, אזוי ווי אלץ אין דער נאטור, צו דעם געזעץ פון ענטוויקלונג.

עס זיינען געווען צייטען, ווען מענשען האָבען ניט געהאט קיין בעגריף פון אייגענטום, אלע האָבען גלייך געארבייט און גלייך זיך צוטיילט מיט די פּראָדוקטען פון זייער ארבייט. שפּע־טער זעהען מיר אין דער געשיכטע, ווי איינער אַן עלטסטער, א פּאטריארך, הערשט איבער'ן גאנצען שבט. ווייטער זעהען מיר די שקלאַפעריי, וואו א סך מענשען זיינען פערשקלאפּט צו איי־נעם, דעם שקלאַפען־הערר, ניט נור מיט זייער ארבייט, נור אויך מיט זייער גוף און נשמה; אין דעם מיטעלאלטער, ווידער, האָט געהערשט די פעאָדאלע סיסטעם, וואו די פויערים פלעגען דאר־פען ארבייטען פאר'ן פריץ און האָבען ניט געהאט קיין דעה איבער די פּראָדוקטען, וואָס זיי האָבען אליין אויסגעארבייט. שפּעטער איז די פעאָדאלע סיסטעם בטל געוואָרען און פענסציזנץ האָט געמוזט אָבטרעטען א פּלאַץ פאר פרייע, געדונגענע ארבייט. איצט לעבען מיר ביי אזא סיסטעם, וואו די מיטגליעדער זיינען, אמת, געזעצליך אלע פריי, אָבער עקאָנאָמיש געפינען זיך די גרויסע מאסען אונטער דעם יאָך פון א קליינער צאָהל רייכע מענ־שען. די ארבייטער האָבען ניט די מעגליכקייט אליין אויסצו־נוצען זייער כח פאר די אייגענע בעדערפנישען, נור זיינען גע־צוואונגען צו פערקויפען זייער ארבייטס קראפט צו די יעניגע, וועלכע געניסען די פּריווילעגיע פון פּריוואט אייגענטום אויף לאנד, געצייג, מאשינען, געוועהר, הייזער א. א. וו.

מיר זעהען, אז אין יעדער בעזונדערער צייט זיינען די בעצי־הונגען, די שייכות צווישען מענשען גאנץ אנדערע. די בעצי־הונגען ענדערען זיך. עס פערשטעהט זיך, אז די פערענדערונגען קו־מען ניט פון העלערהויט; מסתמא זיינען דאָ געוויסע אורזאכען, וואָס רופען ארויס די דאָזיגע ענדערונגען. עס פרעגט זיך אלזאָ, דורך וועלכע אורזאכען ענדערען זיך די בעציהונגען צווישען מענ־שען? וואָס איז די מעשה, וואָס איין סיסטעם שטארבט אָב און א צווייטע קומט אויף איהר פּלאַץ? — אויף דיזע פראגען ענטפערט אויך פּאָליטישע עקאָנאָמיע.

קורץ:

פּאָליטישע עקאָנאָמיע*) בעשעפטיגט זיך מיט דער געזעלשאַפטליכער זייט פון דער פאָלקס־ווירטשאַפט און מיט די ענדערונגען, וועלכע קומען אין איהר פאָר.

---

*) דאָס וואָרט עקאָנאָמיע שטאַמט פון די גריכישע ווערטער „אָיקאָס" — הויז און „נאָמאָס" — געזעץ, אָרדנונג. עקאָנאָמיע הייסט אַלזאָ הויז־האַלטונג, הויז־ווירטשאַפט, באַלעבאַטעשקייט. „פּאָליטישע" קומט פון גריכישען וואָרט „פּאַליס" — שטאָדט, שטאַאט. די ווערטער פּאָליטישע עקאָנאָמיע בעדייטען אַלזאָ די געזעצען פון דעם כלל'ס באַלעבאַטעשקייט.

צווייטע לעקציע

1. די לעהרע פון פּראָדוקציע

א) די נאַטור

דריי אָבטיילונגען פון דער פאָלקס ווירטשאַפט; אַלגעמיינע בעגריפען וועגען פּראָדוקציאָן; די בעדינגונגען פאַר דער פּראָדוקציאָן; דער איינפלוס פון דער נאַטור אויף דער פּראָדוקציאָן: קלימאַט, באָדען, וואַסערן, פלאַנצען און חיות; די פערענדערונגען אין די נאַטור־בעדינגונגען; די ווירקונג פון מענשען.

די פּאָלקס ווירטשאַפט בעשטעהט פון דריי טיילען: פון׳ם שאַפען מיטלען צום לעבען, פון דעם פונאַנדערטיילען די מיטלען צווישען די מיטגלידער אין דער געזעלשאַפט און פון׳ם געברויכען די פּראָדוקטען.

אין די אַמאָליגע צייטען, ווען די פּראָדוקטען זיינען געשאַפען געוואָרען צום אייגענעם געברויך איז די פונאַנדערטיילונג געווען זעהר אַן איינפאַכע און האָט פערנומען אַן אונבעדייטענדען פּלאַץ אין דער גאַנצער ווירטשאַפט. די הויפּט אַרבייט איז בעשטאַנען אין׳ם שאַפען די פּראָדוקטען און זייער געברויך. אין דער היינטיגער ווירטשאַפט, וואו די פּראָדוקטען ווערען ניט געשאַפען פאַר׳ן אייגענעם געברויך, נאָר פאַר׳ן מאַרק, איז דער מיטעל רינג פון דער ווירטשאַפט — די פונאַנדערטיילונג — זעהר וויכטיג. די אַרבייט איז היינט אַזוי צוטיילט, דאָס יעדערער אַרבייט נאָר אויס אַ קליינעם טייל (און דאָס רוב גאָרניט) פון די לעבענס מיטלען, וואָס ער פערנוצט פאַר זיך. דאָס רוב לעבענס־מיטלען בעקומט יעדערער דורך טויש, דורך דעם, וואָס ער טוישט אויס די פּראָדוקטען פון זיין אייגענער אַרבייט אויף די פּראָדוקטען פון אַנדערען׳ס אַרבייט. יעדער מענש איז אין היינטיגע צייטען אָבהענגיג פון אַזוינע מענשען, וועלכע ער קען גאָרניט און וועלכע ער האָט אין זיין לעבען גאָר קיין מאָל ניט אָנגעזעהן. יעדערער איז נאָר אַ קליינער טייל, אַ שרייפעל פון דער גרויסער געזעלשאַפטליכער מאַשין. דער מיטעל רינג, די פונאַנדערטיילונג, איז זעהר אַ וויכטיגער טייל אין דער פּאָלקס־ווירטשאַפט. אַ ספּעציעלער קלאַס — סוחרים — בעשעפטיגט זיך מיט דער

פונאַנדערטיילונג. די גאַנצע פאָלקס ווירטשאַפט ווערט דעריבער איינגעטיילט אין דריי אָבטיילונגען:

1) פראָדוקציע — אָדער — שאַפען פון די פראָדוקטען;

2) צירקולאַציע — אָדער — פונאַנדערטיילונג פון די פראָדוקטען;

3) קאָנסומפּציע — אָדער — געברויך פון די פראָדוקטען.

1. פראָדוקציע.

פון פריהער ווייסען מיר, אַז די ארבייט פון שאַפען די פראָדוקטען איז פערבונדען מיט דעם בעגריף פון פראָדוקציע.

שאַפט דער מענש, באמת, נייע זאַכען? נייע פראָדוקטען? געוויס ניט!

ווען אַ שניידער, למשל, נעהט אויף אַ בגד, האָט ער מיט זיין ארבייט קיין נייע מאַטעריאַל ניט בעשאַפען; ער האָט גענומען פאַרטיגע מאַטעריאַל — טוך, פאָדים, קנעפּ א. א. וו. און האָט פון זיי מיט זיין ארבייט געמאַכט אַ נוצליכע זאַך, אַ פראָדוקט, וואָס בעפרידיגט אַ מענשליכע בעדערפניש. דאָס טוך האָט ער אַליין ניט בעשאַפען, דעם פאָדים און די קנעפּ אויך ניט. דאָס האָט ער געקראָגען פאַרטיגע. אפילו דער וועבער, וועלכער האָט גע־וועבט דאָס טוך האָט קיין נייעס ניט געשאַפען, ער האָט עס פון פאַרטיגע וואָל אויסגעוועבט. די וואָל גופא איז געוואַקסען אויף שאָף און די שאָף האָבען געקענט ברענגען וואָל, ווייל די נאַטור האָט מיט איהרע גראָזען זיי געגעבען די מעגליכקייט זיך צו האָ־דעווען און צו וואַקסען.

אפילו דער פאַרמער שאַפט אויך ניט מיט זיין ארבייט נ י י ע מאַטעריאַל; מיט זיין ארבייט טהוט ער בלויז אויף, אַז די נאַטור זאָל עפענען איהרע אוצרות און זאָל ערלויבען, אַז דאָס מאַטעריאַל און די עלעמענטען, וועלכע געפינען זיך אין איהר, זאָל קענען בעארבייט ווערען אין די נוצען פון מענשען. קיין נייע זאַכען ווערען בכן ניט בעשאַפען. עס ווערט בלויז ב ע אַ ר־ב י י ט דאָס מאַטעריאַל, וואָס די נאַטור גיט אונז. מען דאַרף דעריבער אונטער פראָדוקציע אין ריכטיגען זין פערשטעהן ניט דאָס שאַפען אַ נייעס, נור דאָס בעאַרבייטען פון מאַטעריאַלען, דאָס געבען געוויסע שטאָפען אַ נייע פאָרם, אַ ניי געשטאַלט און אויסזעהן.

ניט יעדע ענדערונג אין די מאַטעריאַלען פון דער נאַטור קען אָנגערופען ווערען פראָדוקציע. ווען איינער וועט גראָבען ערד

סתם אין דער וועלט אריין, אָדער גיסען וואסער אין ים אָהן א שום צוועק, וועט זיין ארבייט ניט בעטראכט ווערען אלס פּראָדוקטיווע ארבייט נאָר אלס נוצלאָזע, אונפּראָדוקטיווע ארבייט.

פּ ר אָ ד ו ק צ י ע מ י י נ ט — ד אָ ס א י ב ע ר א ר ב י י ט ע ן פ ו ן׳ ם מ א ט ע ר י א ל, ו ו אָ ס ג ע פ י נ ט ז י ך א י ן ד ע ר נ א ט ו ר, א י ן א ז ו י נ ע ז א כ ע ן, ו ו ע ל כ ע ב ע פ ר י ד י ג ע ן ד י מ ע נ ש ל י כ ע ב ע ד ע ר פ נ י ש ע ן.

איצט ווען מיר האָבען שוין א בעגריף מכח דעם עצם פון דער פּראָדוקציע וועלען מיר אָנפאנגען צו בעטראכטען אויספיהרליך די בעדינגונגען, פון וועלכע די פּראָדוקציע איז אָבהענגיג.

מיר האָבען דאָ בעוויזען, אז די פּראָדוקציע איז ניט אנדערש, ווי דאָס בעארבייטען און איבערארבייטען פון די קרעפטען און מאטעריאלען, וואָס מיר געפינען גרייט אין דער נאטור פאר זאכען, וועלכע האָבען דעם צוועק צו בעפרידיגען מענשליכע בעדערפנישען.

עס איז דעריבער פערשטענדליך, אז יעדע פּראָדוקציע איז אָבהענגיג פון דער נ א ט ו ר, פון איהרע בעדינגונגען, מאטעריאלען און עלעמענטען, מיט וועלכע די פּראָדוקציע האָט צו טהאָן.

אום דאָס מאטעריאל פון דער נאטור זאָל קענען צופרידענשטעלען די מענשליכע בעדערפנישען דארף מען ארבייטען, אויסלאָזען כח, ענערגיע און יעדע פּראָדוקציע האָט דעריבער זיך צו רעכענען מיט דער מאָס ארבייט, ווי מיט דער ארט און וואייזע, ווי די געזעלשאפט ארבייט.

ארבייטען קען מען ניט מיט הוילע הענד, מען מוז דערצו האָבען געצייג, מען דארף אין די היינטיגע צייטען אויך האָבען געלד און אנדערע הילפס־מיטלען, אום מען זאָל קענען אָנגעהן מיט דער ארבייט און דעריבער איז יעדע פּראָדוקציע אָבהענגיג פון

א) נאטור,

ב) ארבייט,

ג) קאפּיטאל.*)

*) בעמערקונג: אין גרונד גענומען זיינען פאראַן ניט מעהר, ווי צוויי בעדינגונגען, פון וועלכע די פּראָדוקציע איז אָבהענגיג: נאַטור און אַרבייט. די נאַטור איז די מוטער, דער פּאַסיווער עלעמענט פון דער פּראָדוקציע און די אַרבייט איז דער פאָטער, דער אָקטיווער עלעמענט פון

א) נאַטור.

צו די נאַטירליכע בעדינגונגען, וועלכע האָבען אַן איינפלוס אויף דער פּראָדוקציע, געהערען:

1. דער ק ל י מ א ט — די וואַרעמקייט און פייכטקייט אין דער אַטמאָספערע, און די לופט בעוועגונגען (ווינטען).

יעדער אָרגאַניזם, אַ חיה אָדער אַ פלאַנץ, דאַרף האָבען אַ געוויסע טעמפּעראַטור פאַר זיין עקזיסטענץ. אין די גאַנץ קאַל־טע לענדער קענען צ. ב. ניט וואַקסען פיעל זומער תבואות און די מענשליכע אַרבייט קען דערביי גאָר ניט אויפטהאָן. פּער־קעהרט, אין די וואַרעמע לענדער וואַקסען פערשידענע מינים תבואות און פרוכטען און די פּראָדוקציע פון לעבענס־מיטעל איז פיעל לייכטער.

אויסער פון דער וואַרעמקייט איז די פּראָדוקציע אָבהענגיג פון דער פייכטקייט. אין מאַנכע ערטער, וואו די טעמפּעראַ־טור איז זעהר אַ גוטע, זיינען די פערמעס ניט געראָטען, ווייל עס רעגענט צו פיעל אָדער, ווייל עס רעגענט צו וועניג. אין דרום־רוסלאַנד זיינען גאַנץ אָפט די געריטענישען זעהר שלעכט, ווייל די לופט איז צו טרוקען. אין אַמעריקא ווידער זיינען דאָ אַ סך ערטער, וועלכע טויגען ניט פאַר תבואות צוליעב דעם, ווייל זיי זיינען זומפּיג.

אויף די ווינטען בעאיינפלוסען די פּראָדוקציע. מאַנכע אונטערנעהמונגען זיינען אין גאַנצען אָבהענגיג פון ווינטען, ווי אַ שטייגער, ווינט־מיהלען, זעגעל־שיפען א. א. וו. אפילו אין דער ענטדעקונג פון אַמעריקא האָבען ווינטען געשפּיעלט אַ וויכטיגע ראָליע. פון דער אַנדערער זייט טרעפט עס, אַז ווינטען ברענ־גען פיעל שאַדען, זיי מאַכען אַ תל פון פיעלע מענשליכע אויפ־

דער פּראָדוקציע. די אַרבייט ווירקט אויף דער נאַטור און עס ווערען דורך דעם בעשאַפען פּראָדוקטען צום לעבען. דאָס וואָס מיר רופען קאַ־פּיטאַל איז, ווי מיר וועלען ווייטער זעהען, ניט מעהר ווי פערגליווערטע אַרבייט. געצייג, אינסטרומענטען, מאַשינען האָבען מיר בעקומען נור דורך דעם, וואָס דער מענש האָט גענומען מאַטעריאַל פון דער נאַטור און עס איבערגעאַרבייט אין ניצליכע זאַכען. מיר בעטראַכטען דאָ פון דעסט־וועגען קאַפּיטאַל אַלס אַ זעלבסטשטענדיגע בעזונדערע בעדינגונג, כדי עס זאָל אונז זיין לייכטער פונאַנדערצוגלידערען דעם גאַנצען ענין פון דער פּראָדוקציע און אריינקוקען אין איהר תוך. אין היינטיגע צייטען האָט זיך דאָס קאַפּיטאַל אַזוי דערוויטערט פון זיין מוטער אַרבייט, דאָס עס דאַרף בעטראַכט ווערען אַלס אַ בעזונדערע קראַפט פאַר דער פּראָדוקציע.

טהואונגען. אָט האָט דאָ דער שטורם, וואָס איז געווען אין מזרח אמעריקא דעם 1טען מערץ 1914, פערורזאכט פיעל מיליאָנען שאָדען. פון אַ געוואַלדיגער מאַסע מענשליכער אַרבייט איז אין אַ פּאָר שעה געוואָרען אַ חורבן.

2. ד ע ר ב אָ ד ע ן — די פיזישע אייגענשאַפטען און די כעמישע צוזאַמענזעצונג פון דער אויבערשטער ערד שאָלעכץ.

יעדער פאַרמער, אויב ער וויל בעאַרבייטען זיין לאַנד, מוז זיך שטענדיג רעכנען מיט די אייגענשאַפטען פון זיין באָדען. אויף אַ זאַמדיגען באָדען, למשל, קען מען זעען אַנדערע מינים תבואות, ווי אויף אַ ליימיגען באָדען. אַ הומוס־באָדען, וואו עס איז פאַראַן אַ סך פערפוילטע אָרגאַנישע שטאָפען, נויטיגט זיך שוין ווייטער אין אַן אַנדער סאָרט פלאַנצען. דאָס זעלבע מוז דער פאַרמער, ווען ער אָרגאַניזירט זייןווירטשאַפט, זיך רעכנען מיט די כעמישע עלעמענטען און זאַלצען, וועלכע ריענען אַלס נאָהרונגס־מיטעל פאַר די פלאַנצען.

דאָס אַלץ, וואָס מיר האָבען דאָ געזאָגט בנוגע לאַנד ווירט־שאַפט, פאַסט זיך בנוגע דער קוילען און מעטאַלען פּראָדוקציע. די אַרבייט אין די מינען, אין די שאַכטען, ווענדעט זיך פון די מינעראַלען און מעטאַלען, וועלכע געפינען זיך אין די ערד שיכ־טען. קיין מענש איז ניט אימשטאַנד צו מאַכען פון אַ קופּער־שאַכט אַ גאָלד־שאַכט; פון אַ קוילען־שאַכט — אַ קופּער־שאַכט.

3. י מ י ם א ו ן ט י י כ ע ן ; ב ע ר ג א ו ן ט אָ־ ל ע ן. דער שיפבוי, ווי אויך דער האַנדעל מיט די אַריינגע־פיהרטע און ארויסגעפיהרטע סחורות, האָט זיך געקענט ענטוויק־לען בלויז אין די ערטער, וועלכע ליגען לעבען ים. אַ דאַנק די וואַסער־וועגען האָט זיך אויך ענטוויקעלט דער פערקעהר צווישען מענשען. מענשען פון פערשיידענע לענדער און נאַציעס טרעפען זיך און לערנען איינער פון אַנדערן אָב די פערשיידענע אופנים, ווי בעסער צו פּראָדוצירען זאַכען פאַר'ן מענשליכען בעדאַרף.

אין גריכען לאַנד און איטאַליען — לענדער, וועלכע ליגען לעבען ימים — האָט זיך די פּראָדוקציע ענטוויקעלט פריהער, ווי אין אַלע אַנדערע לענדער. דאָס איז הויפּטזעכליך פאָרגעקו־מען צוליעב דעם, ווייל דער מיטעללענדישער ים (ים התכון) האָט זיי פעראייניגט מיט די קולטור פעלקער פון אַזיע און אַפריקא.

בערג האָבען, פערקעהרט, אַ שלעכטע ווירקונג אויף די פּראָ־דוקציע. ימים און טייכען דערנעהנטערען און ברענגען צוזאַמען

פערשיידענע מענשען, אין דער צייט, ווען בערג טיילען מענשען פונאַנדער, מאַכען שווערער דעם פערקעהר און פערלאַנגזאַמען די ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקציע.

אויך טאָלען האָבען אַן איינפלוס אויף דער פּראָדוקציע. די מילך פּראָדוקציעס זיינען אַממייסטען ענטוויקעלט אין די נידע־ריגע לענדער, ווייל דאָרטען וואַקסען זעהר גוט פערשיידענע גראָ־זען, וועלכע דינען אַלס נאַהרונג, אַלס פוטער פאַר בהמות. בערג און טאָלען שפּיעלען אויך אַ גרויסע ראָליע אין מלחמות.

3. פּלאָראַ (פלאַנצונגען) און פאַונאַ (חיות). פון דער פלאַנצען־וועלט האָבען וועלדער זעהר אַ גרויסע בעדייטונג אין דער פּראָדוקציע. די האָלץ און ברעטער־פאַבריקען קענען זיך ענטוויקלען בלויז אין די ערטער, וואו עס זיינען פאַראַן גרויסע וועלדער. אין די אַלטע צייטען האָבען וועלדער געדיענט אַלס אַ שוץ פאַר דער בעפעלקערונג. זיי האָבען אויך געדיענט אַלס גרענעצען אָבצוטיילען איין לאַנד פון דעם צווייטען. דאָרטען, וואו דאָס לאַנד איז בעדעקט מיט דיקע אונדורכדרינגליכע וועלדער, זיינען מענשען פערהעלטניסמעסיג זעהר ווייניג, אויב מען זאָל די צאָהל מענשען צוטהיילען אויף די איינ־הייטען פון שטח לאַנד. אַרום די וועלדער האָט זיך אַם מייס־טען ענטוויקעלט די יאַגד־בעשעפטיגונג און אַרום די לאָנקעס האָט זיך ענטוויקעלט די פיה־צוכט.

די פערשפּרייטונג פון חיות האָט אויך געהאַט ניט קיין קליינע ווירקונג אויף דער פּראָדוקציע.

דער קאַמפּף מיט די ווילדע חיות האָט ענטוויקעלט די וואַפען אין געוועהר פון די ערשטע מענשען, האָט זיי געצוואונגען צו לע־בען צוזאַמען און צו פיהרען אַ געמיינשאַפטליכען, בחברותא׳דיגען לעבען. די מורא פאַר ווילדע חיות האָט אויך געצוואונגען דעם מענשען זיך צו בענוצען מיט פייער אַלס פערטיידיגונגס מיטעל, נאָך אַ צייט פריהער, איידער דער מענש האָט זיך מיט איהם בע־נוצט אַלס אַ מיטעל צו קאָכען.

נאָך אַ גרעסערע בעדייטונג ווי די ווילדע חיות האָבען די הויז־חיות און בהמות פאַר דער פּראָדוקציע.

אויסערדעם, וואָס די בהמות גיבען פלייש, פעלען, ביינערנע זאַכען דעם מענשען, דיענען זיי אויך אַלס די בעסטע העלפער זיינע אין זיין אַרבייט, ווי פערד, קעמלען, אייזלען, הינט אז״וו.

די אָבגעשטאַנענקייט פון די אויסטראַלישע שבטים ערקלערט

זיך טיילווייז דערמיט, וואָס ביי זיי איז געווען ווענינ הויז־חיות, וועלכע זאָלען זיי העלפען זיך צו בעפרייען פון דעם שווערען קאמפף פאר עקזיסטענץ. די אָרעמקייט פון הויז־חיות אין אַמע־ריקאַ איז אויך געווען איינע פון די אורזאַכען פאר וואָס די אינ־דיאַנער זיינען געבליבען אין ווילדען צושטאַנד. ניט האָבענדיג קיין העלפער האָבען די אַמעריקאַנישע שבטים זיך ניט געקענט בעפרייען פון זייער ווילדען ציגיינער לעבען, זיי האָבען ניט געהאַט די מעגליכקייט זיך צו בעשעפטיגען מיט לאַנד־ווירטשאַפט, ווייל זיי האָט געפעהלט בהמות דערצו.

ווען מיר בעטראַכטען די ווירקונג פון די נאַטירליכע בעדינ־גונגען אויף דער פּראָדוקציע קומען מיר צום פאָלגענדען כלל: וואָס מעהר די נאַטור גיט דעם מענ־שען, אלץ לייכטער און פאָרטשריט־ליכער איז זיין ארבייט — די פּראָ־דוקציע.

ווען די נאַטור איז אָבער צו רייך, ווירקט זי ווידער ניט גוט אויף דער ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקציע. אין אַנדערע פעלען ווירקט אַ צו רייכע נאַטור פּונקט אַזוי שלעכט, ווי אַ צו אָרימע.

ווען דער מענש בעקומט מיטלען צום לעבען גרינג, גרייט פון די נאַטור, דאַן איז ער ניט געצוואונגען צו אַרבייטען און די פּראָדוקציע ענטוויקעלט זיך ניט. אין די הייסע לענדער פון אַפריקאַ וואַקסט אַ מין צוקער־פלאַנצונג, וואָס איין ביימעל איה־רער קען ערנעהרען אַ פאַמיליע אויף אַ גאַנצען טאָג. אום צו פערפלאַנצען אַזוינע 400 ביימלעך דאַרף מען נור האָבען איינינע טאָג אַרבייט. עס פערשטעהט זיך, אַז וויבאַלד דער מענש איז פערזאָרגט מיט זיין חיונה אויף אַ יאָהר צייט און די נויט טרייבט איהם ניט צו אַרבייטען, איז אונמעגליך, אַז די פּראָדוקציע זאָל דאָרטען וואַקסען.

ווען די נאַטור איז צו אָרעם ענטווי־קעלט זיך אויך זעהר שלעכט די פּראָדוקציע. די גאַנצע צייט געהט ביים מענשען אַוועק אום צו בעקומען די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטלען און עס בלייבט ניט קיין צייט און קיין כח צו טראַכטען, ווי אויסצובעסערען די פּראָדוקציע.

דאָס אויפבויען אַ וואַרימע דירה און דאָס אויפנעהען וואַ־

רעמע קליידער נעהמט אוועק ביים איינוואוינער אין די קאַלטע לענדער זעהר פיעל צייט און ענערגיע, בעת דער איינוואוינער אין די וואַרימע לענדער בעקומט דאָס אַלעס זעהר גרינג. אפילו שפּייז דאַרף אויך דער ערשטער האָבען מעהר פאַר'ן צוויי־טען. דער איינוואוינער אין די קאַלטע לענדער איז אַ גרעסערער נצרך און דאַרף על פּי יושר בעקומען פון דער נאַטור מעהרער ווי דער איינוואוינער פון די וואַרעמע לענדער. אין אמת'ן אָבער איז די נאַטור צו איהם זעהר שלעכט. ער מוז פאַר די זעלביגע זאַכען ארבייטען אַ סך מעהר, ווי דער פון די וואַרימע לענ־דער. די ארבייט אין די גאַנץ קאַלטע לענדער איז ווענינ אָנ־געלייגט און ניט דער שכל און ניט די מעטאָדען פון ארבייט קענען זיך ענטוויקלען.

אַ צו רייכע און אַ צו אָרעמע נאַטור ווירקען אויף גאַנצע געזעלשאַפטען פונקט, ווי אַ גאַנץ רייכע ירושה און האָפענונגס־לאָזען אָרעמקייט ווירקען אויף איינצעלנע מענשען.

פאַר דער ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקציע זיינען בעסער פון אַלע די בעדינגונגען אין די מעסיגע לענדער. די נאַטור איז דאָרטען ניט זעהר רייך און ניט זעהר אָרעם; דער מענש דאַרף ניט ווענינ האָרעווען, אָבער ניט אַזוי פיעל, אז די ארבייט זאָל פון איהם אוועקנעהמען די מעגליכקייט זיך צו ענטוויקלען.

די געשיכטע ווייזט אונז, אַז די ערסטע גרויסע שריט פון דער ענטוויקלונג, די ערשטע קערנער פון דער קולטור זיינען גע־ווען פאַרזעעט אין די וואַרימע לענדער, וואו די נאַטור איז זעהר רייך — אינדיען, בבל, אשור, מצרים, א. אַז. וו. דאָס איז אויך גאַנץ פערשטענדליך. ביי די איינוואוינער פון די דאָזיגע לענ־דער איז שטענדיג געווען זעהר פיעל פרייע צייט, ווייל מיטלען צום לעבען האָבען זיי בעקומען זעהר גרינג. אָט די קערנער האָ־בען זיך אָבער ענטוויקעלט בלויז ביז אַ געוויסען גרענעץ. נאָך דעם איז געקומען אַ שטילשטאַנד. שפּעטער האָבען די פעלקער פון די מעסיגע לענדער איבערגענומען די קולטור ביי די פעלקער פון די הייסע לענדער און האָבען זי אַ סך מעהר ענטוויקעלט. אויך איצט שטעהט די פּראָדוקציע און, איבערהויפּט, די גאַנצע קולטור אַ סך העכער אין די מעסיגע לענדער — אין אייראָפּע און אין די פערייניגטע שטאַאטען (נאָרד אַמעריקאַ).

די נאַטירליכע בעדינגונגען בלייבען ניט אַלע מאָל די זעל־

ביגע. זיי ענדערען זיך, זיי בייטען זיך און מיט זיי בייט זיך געוועהנליך זייער ווירקונג אויף דער פראָדוקציע.

די פערענדערונגען אין דער אויסערליכער נאַטור קען מען פונאַנדערטיילען, ערשטענס, אויף זעלבסטשטענדיגע פערענדערונגען, אַזעלכע, וועלכע קומען פאָר דורך די קרעפטען פון דער אויסערליכער נאַטור גופא; און, צווייטענס, אויף פערענדערונגען, וועלכע קומען פאָר אַ דאַנק דער אַרבייט פון מענשען.

צוליעב דער שטענדיגער, אונאויפהערליכער בעוועגונג פון די פערשיידענע פליסיגע מעטאַלען, וועלכע געפינען זיך אין אינזער ערד, קומען פאָר פערענדערונגען אין דער ערד־שאָלעכץ. אַנדערע ערטער פון דער ערד־שאָלעכץ הייבען זיך אויף און אַנדערע וויעדער לאָזען זיך אַראָב נידעריגער. עס בילדען זיך נייע בערג, נייע אינזלען אין צוליעב דעם פערענדערן זיך ממילא אויף די ימים.

פון דער געאָלאָגיע איז בעוואוסט, אַז אַמאָל, פיעל טויזענדער יאָהר צוריק, איז דער קלימאַט אין אייראָפּע געווען אַ סך קעלטער, ווי איצטער, אַן ערך אַזעלכער, ווי דער קלימאַט איצט אין סיביר. פון די פערשיידענע נאָכבלייבענישען, פון די ביינער, שטיינערנע געוועהר, וואָס מען געפינט איצט אין דער ערד, זעהט מען, אַז דעמאָלט האָבען דאָרטען אויך געוואוינט מענשען. די בייזע נאַטור פון יענער צייט איז געווים געווען אַ גרויסע שטערונג פאַר דער פראָדוקציע.

אַזוינע זעלבסטשטענדיגע פערענדערונגען קומען אָבער פאָר זעהר לאַנגזאַם. פאַר דער פראָדוקציע פון דער צייט, מיט וועלכע פאָליטישע עקאָנאָמיע בעשעפטיגט זיך, האָבען אַזעלכע לאַנגזאַמע פערענדערונגען קיין שום בעדייטונג ניט. אַ יוצא מן הכלל זענען די פערענדערונגען, וועלכע ענטשטעהען פלוצלונג, דורך אַ פערפלייצונג, דורך אַן ערד־ציטערניש, דורך אַ וואולקאַן א. אַז. וו. אַזעלכע קאַטאַסטראָפען האָבען אַלע מאָל זעהר אַ שלעכטע ווירקונג אויף דער פראָדוקציע.

פיעל שנעלער קומען פאָר די פערענדערונגען אַ דאַנק דער אַרבייט פון מענשען.

אָט די ענדערונגען האָבען ניט אַלע מאָל דיזעלביגע ווירקונג. אַנדערע מאָל פערבעסערען זיי די פראָדוקציע און אַנדערע מאָל, פערקעהרט, מאַכען זיי נאָך ערגער די נאַטירליכע בעדינגונגען אין ממילא אויף די פראָדוקציע.

מיר וועלן דאָ ברענגען איינציגע ביישפּיעלן:

ווען מענשען האַקען אויס די וועלדער, ווערט דער קלימאַט אַלץ טרוקענער, די ווינטערדיגע קעלטען און די זומערדיגע היצען ווערען שטאַרקער; טריקענט מען אויס די בלאָטעס, זומפּען — פערבעסערט זיך דער באָדען, ער ווערט פרוכטבארער; אויך דער קלימאַט פערבעסערט זיך. דער מענש קען דורך קינסטליכע מיטלען, דורך מיסטיגונג, דורך דרענאַזש, מאַכען פון אַ ווענינגער פרוכטבאַרע לאַנד אַ מעהר פרוכטבאַרע.

דורך דעם, וואָס מענשען מאַכען טיפער די טייכען און פעראייניגען זיי דורך קאַנאַלען, פערבעסערען זיך די וואסער־וועגען און דער פערקעהר ענטוויקעלט זיך. אַ דאַנק די אייזענבאַהנען האָבען זיך אָנגעפאַנגען צו בעגעגנען מענשען פון אַזוינע ערטער, צווישען וועלכע דער פערקעהר איז פריהער געווען אונמעגליך איבער דעם גרויסען מהלך, וואָס איז צווישען זיי געווען. מענשען שניידען דורך גאַנץ גרויסע בערג, זיי בויען טונעלען. דער קאַנאַל זועץ האָט פעראייניגט צוויי אָבגעטיילטע אָקעאַנען — דעם אינדישען און דעם אַטלאַנטישען און אויף איינציגע טויזענד מייל האָט דאָס דערנעהנטערט צו אייראָפּאַ צפון און מזרח אַזיען. אַלעמען איז איצט קלאָהר די גוואַלדיג־גרויסע אויסזיכטען פאַר דער אַלוועלטליכער פּראָדוקציע, וואָס דער פּאַנאַמאַ קאַנאַל האָט איצט געגעבען, און דאָס איז דער בעסטער בעוויז, אַז דער מענש קען אין פיעלע פּרטים ענדערן די נאַטור־בעדינגונגען און ממילא אויף די פּראָדוקציע.

דריטע לעקציע.

ב) ארבייט

בעגריף װעגען אַרבײט; פּראָדוקטיװע און ניט־פּראָדוקטיװע אַרבײט; אינדיװידועלע און געזעלשאַפטליך־נוצליכע אַרבײט; אײנפאַכע און קװאַ־ליפיצירטע אַרבײט; די קװאַנטיטעט און די קװאַליטעט (כמות און איכות) פון דער געזעלשאַפטליכער אַרבײט; געצװאונגענע און פרײע אַרבײט; אַ סך הכל.

נאָך דעם װי מיר האָבען שױן אַ בעגריף װעגען דעם אײנפלוס און דער װירקונג פון דער נאַטור, געהען מיר איצט איבער צו דער צװײטער בעדינגונג, פון װעלכער די פּראָדוקציע איז אָב־הענגיג — צו אַרבײט.

די נאַטור גרײט פאַר אונז אָן דאָס מאַטעריאַל און גיט אונז אויך די בעקװעמליכקײטען, כדי מיר זאָלען קענען מאַכען אַ לעבען. זי גיט אונז ליכט, נאַהרונג, װאַסער צו טרינקען, שטאָף פאַר קלײדער, האָלץ און לײם פאַר דירות א. אז. װ. מיר קענען אָבער ניט קומען אויף אַלעם פערטיגען און נעהמען פון דער נאַטור אַלין, װאָס אונז איז נויטיג. אום מיר זאָלען קענען בעפרידיגען אונ־זערע בעדירפנישען מיט די מתנות פון דער נאַטור, מוז מען פרי־הער אַ ר ב י י ט ע ן. בלויז פון לופט און ליכט קענען מיר געניסען אָהן אַרבײט. פאַר די איבעריגע טובות, װאָס די נאַטור טהוט מיט אונז, מוזען מיר צאָהלען אַ צינז אין דער פאָרם פון אַרבײט. אפילו װאַסער בעקומען מיר זעלטען אומזיסט. נאָר דורך דער אַרבײט װערט דאָס מאַטעריאַל פון דער נאַטור פער־װאַנדעלט אין פּראָדוקטען. ניט אַלע זאַכען, װעלכע בעפרידיגען אונזערע בעדערפנישען, זײנען פּראָדוקטען. לופט און ליכט, למשל, זײנען בלויז מתנות, טובות פון דער נאַטור. רײדען מיר אָבער פון פּראָדוקטען, טאָ דאַרף מען שטענדיג פערשטעהן, אז מיר האָ־בען דאָ אין זינען אַזױנע זאַכען, װעלכע ענטהאַלטען אין זיך מ ע נ ש ל י כ ע אַ ר ב י י ט. אָהן אַרבײט קאָן ניט זײן קײן פּראָדוקציע, פּונקט װי זי קען ניט זײן אָהן דער נאַטור.

אַ ר ב י י ט ה י י ס ט א ו י ס ג ע ב ע ן כ ח, ע נ ע ר־ג י ע. ניט יעדעס אויסגעבען פון ענערגיע האָט אָבער אַ װירט־שאַפטליכע בעדײטונג. װען אײנער װעט, למשל, גיסען װאַסער אין אַ זיפּ, אָדער װען ער װעט אויסהאַקען בוימער אין װאַלד און זײ

דערנאָך פערברענגען, אז קיינער זאָל פון זיי קיין הנאה ניט האָבען, מעג ער זיך דערביי מוטשען ביז שוויים, קיין אַרבייט אין ווירט־שאַפטליכען זינן וועט דאָס ניט זיין.

ווירטשאַפטליכע אָדער, בעסער גע־זאָגט, פּראָדוקטיווע אַרבייט הייסט אזא אַרבייט, וואָס האָט דעם צוועק צו בעפרידיגען אַ מענשליכע בע־דערפעניש, אָדער וואָס בעשאַפט פּראָ־דוקטען, וועלכע קענען בעפרידיגען מענשליכע בעדערפענישען.

ווען די אַרבייט ווערט געטהאָן פאַר אינדיווידוע־לע פערזענליכע בעדערפענישען, פאַר אזוינע צוועקען, וועלכע קענען ברייגגען נוטצען בלויז דעם יעניגען, וועלכער טהוט די אַרבייט און ניט קיין אַנדערן, דאַן האָט די פּאָליטישע עקאָנאָמיע מיט דעם ניט צו טהאָן. עסען, טרינקען, צ. ב., זיינען נוצליך, און ממילא איז די אַרבייט, וואָס ווערט פערוועגדעט בשעת'ן עסען אויך נוציג, אָבער דאָס איז אינדיווידועל־נוצליכע אַרבייט, ווייל די אַרבייט פון עסען ברייגגט נוצען בלויז דעם אינדיווידואום, וועלכער טהוט די אַרבייט. פאַר אַן אַנדערן קען דיזע אַרבייט גאָרניט אויפטהאָן. פּאָליטישע עקאָנאָמיע, אַלס אַגעזעל־שאַפטליכע וויסענשאַפט, האָט בלויז צו טהאָן מיט געזעלשאַפטליך־נוצליכע אַרבייט, ד. ה. מיט אַזאַ אַרבייט, וועלכע קען בעפרידיגען אַ בעדערפעניש, ניט נור פון דעם, וועלכער טהוט די אַרבייט, נור פון יעדען אייגציגען מיטגליעד פון דער געזעלשאַפט. די אַרבייט פון עסען און טרינקען ווערט דעריבער פון שטאַנד־פּונקט פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע ניט בעטראַכט פאַר אַן אַרבייט, וואָס בעפרידיגט אַ געזעלשאַפטליכע בעדערפעניש. דאָס נעהען שטיוועל — הגם די שטיוועל ווערט דערנאָך בענוצט פון דעם שוס־טער, וועלכער האָט זיי געמאַכט — איז יאָ אַ געזעלשאַפטליך־נוצליכע אַרבייט, ווייל די אַרבייט פון נעהען שטיוועל קען אויך בעפרידיגען אַ בעדערפעניש פון אַן אַנדער מענשען.

ווען צוויי לענדער האָבען דיזעלביגע נאַטור בעדינגונגען און האָבען אויך די זעלביגע געצייג, וועט די פּראָדוקציע זיין ערפאָלג־רייכער דאָרטען, וואו עס ווערט פאַרטהאָן מעהר אַרבייט. *)

*) אומעטום, וואו מיר געברויכען אין דעם דאָזיגען ווערק דאָס וואָרט „אַרבייט" מיינען מיר געזעלשאַפטליך־נוצליכע אַרבייט.

די פראַגע איז אָבער: ווי געפינט מען אַ מאָס אויסצומעסטען דעם סכום אַרבייט, וואָס ווערט פערטהאָן? מיר האָבען דאָך פערשיעדענע סאָרטען אַרבייט. די אייגענשאַפט פון שוסטער'ס אַרבייט איז דאָך ניט גלייך צו דער אייגענשאַפט פון שניידערס אַרבייט, און זייערע ביידענס אַרבייט זיינען פערשידען פון דער אַרבייט, וואָס דער שמיעד טהוט. דער שוסטער אַרבייט ניט מיט די זעלביגע מוסקולען, מיט די זעלביגע נערוועז, ווי דער שניידער; און דער שמיעד ווידער געברויכט אַנדערע מוסקולען צו דער אַרבייט, ווי די ערשטע ביידע. מיר האָבען פּראָסטע, געװעהנליכע אַרבייט פון אַ געוועהנליכען שכיר־יום, פון אַ פּראָסטען טאָג־לוינער, מיר האָבען אויך די גאַנץ קאָמפּליצירטע אַרבייט פון אַ גרויסען מעכאַניקער, פון אַ געלעהרטען, פון אַ קינסטלער. ווי קען אָנגעווענדעט ווערען — וועט מען פרעגען — איינע און די־זעלבע מאָס צו פערשיידענע זאָרטען, צו פערשיידענע אייגענשאַפ־טען און וואָס, וועלכע אַרבייט, דיענט פאַר אַן איינהייט אום צו מעסטען די גאַנצע סומע געזעלשאַפטליך־נוצליכע אַרבייט, וואָס ס'ווערט פערוועגדעט?

דער תירוץ איז, אַז מיר אינטערעסירען זיך ניט מיט דעם שטייגער, ווי יעדער אַרבייטער לאָזט אויס זיין כח, זיין ענערגיע, נאָר מיט דעם ס ך ה כ ל כח, וואָס ווערט בכלל אויסגע־געבען פאַר נוצליכע צוועקען. מיר מעסטען אויס די ענערגיע, די אַרבייטס־קראַפט, וואָס ווערט פערטהאָן אין מיר קימערען זיך ניט מיט דעם, וועלכע מוסקולען, וועלכע נער־ווען עס זיינען געברויכט געוואָרען ביי דער אַרבייט. פאַר דעם עקאָנאָמיסט איז די ענערגיע פון איין אָרגאַן גלייך צו דער ענערגיע פון צווייטען אָרגאַן; פאַר איהם זיינען אַלע טיילען פון קערפּער גלייך. די ענערגיע, וואָס דער שוסטער פערווענדעט ביים נעהען אַ פּאָר שטיוועל, איז פאַר'ן עקאָנאָמיסט גלייך צו דער ענערגיע וואָס אַ געלעהרטער לאָזט אויס צו שרייבען זיין ווערק. אין גע־וועהנליכען לעבען איז אויך אַזוי. מען זאָגט: חיים דער שניידער האָרעוועט מעהר פון ברוך דעם שמיעד, אַז דער אָדער יענער דאָק־טאָר אַרבייט מעהר, ווי דער אָדער יענער אינזשינער; מען בע־טראַכט דאָ אַלזאָ ניט די איכות פון דער אַרבייט, נאָר די כמות. מען בעטראַכט די אַרבייט, ווי אַ פערשווענדונג פון מאַרך, נערוועז, מוס־קולען, בלוט א. אז. וו. ו ו י דיזע פערשווענדונג קומט פאָר,

ו ו ע ל כ ע מוסקולען, מאַרך און נערוועז עס ווערען געברויכט צו דער אַרבייט — וועגען דעם רעדט מען ניט.

אַלס מאָס דיענט די אַרבייט פון אַ געוועהנליכען אונגעלערנטען אַרבייטער. זיין אַרבייט איז די איינפאַכסטע, און דעריבער דיענט זי אַלס מאָס. מיר נעהמען אַ דורכשניטליכען אונגעלערנטען אַר־בייטער פון מיטעלען געזונד, מיט מיטעלע געציייג און דער סכום אַרבייטס קראַפט, וואָס ער פערוועגדעט אַ טאָג, למשל, דיענט אַלס איינהייט. די יעניגע אַרבייט, צו וועלכע מען דאַרף זיך פריהער לערנען, איז שוין ק ו ו אַ ל י פ י צ י ר ט ע אַרבייט, זי איז שוין פון אַ העכערער אייגענשאַפט, און הגם דער קוואַליפיצירטער אַרבייטער אַרבייט די זעלבע שטונדען, ווי דער פּראָסטער ניט־גע־לערנטער אַרבייטער, ווערט אָבער זיין אַרבייט בעטראַכט פאַר אַ גרע סערע סומע ענערגיע, ווי ביים אונגעלערנטען. אום צו קענען טהאָן די קוואַליפיצירטע מלאכה מוז מען דאָך פריהער פערוועגדען צייט זי צו ערלערנען. אַ שוסטער דאַרף זיך לערנען, לאָמיר אָננעהמען, 2 יאָהר אום צו קענען די מלאָכה; אַ זייגער־מאַכער — פינף יאָהר; אַ דאָקטאָר — 10 יאָהר. און דעריבער דאַרף צו דער מאָס אַרבייט, וואָס זיי פערוועגדען, ווען זיי זיינען שוין אויסגעלערנט, אויך צו־גערעכענט ווערען די ענערגיע, וואָס זיי האָבען פערוועגדעט פאַר דער צייט, ווען זיי האָבען געלערנט די אַרבייט.

10 שעה אַרבייט פון אַ געוועהנליכען אַרבייטער וועט דעריבער זיין גלייך, לאָמיר זאָגען, צו 8 שעה אַרבייט פון אַ שוסטער; צו 6 שעה פון אַ זייגער־מאַכער, צו 1 שעה פון אַ דאָקטאָר, א. אז. וו., א. אז. וו.

דער סכום אַרבייט אין אַ געוויסע לאַנד ווענד׳ט זיך

1) פון דער גרויס פון דער בעפעלקערונג, פון דער אַב־סאָלוטער צאָהל מענשען, וואָס זיינען פאַראַן.

וואָס מעהר מענשען עס איז פאַראַן אין אַ לאַנד, אַלס מעהר אַרבייטס־קראַפט איז דאָס לאַנד עלול צו צושטעלען. מענשען זיינען פאַר דעם לאַנד וויכטיג, פונקט ווי גוטע נאַטור־בעדינגונגען. ווען די פעראייניגטע שטאַאַטען וואָלט מיט הונדערט יאָהר צוריק פערמאַכט איהרע גרענעצען און ניט אַריינגעלאָזען אימיגראַנטען, וואָלט זי געוויס ניט געקענט ענטוויקלען אַזא רייכקייט, אַזוי פיעל האָב און גוטס, ווי איצט. דער צופלוס פון מענשען פאַר אַ לאַנד, וואָס האָט גענוג נאַטירליכע רייכטימער, איז אַ גליק. וואָס מעהר מענשען, אַלץ מעהר אַרבייטס קראַפט און אַלץ בעסער די פּראָ־

דוקציע. ווייניג מענשען אין א לאַנד איז א סימן דלות. פראַנק־רייך איז מיט רעכט זעהר שטאַרק בעזאָרגט צוליעב דעם, וואָס איהר בעפעלקערונג בלייבט אומגעפעהר שטעהן אויף איין אָרט און פערגרעסערט זיך ניט. עס איז קיין צווייפעל ניט, אז איינע פון די אורזאַכען, פאַר וואָס דייטשלאַנד איז עקאָנאָמיש שטאַרקער פאַר פראַנקרייך, איז וואָס די בעפעלקערונג פון דייטשלאַנד וואַקסט שנעלער, ווי די בעפעלקערונג פון פראַנקרייך.

אין דער געשיכטע געפינען מיר ניט ווייניג שטאַטען, וועלכע האָבען געזוכט אַלערליי מיטלען, אום צו פערגרעסערען די בעפעלקערונג. אין קאָלבער׳ס צייטען (אין דער צווייטער העלפט פון 17טען יאהרהונדערט) איז אין פראַנקרייך געווען ארויסגעגעבען א געזעץ, וועלכער האָט בעפרייט פון אָבצאָהלונגען אויף 5 יאָהר אַלע די, וועלכע האָבען חתונה געהאַט ביז 21 יאָהר. די יעניגע, וועלכע האָבען געהאַט 10 קינדער, זיינען בעפרייט געוואָרען אויף שטענדיג פון אָבצאָהלונגען.

די אַבסאָלוטע צאָהל מענשען אין א לאַנד גיט אָבער נאָך ניט קיין קלאָהרע פאָרשטעלונג פון דער אַרבייטסקראַפט, ווייל די מאָס אַרבייט איז אָבהענגיג ניט פון סתם מענשען, נור פון די א ר־ב י י ט ע נ ד ע מענשען. מענער אַרבייטען מעהר, ווי פרויען, קינדער, און אַלטע לייט, זיינען שלעכטע אַרבייטער, אָדער גאָר קיין אַרבייטער ניט. און דעריבער דאַרף מען נעהמען אין אַנבעטראַכט ניט נור די כמות, ניט נור די גרויס פון דער בעפעלקערונג, נאָר אויך די איכות, דעם סאָרט מענשען, פון וועלכע די בעפעלקערונג איז צוזאַמענגעשטעלט. די מאָס אַרבייט ווענדעט זיך אויף

2) פון דער קוואַליטעט פון דער בעפעלקערונג, פון דעם סאָרט מענשען, פון וועלכע די בעפעלקערונג איז צוזאַמענגעזעצט. דערביי דאַרף מען נעהמען אין אכט

א) ד י פ ע ר ט י י ל ו נ ג א ו י ף ג ע ש ל ע כ־ט ע ר. א געלעהרטער האָט אויסגערעכענט, אז דער כח פון א פרוי איז גלייך צו פינף נייַנטעל פון א מאַנ׳ס כח. דאָס הייסט, אז יעדער מאַנסביל האָט אונגעפעהר צוויי מאָל אַזוי פיעל כח, ווי א פרויענצימער. עס איז דעריבער פערשטענדליך, אז אום צו האָבען א ידיעה פון דער אַרבייטס־קראַפט, וואָס געפינט זיך אין א געזעלשאַפט, דאַרף מען וויסען די צאָהל פרויען אין פראָפאָרציע צו דער צאָהל מאַנספערשוינען. אויסער דעם, וואָס

פרויען זיינען בטבע שוואכער, נעהמען זיי בכלל א קלענערען אנ־טייל אין דער פראָדוקציע ווי די מענער און געוועהנליך קומט אויס אויפ׳ן גורל פון די מענער אויסצוהאלטען די פרויען. אין די אייראָפּעאישע לענדער זיינען אויף יעדע טויזענד מענער פאראן 1024 פרויען; אין אזיען — 958; אין אויסטראליען — 852; אין אפריקא — 968; אין אמעריקא — 973.

מיט דער ענטוויקלונג פון דער טעכניק און ארבייטס צוטיי־לונג ווערט אויך די פרוי אין איהר ארבייט אלין מעהר אויסגע־גליכען צום מאן. מאנכע אינדוסטריען בעשטעהען דערהויפּט פון פרויען ארבייטער, ווי צ. ב. די בלוזען־אינדוסטרי (ליידיס ווייסט מייקערס). די פערטיילונג פון די געשלעכטער הערט אויף צו שפּיעלען א גרויסע ראָליע אין דער פראָדוקציע פון לאנד.

א פיעל גרעסערע בעדייטונג ווי די פערטיילונג פון געשלעכ־טער איז

ב) ד ע ר ע ל ט ע ר פ ו ן ד י מ ע נ ש ע ן א י ן דער געזעלשאפט. קליינע קינדער און אלטע לייט זיינען ניט קיין ארבייטער און האָבען פאר דער ווירטשאפט קיין בעדייטונג ניט. קינדער ביז׳ן עלטער פון 15 יאָהר זיינען ניט פעהיג צו דער אר־בייט. דאָס זעלבע זיינען שוין אלטע לייט פון איבער 70 יאָהר אויסגענוצט, אויסגעארבייט און טויגען ניט פאר דער פראָדוקציאָן. דאָס, וואָס אין פיעלע לענדער, עקזיסטירט נאָך קינדער־ארבייט און וואָס אלטע לייט זיינען געצוואונגען צו ארבייטען אום זיך צו דערהאלטען, איז קיין בעווייז ניט, אז עס דארף זיין אזוי. די קינדער ארבייט און די ארבייט פון אלטע לייט איז א ניט־נאָר־מאלע ערשיינונג און דארף בעזייטיגט ווערען. קינדער ארבייט איז אן אונגליק פאר דער געזעלשאפט. צוליעב דעם, וואָס מען פאנגט אָן צו ארבייטען צו יונג, ווערט דער אָרגאניזם אויסגע־מוטשעט און ער קען זיך ניט ענטוויקלען. די יעניגע, וועלכע האָ־בען געארבייט קינדרווייז ,ווערען שפּעטער אין די מיטעל־יאָהרען צי־גיך אלט און אונפעהיג צו דער ארבייט. פאר דער פראָדוקציע איז פיעל בעסער, עס זאָל זיין פערבאָטען קינדער ארבייט. אין פיעלע לענדער איז דער פערבאָט שוין איינגעפיהרט. אין די אנ־דערע לענדער וועלען אויך פריהער אָדער שפּעטער מוזען דורכגע־פיהרט ווערען געזעצען קעגען קינדער ארבייט.

אין׳ם עלטער צווישען 15 און 20 יאָהר איז די ארבייטס־

קראפט נור ענטוויקעלט אויף א העלפט. דאָס זעלבע איז אין׳ם עלטער פון 60 ביז 70 יאָהר.

די בעסטע ארבייטס־צייט איז פאר׳ן מענשען ביי נאָרמאלע בעדינגונגען אין׳ם עלטער פון 20 ביז 60 יאָהר. און ווען מיר ווילען וויסען וואָס פאר א נאַציע געפינט זיך איין אין די בעסטע בעדינגונגען בנוגע דער ווירטשאפט, טאָ דארף מען הויפטזעכליך נעהמען אין אנבעטראכט די צאָהל מענשען אין׳ם עלטער פון 20 און 60 יאָהר. די אנדערע מענשען גיבען ווענינ אָדער גאָר ניט צו צו דער פראָדוקטיווער קראפט פון דער געזעלשאפט. פערקעהרט, זיי לעבען אויפ׳ן חשבון פון די פראָדוצירענדע מענשען.

די מאָס געזעלשאפטליכע ארבייט איז אויך אבהענגיג

ג) פ ו ן ד ע ם ג ע ז ו נ ד ה י י ט ס ־ צ ו ש ט א נ ד פ ו ן ד ע ר ב ע פ ע ל ק ע ר ו נ ג, פון דער צאָהל קראנקע, וואָס זיינען אונפעהיג צו דער ארבייט. ביי צוויי לענדער מיט א גלייכער בעפעלקערונג און מיט דער גלייכער צאָהל פרויען, קינדער און אלטע לייט, וועט די מאָס ארבייט זיין גרעסער דאָרטען, וואו די צאָהל קראנקע איז קלענער.

די קראנקהייטען אין א לאנד זיינען שטארק פערבונדען מיט דעם וואוילשטאנד און דעם קולטור־צושטאנד. דאָרטען, וואו די בעפעלקערונג איז אָרעם, ערנעהרט זיך שלעכט, לעבט ביי שלעכטע סאניטארע און היגיענישע בעדינגונגען, זיינען קראנקהייטען מעהר ענטוויקעלט. די נידריגע מדרגה פון קולטור, די אונוויסענהייט איז אויך מייסטענס א רעזולטאט פון די שלעכטע בעדינגונגען, אין וועלכע א פאָלק געפינט זיך. ווען די בעפעלקערונג איז ניט אָרעם, איז זי מעהר ציוויליזירט, בענוצט זי זיך מעהר מיט דעם ראט פון דאָקטוירים און האָט אין זיך ווייניגער קראנקע.

דאָס געזאָגטע פאסט זיך אויך בנוגע דער שטערבליכקייט פון א געוויסען לאנד.

ווייטער דארף מען זיך רעכענען מיט דער

ד) צאָהל מענשען, וועלכע ארבייטען סתם ניט, ניט ווייל זיי קענען ניט, נאָר ווייל זיי ווילען ניט, אָדער ווייל זיי דארפען ניט ארבייטען. אזוינע מענשען זיינען פאראן ניט ווייניג אין אונזערע צייטען. אויסער דעם וואָס זיי שטעקען אליין ניט אריין א פינגער אין קאלטע וואסער, פיהרען זיי א פאראזיטישען לעבען און געניסען פון פרעמדער פראצע. ניט ווייניג איז דאָס צו פערדאנקען דעם צושטאנד, וואָס די געזעלשאפט איז פונאנדערגעטיילט אויף קלאסען.

דער קלאַסען־ שטאַאַט גיט פּריווילעגיעס איין קלאַס אויפ׳ן חשבון פון צווייטען קלאַס.

די מאָס ארבייט הייננגט אויך אָפּ

ה) פ ו ן ד ע ר א ר ב י י ט ס ל אָ ז י ג ק י י ט, ס ל ע ק א ו ן ק ר י ז י ס ע ן. מענשען קענען זיין געזונד, פריש, ענער־גיש און דאָך קענען זיי ניט ארבייטען און פּראָדוצירען רייכקייט. די אורזאַך דערפון ליגט ניט אין די ארבייטער אַליין, נור אין די געזעלשאַפטליכע בעדינגונגען, אין דער אָרגאַניזאַציאָן פון דער ווירטשאַפט. אין דער היינטיגער געזעלשאַפט איז ארבייטלאָזיגקייט א געוועהנליכע ערשיינונג. אין יעדער אינדוסטריע איז אַ געוויסע צייט פון יאָהר סלעק. די קריזיסען ווידער זיינען שוין אויך פון די איינגעפּרעסענע קראַנקהייטען אין אונזער פּאָלקס אָרגאַניזם.

אין די צייטען פון סלעק און קריזיסען געהט אין ניוועץ א גוואַלדיגע קוואַנטיטעט ארבייטס קראַפט. די געזעלשאַפט פער־לירט זעהר אַ פולע צוליעב דער ארבייטסלאָזיגקייט. די ארבייטס־לאָזע, ווען זיי וואָלטען געפונען ארבייט, וואָלטען געקענט שאַפען זעהר פיעל רייכקייט פאַר דער בעפעלקערונג. מיר מאַכען דאָ ניט א חקירה ודרישה וועגען די אורזאַכען, וועלכע בעשאַפען די אר־בייטסלאָזיגקייט. דאָס וועלען מיר טהאָן שפּעטער. דאָ ווילען מיר בלויז פעסטשטעלען דעם פאַקט, אַז ארבייטסלאָזיגקייט פערקלע־נערט זעהר פיעל די קוואַנטיטעט געזעלשאַפטליך־נוצליכע ארבייט. אנשטאַט דעם, וואָס מען וואָלט קענען ארבייטען 52 וואָכען א יאָהר, ארבייט מען איצט דורכשניטליך ניט מעהר ווי 35, 30, 25 וואָכען אַ יאָהר. די ארבייטסלאָזיגקייט ווירקט אויף דער ווירט־שאַפט פונקט אזוי ווי אַ קראַנקהייט, וואָס בעפאַלט דעם ארביי־טער 20—15 וואָכען יעדען יאָהר.

ביז איצט האָבען מיר גערעדט פון דער מאָס ארבייט, וואָס ווערט אויסגעגעבען אין אַ געזעלשאַפט. מיר האָבען ערקלעהרט די בעדינגונגען, פון וועלכע די מאָס ארבייט איז אָבהענגיג. מיר האָבען געזעהען, אַז די קוואַנטיטעט בכלל ווענדעט זיך 1) פון דער צאָהל פּראָדוקטיווע ארבייטער און 2) פון דער ארבייטס־צייט, ווי פיעל יעדער פּראָדוקטיווער ארבייטער פערברענגט פאַר פּראָדוקטיווע, געזעלשאַפטליך־נוצליכע ארבייט. דערמיט איז נאָך אָבער די זאַך ניט געענדיגט. צוויי ארבייטער קענען ארבייטען דיזעלבע צייט און דאָך קען איין ארבייטער פערווענדען מעהר און דער צווייטער

קען פערוועגדען וויניגער ארבייטס ענערגיע. מען זאָגט דאָן, אז די איכות, די אייגענשאפט פון דעם ערשטען ארבייטער איז אנדערש, ווי די איכות פון צווייטען ארבייטער.

די איכות פון דער ארבייט ווערט בעשטימט דורך ד ע ר א י נ ט ע נ ס י ו ו ק י י ט, דורך אָנגעשטרענגקייט פון דער ארבייט. אין א טאָג קען אן ארבייטער ארויסגעבען פון זיך מעהר אָדער וועניגער ארבייטס־קראפט; דאָס ווענדט זיך דערפון, אויף וויפיעל דער ארבייטער שטרענגט זיך אָן ביי דער ארבייט, ווי ווייט ער ארבייט אינטענסיוו. עס ארבייטען צ. ב. צוויי קוילען־גרעבער מיט גלייכער געצייג. איינער נעמט ארויס אין א טאָג א טאָן קוילען, דער אנדערער — צוויי טאָן. דער צווייטער גיט דאָ ארויס אין א טאָג צוויי מאָל אזוי פיעל ארבייטס־ענערגיע, ווי דער ערשטער, די ארבייט פון צווייטען איז דאָפעלט־אינטענסיוו, ווי די ארבייט פון ערשטען.

די אינטענסיווקייט הייננגט אָב פון פיעלע און פערשיעדענע בעדינגונגען. מאנכע בעדינגונגען געפינען זיך אין דעם ארביי־טערס אייגענעם אָרגאניזם. דאָס איז זיין ק ר א פ ט, ג ע ־ז ו נ ד ק י י ט און ג ע ו ו א ו י נ ה י י ט צ ו ד ע ר א ר ב י י ט.

א צו לאנגער ארבייטס־טאָג שוואכט אָב דעם ארבייטער, שאדעט זיין געזונד און פערקלענערט ממילא די אינטענסיווקייט פון דער ארבייט. אלע צ. ב. ווייסען, אז אין דער ערשטער העלפט פון ארבייטס־טאָג געהט ארויס מעהר ארבייט ווי פון דער צוויי־טער העלפט. וואָס לענגער דער ארבייטס־טאָג ציהט זיך, אלץ וועניגער אינטענסיוו איז די ארבייט. פאר קיין אינדוסטריע לוינט ניט צו האָבען א צו־לאנגען ארבייטסטאָג, א 12־שעה׳דיגער ארבייטסטאָג גיט ארוים מעהר ארבייט, ווי א 14 שעה׳דיגער. אָן 8־שעה׳דיגער ארבייטסטאָג ביי די איצטיגע בעדינגונגען איז פרוכטבארער ווי א צעהן שעה׳דיגער. קיין אינדוסטריע, וואו עס איז איינגעפיהרט אַן 8 שעה׳דיגער ארבייטס־טאָג, קען זיך ניט בעקלאָגען אויף קנאפ ארבייט.

די געוואוינהייט שפיעלט אויך א ראָליע ביי דער ארבייט. וואָס מעהר אן ארבייטער איז געוואוינט צו זיין ארבייט, אלץ פרוכטבארער, אינטענסיווער איז זיין ארבייט. די אינטענסיוו־קייט פון די ענגלישע ארבייטער ערקלעהרט זיך דערמיט, וואָס זיי זיינען פון דורות געוואוינט צו דער ארבייט. אנדערע בעדינ־

גונגען פאר דער אינטענסיווקייט פון דער ארבייט זיינען פערבונ־
דען מיט דער פארם פון דער פראדוקציע, וואס הערשט אין דער
געזעלשאפט. אין א מאשינען־פראדוקציע איז דער ארבייטער
אונטערדריקט צו דער מאשין, ער איז געצוואונגען איהר נאכצו־
האלטען, ער קען ניט לאזען געהן די מאשין אליין און דעריבער־
קען מען אלס כלל בעהויפטען, אז מאשינען פערגרעסערען די אינ־
טענסיווקייט פון דער ארבייט.

די אינטענסיווקייט האט אויך זעהר פיעל צו טהאן מיט דעם,
ווי די געזעלשאפט בעציהט זיך צום ארבייטער, מיט די געזעצען,
וועלכע הערשען אין אט דער הינזיכט.

געצוואונגענע ארבייט, די ארבייט פון מורא וועגען, ווען מען
ארבייט, ווייל מען האט מורא פאר'ן שטעקען, איז זעהר א שלעכ־
טע אונפרודוקטיווע ארבייט. דער ארבייטער וויל דאן ניט אר־
בייטען מיט חשק, מיט זיין גאנצער ענערגיע, אויף וועלכע ער
איז פעהיג. אזא ארבייט איז געווען ביי די שקלאפען אין די
אלטע צייטען, אויך די ארבייט פון די פויערים ניט לאנג צוריק
אין רוסלאנד, איידער זיי זיינען פריי געווארען. עס איז פעסט־
געשטעלט, אז דורכשניטליך גיט דער שקלאף ארויס פון זיך ווע־
ניגער ווי א העלפט פון דער ענערגיע, וויפיעל ער וואלט געקענט
ארויסגעבען אהן א שום היזק פאר זיין געזונד. עס איז שוין
לאנג בעקאנט, אז די שקלאפען־הערען פלעגען די געאיילטע אר־
בייט אבגעבען פרייע ארבייטער און פלעגען עס ניט אנטרויען צו
זייערע שקלאפען.

לויט דער מיטטיילונג פונ'ם ענגלישען קאנסול אין פערנאמ־
בוקא האט די ארבייט פון שקלאפען אויף א געוויסע צוקער פארם
געקאסט 4 מאל טייערער ווי די ארבייט פון פרייע מענשען. ביי
שקלאפען האט געקאסט 4,521 פונט שטערלינג, ביי פרייער אר־
בייט האט די זעלבע פראדוקציאן געקאסט 1,080 פונט שטערלינג.

דערמיט ערקלעהרט זיך טיילווייז אויך דאס, וואס די אינ־
דוסטריעלע שטאאטען פון נארד אמעריקא זיינען געשטאנען פאר
דער אבשאפונג פון שקלאפעריי. די ענטוויקעלטע אינדוסטריע
האט זיך גענויטיגט אין פ ר י י ע ר, ניט פערשקלאפטער אר־
בייט. וואס גרעבער און ווילדער עס זיינען די פארמען פון שקלא־
פעריי, אלס נידעריגער איז די אינטענסיווקייט פון דער שקלאפען־
ארבייט.

מאכען מיר בקצור דעם סך־הכל פון אלעס, וואס מיר האבען

דאָ געזאָגט אין אונזער קאַפּיטעל וועגען אַרבייט, זעהען מיר, אַז די קוואַנטיטעט אַרבייט פון אַ געזעלשאַפט איז אבהענגיג

א) פון דער צאָהל פּראָדוקטיווע אַרבייטער,

ב) פון דער אַרבייט־צייט אין טאָג און יאָהר,

3) פון דער אינטענסיוויקייט ביי דער אַרבייט.

4טע לעקציע.

דאָס צוזאַמענאַרבייטען און די אַרבייטס-צוטיילונג

דאָס איינפאַכע און קוואַליפיצירטע צוזאַמען אַרבייטען; די נוצען פון חברותא׳דיגער אַרבייט; די אַרבייטס צוטיילונג; די ענטשטעהונג פון אַרבייטס צוטיילונג; געזעלשאַפטליכע און טעכנישע אַרבייטס צוטיילונג; די אַרבייט־צוטיילונג צווישען שטאָדט און דאָרף; די ענטוויקלונג פון דער געזעלשאַפטליכער אַרבייטס צוטיילונג דורך די אויסגעבעסערטע פערקעהר־מיטלען; די בעדייטונג פון דער טעכנישער אַרבייט־צוטיילונג. די שלעכטע זייטען פון דער טעכנישער אַרבייט־צוטיילונג. די מיינונג פון גרויסע שריפטשטעלער איבער ..ער טעכנישער אַרבייט־צוטיילונג.

ווען מיר האָבען אין פאָריגען קאַפּיטעל בעטראַכט די קוואַנטיטעט אַרבייט און איהרע אייגענשאַפטען, האָבען מיר געהאַט אין זינען אַ געזעלשאַפט, וואָס בעשטעהט פון איינציגע אַרבייטער, וועלכע האָבען קיין שום שייכות ניט צווישען זיך, אַ געזעלשאַפט וואו יעדערער אַרבייט בעזונדער, און די אַרבייטער זיינען ניט פערבונדען צווישען זיך אין דער צייט פון זייער אַרבייט.

מיר ווייסען אָבער, אַז גלייך פון די ערשטע צייטען האָט שוין דער מענש ניט געאַרבייט ביחידות, אַז פון אייביג אָן האָט דער מענש ניט נור געלעבט מיט נאָך מענשען צוזאַמען, נאָר האָט אויך געאַרבייט בחברותא, צוזאַמען מיט אַנדערע, קאָאָפּעראַטיוו. מיר מוזען זיך דעריבער אָבשטעלען אויף די פערשיידענע פאָרמען פון צוזאַמענאַרבייטען און זייער איינפלוס אויף דער פאָלקס ווירטשאַפט.

אונטער קאָאָפּעראַציאָן, אָדער צוזאַמענאַרבייט פערשטעהען מיר אַ פעראייניגונג פון פערשיידענע מענשען און זייערע קרעפטען פאַר געוויסע ווירטשאַפטליכע צוועקען.

די צוועקען, *פאַר וואָס* מענשען אַרבייטען צוזאַמען, ווי אויך דער שטייגער, די אַרט און וועזע *ווי אַזוי* מען אַרבייט צוזאַמען, קענען זיין פערשיידען און דעריבער האָ־

בען מיר אויך פערשיידענע פאָרמען פון צוזאַמענאַרבייט, וועלכע קענען בכלל איינגעטיילט ווערען אין צוויי הויפּט־פאָרמען: 1) דאָס איינפאַכע צוזאַמענאַרבייטען און 2) דאָס קוואַליפיצירטע צוזאַמענ־אַרבייטען.

אונטער איינפאַכע צוזאַמענאַרבייט פערשטעהט מען אַזוינע סאָרטען אונטערנעהמונגען, וואו יעדער פון די אַרבייטער טהוט אין דערזעלבער צייט דיזעלבע אַרבייט, ווי דער צווייטער. די בעדייטונג פון אַזאַ צוזאַמענאַרבייטען פאַר דער פּראָדוקציאָן בע־שטעהט, ערשטענס, אין דעם, וואָס זי מונטערט אויף די אַר־בייטער, זי בעשאַפט אַן ענערגישע אַרבייטס־לוסטיגע שטימונג. ווען אַ סך מענשען אַרבייטען צוזאַמען פיהלט זיך יעדערער מוטהי־גער, קרעפטיגער און די אַרבייט איז ממילא אינטענסיווער און פרוכטבאַרער. נעהמט די אַרבייט פון צוואַנציג מענשען, ווען זיי אַרבייטען בעזונדער, אין בעזונדערע צימערען און די אַרבייט פון דיזעלביגע צוואַנציג מענשען, ווען זיי אַרבייטען אין איין צימער, בחברותא, אין קאָמפּאַניע, און איהר וועט זעהן ווי גרויס עס איז דער אונטערשייד און די רעזולטאַטען. אין אַ קאָמפּאַניע איז יעדער אויפגעלייגט און אַרבייט גאָר מיט אַן אַנדער חשק, ווי ווען ער אַרבייט אַליין.

צווייטענס, געהט ביים צוזאַמענאַרבייטען אַוועק ווייניגער הוצאות. איין גרויסער צימער פאַר צוואַנציג מענשען איז אַ סך ביליגער ווי 20 קליינע צימערען פאַר יעדען בעזונדער אַרבייטער. אויסערדעם קאָסט ווייניגער בעלייכטונג, בעהייצונג און אַלע אַנ־דערע מעבעל. ביים צוזאַמענאַרבייטען געהט אַוועק אַ סך ווע־ניגער רויה־מאַטעריאַל. 20 שניידער אין 20 בעזונדערע וואַר־שטאַטען וועלען פערווענדען מעהר טוך פאַר אַ געוויסע צאָהל קליידער, ווי 20 שניידערס אין איין צימער, וועלכע אַרבייטען אין דער זעלבער צייט. דער יתור, די איבעריגע שטיקלעך וועלכע בליי־בען פון שניידען, געהען אין ניוועץ ביי איינצעלנע שניידערס, בעת זיי קענען ווערען פערברויכט דאָן, ווען מען אַרבייט צוזאַמען.

דריטענס, קען מען דורך איינפאַכען צוזאַמענאַרבייטען ענדי־גען אַ געוויסע אַרבייט אין אַ קורצער צייט און דאָס איז טיילמאָל זעהר וויכטיג. אין שניט צייט, ווען מען מוז די תבואה אַרונטער־נעהמען פון פעלד אין איניגע טעג, איז נויטווענדיג, אַז אַ סך אַרבייטער זאָלען אַרבייטען צוזאַמען אין איין צייט. עס איז אין

אזא פאל וויכטיגער, אז צוואנציג ארבייטער זאלען ארבייטען למשל דריי טעג, איידער איין ארבייטער 60 טעג.

פערטענס, זיינען פאראן אזוינע פאלען, ווען דאס איינפאכע קאאפעראטיווע צוזאמענארבייטען שפארט איין א סך צייט. דאס איז דארטען, וואו צווישען דעם אנפאנג און דעם ענד פון דער ארבייט איז פאראן א געוויסער מהלך. ביים בויען א מויער שטעהט א שורה מענשען צווישען דעם פלאץ, וואו עס ליגען די ציגעל ביז דעם מויערער. יעדער ציגעל געהט דורך די הענד פון דער גאנצער שורה. דער ערשטער דערלאנגט דעם צווייטען, דער צווייטער — דעם דריטען א. א. וו. ביז דער ציגעל קומט צום לעצטען, וועלכער לייגט עס אוועק אויף זיין בעשטימטען פלאץ. דורך אזא שטייגער איז די ארבייט פיעל גיכער, ווי ווען איין מענש וואלט דארפען אליין שלעפען די ציגעל פון זייער פלאץ און זיי ארייננמויערען.

פינפטענס, דאס צוזאמענארבייטען גיט די מעגליכקייט, אז די ערפאהרונגען, וואס איינער מאכט ביי דער ארבייט, זאלען אויך נוצען די אנדערע. ווען מען איז צוזאמען, לערנט איינער פון צווייטען, איינער נעמט איבער די מעטאדען פון צווייטען און אויף אזא אופן ענטוויקעלט זיך דאס וויסען.

זעקסטענס, איז דאס איינפאכע צוזאמענארבייטען אונפערמיידליך דארטען, ווען דער כח פון איין מענשען איז ניט ביכולת צו טהאן די ארבייט. איין מענש, א שטייגער, איז ניט בכח אויפצוהויבען א גרויסען שטיין, אדער ארויסשלעפען א גרויסע נעץ פון וואסער. יא, ווען עס זאלען אפילו ארבייטען דערביי 20 מענשען איינער נאך דעם אנדערען, וועט אויך די ארבייט ניט געטאן ווערען. דא פאדערט זיך דער כח פון א סך מענשען מיט אמאל און נאר דורך א קאאפעראציע, דורך א פעראייניגונג פון ארבייטער, דורך א צוזאמענארבייטען איז מעגליך אזא סארט ארבייט דורכצופיהרען.

אונטער א קוואליפיצירטע צוזאמענארבייטען פערשטעהען מיר די ארבייט־צוטיילונג, אזוינע סארטען אונטערנעהמונגען, וואו יעדער ארבייטער ארבייט נאר אויס איין זאך פאר דעם פראדוקט אדער א טייל פון דעם פראדוקט און דער פראדוקט גופא ווערט צוזאמענגעשטעלט פון אלעמענס ארבייט צוזאמען. אמבעסטען צו זעהן איז דאס אין א ווארשטאט, וואו מען ארבייט אויס זייגערס. איין ארבייטער מאכט די שרייפלעך, דער צווייטער מאכט

די פּרוזשינעס, דער דריטער פּיילט די רעדלעך פאַר׳ן מעכאַניזם, דער פינפטער מאַכט די ווייזערלעך, דער זעקסטער פּאָלירט און דער זיבעטער נעהמט די אַלע זאַכען צוזאַמען און שטעלט צונויף דעם גאַנצען מעכאַניזם. דער זייגער איז דאָ אַלזאָ דער רעזולטאַט פון אַ צוזאַמענאַרבייטען, וואו יעדערער האָט ניט געטאָן די זעלביגע אַרבייט. דער זייגער איז אַ צוזאַמענגעזעצטער פּראָדוקט. ער איז אויפגעבויט פון אַ סך בעזונדערע זאַכען. יעדע זאַך איז געטהאָן געוואָרען דורך אַ בעזונדערען מענש.

ביי דעם איינפאַכען צוזאַמענאַרבייטען דאַרפען אַלע אַרביי־טער פערוועדען די גלייכע מאָס אַרבייטס־ענערגיע אין איין און דערזעלבער צייט. אַלע דאַרפען אַרבייטען מיט דיזעלביגע מוס־קולען, מיט דיזעלביגע נערווען און געוועהנליך אויך מיט דער־זעלבער אָנשטרענגונג. ביי דער אַרבייטס־צוטיילונג דאַרפען ניט אַלע אַרבייטער אַרבייטען מיט דעם זעלבען כח און מיט דערזעלבער אָנשטרענגונג. אויך ניט אַלע זיינען מחויב צו אַרבייטען אין דער־זעלבער צייט. יעדערער קען זיך טהאָן זיין אַרבייט בעזונדער. ער קען אָנהויבען פריהער און ענדיגען שפּעטער. ער איז ניט אזוי פערבונדען מיט זיינע איבעריגע חברים, וועלכע אַרבייטען מיט איהם צוזאַמען. די צושניידער (קאַטערס), למשל, דאַרפען ניט דוקא אַרבייטען אַזויפיעל און אין דערזעלבער צייט, ווי די שטעפּער (אפּערייטאָרס). די לעצטע ניט ווי די פּעטעלקע־מאַכער (באָטאָנהאָל מייקער) א. א. וו., א. א. וו.

אין אַ געוויסען גראַד געפינען מיר די אַרבייטס־צוטיילונג שוין אין די גאַנץ אַלטע,אור־אַלטע צייטען. דאָס ערקלעהרט זיך טאַקי דערמיט, וואָס ניט אַלע האָבען דעם זעלבען און דיזעלבע מעגליכ־קייט צו טהאָן דיזעלבע אַרבייט. די פרויען קענען ניט אימער טהאָן דאָסזעלבע וואָס די מענער, און די אַלטע און די קינדער ניט דאָסזעלבע, וואָס די יונגע און דערוואַקסענע.

די פרויען צ. ב. האָבען ניט געקענט שטענדיג אַרומוואַנדערען ווי די מענער. אַלס מוטערס פון קינדער זיינען זיי געוויסע צייטען פון זייער לעבען (ביים טראָגען און האָבען) געווען צוגע־בונדען צו איין אָרט. אָט די אומשטענדען זיינען אויך געווען די אורזאַכען, וואָס די פרויען אין די גאַנץ אַלטע צייטען האָבען זיך בעשעפטיגט מיט לאַנדווירטשאַפט און די מענער מיט יאַגד. זייענדיג צוגעבונדען צום אָרט האָבען די פרויען מעהר געקענט אויפפּאַסען אויף די פערזעעטע תבואות ווי די מענער, וועלכע האָ־

בען אַרומגעוואַנדערט אין די וועלדער טאָג און נאַכט כדי צו פאַנ־גען חיות.

די גרעסטע ענטוויקלונג האָט די אַרבייטס־צוטיילונג עררייכט אין די לעצטע צייטען נאָכדעם, ווי דער פערקעהר, די וועגען זיינען אויסגעבעסערט געוואָרען און נאָכדעם, ווי די טעכניק, די איינפיהר־רונג פון דאַמפף־און עלעקטרישע מאַשינען האָט געמאַכט אַ גאַנצע איבערקעהרעניש אין דעם אינדוסטריעלען לעבען. איצט איז די אַרבייטס־צוטיילונג דער פונדאַמענט פון דער גאַנצער ווירטשאַפט. מיר וועלען קוים געפינען אַ צווייג פון אונזער ווירטשאַפטליכען לעבען, וואו עס זאָל ניט זיין איינגעפיהרט אַן אַרבייט־צוטיילונג.

עס איז פאַראַן צווייערליי אַרבייט־צוטיילונג:

1) די געזעלשאַפטליכע אַרבייט־צוטיילונג.
2) די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג.

די געזעלשאַפטליכע אַרבייט־צוטיילונג בעשטעהט אין דעם, וואָס די פערשיידענע זאַכען, וועלכע ווערען פּראָדוצירט פאַר'ן בעדאַרף, ווערען פּראָדוצירט ניט פון איינע און דיזעלבע מענשען, נור פון פערשיידענע מענשען, יאָ ,זאָגאַר, פון פערשיידענע גרופּען מענשען. איין גרופּע בעשעפטיגט זיך מיט אַקערבוי און פּראָדו־צירט קאָרן, ווייץ, גערסטען פאַר דער געזעלשאַפט; אַ צווייטע גרופּע בעשעפטיגט זיך, למשל, מיט נעהען קליידער, שטיוועל; אַ דריטע גראָבט אויס און בעאַרבייט די מעטאַלען; אַ פערטע פּראָדוצירט אַן אַנדער זאַך א. א. וו.

דאָרטען, וואו עס איז ניטאָ אַזאַ אַרבייט־צוטיילונג, מוז יעדע גרופּע מענשען שאַפען פאַר זיך אַלין, וואָס איהר איז נויטיג. זי מוז אַי בעאַרבייטען די ערד, אַי נעהען קליידער, אַי מאַכען מע־בעל, אַי זיך בויען הייזער א. א. וו. עס פערשטעהט זיך, אַז ביי אַזאַ מין אַרבייטען קען מען ווייניג וואָס שאַפען. דאָ איז דאָ אַ סך מלאכות און ווייניג ברכות. ביי דער געזעלשאַפטליכער אַר־בייט־צוטיילונג בעשעפטיגט זיך יעדע גרופּע בלויז מיט אַ געווי־סען חלק פון דער פּראָדוקציע. די אַרבייט איז דאַן פרוכטבאַרער און נוצליכער.

ווי מיר האָבען דאָ געזעהען איז שוין אַ געזעלשאַפטליכע אַרבייט־צוטיילונג געווען אין די אַלטע צייטען אַ דאַנק די פיזי־אָלאָגישע אייגענשאַפטען פון די פרויען, וועלכע האָבען ניט גע־קענט טהאָן אימער דיזעלבע אַרבייט ווי די מענער. שפּעטער האָט זיך די געזעלשאַפטליכע אַרבייט־צוטיילונג איינפאַך אַרויס־

געוויזען עקאָנאָמישער. ווען די גרופּע מענשען, וועלכע האָט גע־לעבט צוזאַמען איז געוואַקסען, האָבען זיך אין דער גרופּע אָנגע־פאַנגען צו ספּעציאַליזירען פערשיידענע בעלי מלאכות: שמידען, סטאָליאַרעס, שניידער, שוסטער א. א. וו. שפּעטער, ווען פער־שיידענע שבטים האָבען אָנגעפאַנגען אויסצובייטען זייערע פּראָ־דוקטען, איז די געזעלשאַפטליכע ארבייטס־צוטיילונג געגאַנגען נאָך ווייטער. ווען א געוויסער שבט האָט געזעהן, אַז זיין לאַנד איז בעסער פאַר פיהצוכט, האָט ער זיך ספּעציעל אָבגעגעבען דערמיט און האָט מיט אַקערבוי זיך ניט בעשעפטיגט. ער האָט בעסער שפּעטער אויסגעביטען בהמות אויף תבואות. דאָסזעלבע האָבען געטהאָן די שבטים, ביי וועמען די אויסערליכע סביבה איז געווען גינסטיגער פאַר געוויסע מלאכות און פאַר פאַרמעריי. די יעניגע שבטים, וועלכע האָבען געוואוינט ביי די טייכען, האָבען זיך ספּעציעל בעשעפטיגט מיט׳ן פיש־פאַנג. די איבעריגע נויטיגע פּראָ־דוקטען האָבען זיי געקראָגען פאַר די פיש, וואָס זיי האָבען פער־קויפט.

יעדער אָרט האָט זיך זיינע ספּעציעלע בעדינגונגען און די בעפעלקערונג האָט זיך בעשעפטיגט מיט אַזוינע סאָרטען ארבייט, וועלכע זיינען געווען אין הסכם מיט די אָרטיגע בעדינגונגען און שפּעטער האָט מען די פּראָדוקטען צווישען זיך אויסגעביטען. צווישען שטאָדט און דאָרף איז אימער געווען א געזעלשאַפטליכע ארבייט־צוטיילונג. די שטאָדט האָט אין זיך קאָנצענטרירט דעם האַנדעל און די מלאכה, בעת דאָס דאָרף האָט זיך אָבגעגעבען צו פּראָדוצירען די נויטווענדיגסטע לעבענס־מיטלען: ברויט, פליישׁ, מילך און אַנדערע עהנליכע פּראָדוקטען. וואָס מעהר דער פער־קעהר האָט זיך ענטוויקעלט, וואָס מעהר מענשען פון פערשיי־דענע געגענדען האָבען זיך אָנגעפאַנגען צו בעגעגענען, אַלס מעהר האָט זיך יעדער אָרט אָבגעגעבען מיט ספּעציעלע חלקים פון דער אַלגעמיינער פּראָדוקציע און אַלס מעהר האָט זיך ענטוויקעלט די ארבייט־צוטיילונג.

ביי דעם איצטיגען צושטאַנד פון די פערקעהר־מיטלען; ביי די איצטיגע ענטוויקעלטע שיפען און אייזענבאַהנען קומט פאָר אַן ארבייט־צוטיילונג ניט נאָר צווישען פערשיידענע ערטער פון איין שטאַאט, נאָר צווישען פערשיידענע שטאַאטען. איין שטאַט פּראָדוצירט סחורות פאַר אַן אַנדער שטאַט און יענער שטאַט פאַר דעם ערשטען.

ביי אַ געזעלשאַפטליכע אַרבייט־צוטיילונג שאַפט יעדע גרו־פּע, יעדער שבט, יעדער דיסטריקט, אָדער יעדער שטאַט גאַנצע, פּאַרטיגע פּראָדוקטען און אָט די פּאַרטיגע פּראָדוקטען ווערען שפּע־טער צווישען זיך אויסגעטוישט דורך'ן פערקויף און איינקויף. די, וועלכע בעטייליגען זיך אין דער געזעלשאַפטליכער אַרבייט־צוטיילונג, זיינען פרייע מענשען, אַלע זיינען גלייכבערעכטיגט צווישען זיך. דער טויש מיט די פּראָדוקטען קומט פאַר אויף פרייע יסודות. קיינער נויט ניט און קיינער צווינגט ניט. אויסער דעם ווערט די געזעלשאַפטליכע אַרבייט־צוטיילונג ניט רעגולירט דורך אַ געוויסען ווילען, דורך אַ געוויסען אָרגאַניזאַטאָר, נור דורך געווי־סע געזעצען פון מאַרק. ווען אַרגענטיניען, צום ביישפּיעל, פּראָ־דוצירט תבואה פאַר דייטשלאַנד, און דייטשלאַנד פּראָדוצירט מאַ־שינעס פאַר רוסלאַנד, טאָ איז דאָס ניט דערפאַר, ווייל אימיצער אָרגאַניזירט דאָס, נור דאָס איז דערפאַר, ווייל די בעדינגונגען פון'ם אינטערנאַציאָנאַלען, אַלוועלטליכען מאַרק, ווי די ספּעציעלע נאַטור־בעדינגונגען, פאָדערען אַז אַזוי זאָל זיין. ביי דער טעכ־נישער אַרבייט־צוטיילונג איז דאָס ניט אַזוי, ווי מיר וועלען זעהן ווייטער.

די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג בע־שטעהט דערין, וואָס די זאַכען גופא ווערען פּראָדוצירט פון פערשיידענע מענשען. יעדער איינער אַרבייט נור אויס אַ טייל פון דער זאַך, טהוט נאָר אַ טייל פון דעם פּראָדוקט. אין איין און דערזעלבער אונטערנעהמונג אַרבייטען די אַרבייטער אויס בלויז פערשיידענע חלקים פון דער זאַך. דעם ביישפּיעל, וואָס מיר האָבען אויבען געבראַכט פון דער זייגער אינדוסטרי, איז אַ גוטע אילוסטראַציע פאַר דער אַרבייט־צוטיילונג. די אַרבייט־צו־טיילונג געהט אָבער נאָך ווייטער. ביי די זייגערס טהוט לכל הפּחות יעדערער אַ גאַנצע אַרבייט, ער אַרבייט אויס אַ גאַנצען חלק פון דעם פּראָדוקט. אין די איצטיגע גרויס ענטוויקעלטע אינ־דוסטריען ווערט אפילו יעדער חלק אויך אויסגעאַרבייט פון פער־שיידענע מענשען. די יעניגע, וועלכע האָבען בעזוכט די שיך־אינדוסטריען פון מאַסאַטשוזעטס (אמעריקא), די סטאַק־יאַרדס פון שיקאַגאָ, די אייזען פאַבריקען פון פּיטסבורג, וועלען ערשט קענען האָבען אַ בעגריעף, ווי ווייט די אַרבייט איז צוטיילט צווישען פער־שיידענע מענשען. יעדער איינציגער טהוט אַ הונדערטעל אין אפשר נאָך אַ קלענערען חלק פון דעם פּראָדוקט.

די בעדייטונג פון דער טעכנישער ארבייט־צוטיילונג בע־שטעהט:

1) אין דעם, וואָס זי ענטוויקעלט מעהר געשיקטקייט צו א געוויסען סאָרט ארבייט. דער וואָס טהוט שטענדיג פערשיי־דענע סאָרטען ארבייט, קען ניט מאַכען אזוי געשווינד און אזוי געשיקט, ווי דער וועלכער טהוט זיין גאַנצען לעבען נאָר איין סאָרט ארבייט.

2) ביי דער טעכנישער ארבייט־צוטיילונג געהט אוועק וועניגער צייט אויף דעם איבערגאַנג פון איין ארבייט צו דער צוויי־טער. ווען א זייגער מאַכער וואָלט מאַכען אלע טיילען פון זייגער, וואָלט איהם אוועקגעהן צייט איידער ער לעגט אוועק, א שטייגער, די ארבייט פון די רעדלעך און ביז וואַנעט ער נעמט זיך פאַר די ווייזערס. עס דויערט צייט דאָס בייטען פון די אינסטרומענטען. ווען די רעדלעך ווערען געמאַכט פון איינעם און די ווייזערס פון אנאַנדערען ווערט די צייט איינגעשפּאָרט.

3) די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג גיט די מעגליכקייט צו פערפאָלקאָמען און צו ספּעציאַליזירען די אינסטרומענטען. א שוס־טער, ווען ער אַרבייט אויף א גאַנצען שוך, קען נאָר האָבען איינע אָדער צוויי האַמערס פאַר זיין אַרבייט. מיט איין האַמער טהוט ער פערשיידענע אַרבייטען. אין א גרויסע שוך פאַבריק זיינען פאַראַן אפשר 50 האַמערס פאַר יעדער שוך. פאַר יעדער ספּע־ציעלער אַרבייט, אַ ספּעציעלער אינסטרומענט. דאָס מאַכט, זעלבסטפערשטענדליך, די אַרבייט פּראָדוקטיווער און פאָלקאָמע־נער. מאַרקס ברייננט פאָלגענדען פאַקט: אין ד 60־ער יאָה־רען פון פאָריגען יאָהרהונדערט האָט מען אין א פאַבריק אין ביר־מינגהעם אויסגעאַרבייט איבער 500 פערשיידענע האַמערס. איצט איז די פערפאָלקאָמונג פון די אינסטרומענטען געגאַנגען, זעלבסט־פערשטענדליך, נאָך ווייטער.

4) די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג מאַכט לייכטער די אויס־בעסערונג פון די געצייג. ווען איין מענש אַרבייט יאָהרען לאַנג מיט איין אינסטרומענט פּאַסט ער איהם אָלס בעסער צו צו דער אַרבייט. און פאַקטיש זעהען מיר טאַקע, אז פיעלע ערפינדונגען און אויסבעסערונגען פון די אינסטרומענטען זיינען ענטדעקט גע־וואָרען פון פּשוט׳ע אַרבייטער.

5) די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג מאַכט די אַרבייט איינ־פאַכער, פּראָסטער און עס דאַרף ניט אַוועקגעהן פיעל צייט אויפ׳ן

לערנען זיך די אַרבייט. אין די אָבגעשטאַנענע לענדער, וואו די אַרבייט איז ניט צוטיילט און דער אַרבייטער דאַרף מאַכען דעם גאַנצען פּראָדוקט, מוז מען זיין אַ גאַנצער בעל מלאכה. מען מוז זיך אַ סך לערנען, און ניט אַלע זיינען פעהיג דערצו. אין אַמע־ריקא, וואו די אַרבייט איז זעהר צוטיילט, דאַרף מען זיך ניט פיעל לערנען אום אָנצוקומען אין אַ פאַבריק. אַלע ווייסען, אַז אום צו ווערען דאָ אַ שניידער דאַרף מען ניט זיין אַזאַ גרויסער למדן אין שניידעריי. מען לערנט זיך אויס איין טייל אַרבייט, ווי צו שניידען, פּרעסען, פעטעלקעס נעהען און מען קען שוין ווערען זאָגאַר אַ מיטגליעד פון דער מאַנטעל־מאַכער (קלאָוק־מאַכער) יוניאָן.

6) די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג מאַכט מעגליך קינדער און פרויען אַרבייט. די אַרבייט איז אַזוי פּשוט, אַז יעדעס קינד, יעדער עלטער מאַן און יעדע פרוי קען געפינען אַ בעשעפטיגונג פאַר זיך. די קינדער־און פרויען־אַרבייט איז טאַקי אַ רעזולטאַט פון דער אַרבייט־צוטיילונג. דאָרטען, וואו עס הערשט מלאכה, איז אונמעגליך אַז אַזויפיעל קינדער און פרויען זאָלען קענען נעה־מען אַן אַנטייל אין דער פּראָדוקציע.

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז יעדע אַרבייט־צוטיילונג האָט אויך אַלע מעלות פון דעם איינפאַכען צוזאַמענאַרבייטען.

איצט וועט אונז שוין ווערען קלאָרער דער אונטערשייד צווי־שען דער געזעלשאַפטליכער און טעכנישער אַרבייט־צוטיילונג.

ביי דער טעכנישער אַרבייט־צוטיילונג איז דער אַרבייטער ניט פריי, ווי ביי דער געזעלשאַפטליכער אַרבייט־צוטיילונג. דאָ איז דער אַרבייטער מחויב זיך אונטערצואַוואַרפען דעם ווילען, דעם פערלאַנג פון אַ מענש, וועמען ער קען קיין דעה ניט זאָגען. דיזער זייטיגער מעניש, דער אונטערנעהמער אָדער זיינע משרתים, בע־שאַפט די תקנות און ער, דער אַרבייטער, איז מחויב זיי צו פאָל־גען. די לאַגע פון׳ם אַרבייטער, וועלכער פערקויפט די אַרבייטס־קראַפט, איז ווייט ניט גלייך צו דער לאַגע פון׳ם אונטערנעהמער, וועלכער קויפט די אַרבייטס קראַפט. מיר האָבען דאָ בכן צו טהאָן מיט מענשען, וואו איינע זיינען שטאַרקער און די אַנדערע שוואַכער אין עקאָנאָמישען זין. ביי דער געזעלשאַפטליכער אַרבייט־צוטיילונג זיינען אַלע אַנטיילנעהמער עקאָנאָמיש גלייך.

אויסער דעם ווערט די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג אָרגאַני־זירט פון אַ מענש, פון׳ם אונטערנעהמער, בעת די געזעלשאַפטליכע אַרבייט־צוטיילונג ווערט רעגולירט, ווי שוין אויבען געזאָגט, דורך

די בלינדע, אונבעוואוסטע געזעצען פון מארק, דורך די געזעצען פון אָנגעבאָט און נאָכפראגע.

מיר האָבען דאָ גערעדט פון דער בעדייטונג, וואָס די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג האָט פאר דער פּראָדוקציע. איז זי אָבער אלע מאָל א מזל ברכה פאר די מענשען? פאר'ן גאנצען פאָלק? גע־וויס ניט!

שוין דער פאקט, וואָס די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג האָט געמאכט מעגליך קינדער און פרויען ארבייט, וואָס איז געוויס אַן אונגליק פאר'ן ארבייטער קלאָס און ממילא פאר דער גאנצער נאציע, בעווייזט, אז די ארבייט־צוטיילונג איז א שטעקען מיט צוויי עקען. אז אויסער דעם נוצען ברענגט זי ניט וועניג שאָדען דער געזעלשאפט.

פרויען און קינדער ארבייט, אויסער דעם, וואָס זי ווירקט פ י ז י ש זעהר שלעכט אויף דער געזעלשאפט, פערגרעסערט זי די צאָהל ארבייטער אויפ'ן מארק. דער אָנבאָט פון ארבייט־קראפט ווערט שטארקער. די קאָנקורענץ צווישען די ארבייטער־ווערט גרעסער און די שכירות ווערען ממילא קלענער.

די טעכנישע ארבייט־צוטיילונג ווירקט דירעקט זעהר שלעכט פיזיש און גייסטיג אויף די ארבייטער גופא.

ווען דער ארבייטער ארבייט אייביג מיט דיזעלביגע מוסקולען, מיט דיזעלביגע נערווען; ווען די ארבייט־קראפט ווערט ניט אויס־געלאָזען פון גאנצען קערפּער רעגעלמעסיג. נאָר פון איינציגע אָרגאנען צופיעל און פון אנדערע צו־וועניג, דאן ווערט דער אר־בייטער א קריפּעל. די ענטוויקלונג פון זיין קערפּער געהט ניט רעגעלמעסיג. איינציגע אָרגאנען ווערען צופיעל איבערגעארבייט, בעת די אנדערע ווערען אָבגעשוואכט, ווייל זיי ווערען גאָר ניט בענוצט. אין די אינדוסטריען, וואו די ארבייט איז זעהר שטארק צוטיילט, געפינען מיר דעריבער א גוואלדיג גרויסע צאָהל קראנ־קע, שוואכע, ניט פּראָפּאָרציאָנעל ענטוויקעלטע מענשען.

נאָך מעהר ווי פיזיש ליידט דער ארבייטער גייסטיג פון דער טעכנישער ארבייט־צוטיילונג. ארבייטענדיג אימער מיט דעם זעלבען אינסטרומענט, ווערט ער אליין פערוואנדעלט אין א ווערק־צייג, וואָס הערט אויף צו דענקען און צו טראכטען. ווען ער דארף אייביג טאָן איין ארבייט, הערט ער אויף צו ארבייטען מיט'ן שכל; ער ווערט פשוט א ווערקצייג, וואָס מאכט געוויסע מ ע כ א־נ י ש ע בעוועגונגען.

ווען דער אַרבייטער דאַרף מאַכען אַ גאַנצע זאַך, אַרבייט ער דאַן מיט אַלע אבֿרים, מיט אַלע אָרגאַנען מעהר אָדער ווענינער גלייך; איהם קומט דאַן אויס מעהר צו טראַכטען, מעהר צו אַר־בייטען מיט׳ן מח און זיין גאַנצע קערפּערליכע און גייסטיגע ענט־וויקלונג געהט נאָרמאַלער, רעגעלמעסיגער. דערמיט ערקלעהרט זיך טיילווייז, וואָס די בעלי מלאכות פון די קליינע שטעדטלעך זיינען געזינדער און גייסטיג פעהיגער, ווי די אַרבייטער פון די גרויס־קאַפּיטאַליסטישע אונטערנעהמונגען, וואו די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג האָט דערגרייכט אַ הויכע שטופע פון ענטוויקלונג

פיעלע גרויסע שריפטשטעלער, פּובליציסטען און סאָציאָלאָ־גען זיינען דעריבער שטאַרק אַרויסגעטראָטען קעגען דער אָנקומענ־דער אינדוסטריע, וואָס ברענגט מיט זיך די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג. ניט קיין קלענערע ווי לעוו טאָלסטאָי, מיכאַילאָווסקי, גליעב־אוספּענסקי און אנד. האָבען אָנגעוויזען אויף די שעדליכע ווירקונג, וואָס די קאַפּיטאַליסטישע ענטוויקלונג האָט אויף דער געזעלשאַפט מיט איהר טבע צו ספּעציאַליזירען מענשען צו אַן איינ־זייטיגער אַרבייט.

אָבער וואָס זאָל מען טהאָן? זאָל מען זיך צוריקקעהרען צו די אַלטע צייטען, ווען די מאַשין האָט נאָך ניט רעגירט אין אונ־זער לעבען? מאַנכע ענטפערען: „יאָ“.

מיר האָבען ניט אַזאַ מיינונג. אויסער דעם, וואָס עס איז בכלל אונמעגליך מיר זאָלען פערניכטען אַלע אונזערע טעכנישע פֿערבעסערונגען, איז עס אויך ניט ווינשענסווערטה.

די ענטוויקלונג פון דער טעכניק, און טאַקע אויך די אַרבייט־צוטיילונג, ברענגט בכלל אַ גרויסען נוצען דער געזעלשאַפט. די געזעלשאַפט אַלס אַ גאַנצע גיט אויס דורך דעם פיעל ווענינער אַרבייט־קראַפט. די גאַנצע צרה איז נאָר, וואָס דעם נוצען פון דער ענטוויקעלטער טעכניק קריגט בלויז איין טייל פון אונזער געזעלשאַפט. אין דער צוקונפט, ווען עס וועלען ניט זיין קיין ליידינגגעהער, ווען א ל ע וועלען דאַרפען אַרבייטען און אַלע וועלען קענען געניסען, וועט די טעכנישע אַרבייט־צוטיילונג ניט ווירקען שלעכט. די מענשען וועלען דאַן דאַרפען אַרבייטען אַ קליינע צאָהל שטונדען און די איבעריגע צייט וועלען זיי קענען אויסנוצען פאַר זייער פולער קערפּערליכער און גייסטיגער ענט־וויקלונג.

ניט צו דער אַלטער אָבגעלעבטער צייט, ווען קיין אַרבייט־

צוטיילונג איז נאָך ניט געווען, דאַרפען מיר שטרעבען, נאָר צו דער נייער צוקונפט, ווען די אַרבייט־צוטיילונג ווי די גאַנצע ענט־וויקעלטע טעכניק וועט נוצען ניט איין קלאַס, ניט איין טייל פון דער געזעלשאַפט, נאָר דער גאַנצער געזעלשאַפט.

פינפטע לעקציע

ג) קאפּיטאל

בעגריף וועגען קאפּיטאל ; די בעשטימונג פון קאפּיטאל ביי די עקאָנאָמיסטען און ביי קארל מארקס ; געלד אלס דער טיפּישער פערטרעטער פון קאפּיטאל אין היינטיגע צייטען ; שטענדיג קאפּיטאל און פערענדערליך קאפּיטאל ; די ענטשטעהונג פון קאפּיטאל ; קאפּיטאליסטישע פּראָדוקציען ; די ראָליע פון קאפּיטאל אין דער געשיכטע.

אויבען האָבען מיר שוין בעמערקט, אז די מענשליכע ארבייט קען וועניג וואָס אויפטהאָן אָהן אינסטרומענטען און געצייג. מיט הוילע הענד קען מען גאנץ וועניג בעקומען פון דער ניט נאָכגעביגער נאטור. שוין אין די גאָר אלטע צייטען האָט דער מענש בענוצט אין זיין קאמפּף פאר'ן לעבען געוויסע כלי זיין, געצייג. איינע פון די הויפּט אורזאכען, דורך וועלכע דער אור־אלטער מענש האָט זיך אויסגעצייכענט פון זיינע טיערישע קרובים, איז געוועזען די אָנווענדונג פון קינסטליכע געצייג, אנשטאָט קערפּערליכע, אין זיין קאמפּף מיט דער נאטור.

וואָס ווייטער אלס מעהר האָבען זיך ענטוויקעלט די קינסטליכע געצייג, די אינסטרומענטען, א דאנק וועלכע די ארבייט פון מענשען איז געוואָרען פּרוכטבאר. דער אמאָליגער ווילדער יעגער וואָלט פאר קיין פאל ניט געקענט בעקומען א חיה, ווען ער וואָלט ניט געהאט א פייל און בויגען. דער פישער האָט געמוזט האָבען אן אנגעל. און אז אין היינטיגע צייטען ווערט די גאנצע פּראָדוקציע געפיהרט דורך מאשינען און אנדערע אינסטרומענטען — איז איבעריג צו ריידען.

אויסער די אינסטרומענטען, געצייג און מאשינען, מיט וועלכע מען ארבייט, מוז אויך זיין ו ו אָ ס צו בעארבייטען. עס מוז זיין רויהע מאטעריאל, פון וואָס מען זאָל קענען אויסארבייטען פּראָדוקטען פאר'ן געברויך. מען מוז, אויך האָבען געביידען, פאבריקען, סקלאדען, וואו צו ארבייטען און וואו צו האלטען די סחורות. און ואחרי ככלות הכל איז טאקי אויך נויטיג געלד, פשוט'ע מזומנים אין יעדער אונטערנעהמונג. אָט די דאָזיגע פּראָדוקציאָן־מיטלען ווערען ביי די עקאָנאָמיסטען אָנגערופען מיט'ן אלגעמיינעם נאָמען : „קאפּיטאל“.

דאָס קאפּיטאל איז ניט געגעבען געוואָרען פארטיג פון דער

נאַטור. עס איז בעשאַפפען געוואָרען דורך מענשליכע אַרבייט. געלד, אינסטרומענטען, געביידעס, מאַשינען — זיינען ניט אַנ־דערש ווי פערגליווערטער כח, פערגליווערטע אַרבייט־קראַפט און עס איז דעריבער זעלבסטפערשטענדליך, אַז די ערשטע פראַגע, וואָס מיר דאַרפען זיך שטעלען, ווען אונז קומט אויס צו בעשטימען, אויב די אָדער יענע זאַך איז קאַפּיטאַל אָדער ניט — איז: צי איז די זאַך געגעבען געוואָרען פון דער נאַטור פריי, אָדער זי ענט־האַלט אין זיך מענשליכע אַרבייט.

ליכט, לופט, וואַסער (אויב זיי זיינען ניט פערקאַפט פון פריי־וואַט מענשען) זיינען מתנות פון דער נאַטור, אָבער זיי זיינען ניט קיין קאַפּיטאַל. עלעקטרישע מאַשינען צו געבען ליכט, אַ בלאָז־זאַק פון אַ שמיעד, אָנגעטראָגענע וואַסער פאַר געוויסע צוועקען זיינען יאָ קאַפּיטאַל, ווייל זיי ענטהאַלטען אין זיך מענשליכע אַר־בייט. אַ ווילדער וואַלד, וועלכער וואַקסט פון זיך אָהן מענשלי־כער אַרבייט — איז ניט קיין קאַפּיטאַל; אַ פערזעעטער וואַלד — איז יאָ קאַפּיטאַל.

קאַפּיטאַל מוז, אַלזאָ, זיין אַ רעזולטאַט פון דער מענשליכער אַרבייט. אָבער ניט אַלע נוצליכע זאַכען, וועלכע זיינען בעשאַ־פען געוואָרען דורך מענשליכער אַרבייט זיינען קאַפּיטאַל. אַן אַנצוג, וואָס איינער טראָגט, דאָס ברויט, ויאָס מען קויפט פאַר'ן אייגענעם געברויך, די דירה, וואו מען וואוינט רעכנען זיך ניט פאַר קאַפּיטאַל. צום קאַפּיטאַל געהערען אַזוינע זאַכען, וועלכע ווערען ניט פערווענדעט צום אייגענעם אונמיטעלבאַרען געברויך, נאָר וועלכע ווערען בענוצט כדי צו פּראָדוצירען דורך זיי אַנדערע זאַכען. נאָר זאַכען, וועלכע ווערען בענוצט פאַר דער פּראָדוקציע — ווערען אָנגערופען קאַפּיטאַל. דער טיש, אויף וועלכען מיר עסען; די דירה, וואו מיר וואוינען; די קליידער, וואָס מיר טראָ־גען — ווילען ניט זיין קיין קאַפּיטאַל. דער טיש אין אַ מעבעל־געשעפט; די דירות, וועלכע ווערען פערדונגען צו בעקומען דירה געלד; די בגדים, וואָס ווערען געמאַכט אָדער געהאַלטען צו פער־קויפען — געהערען יאָ צו קאַפּיטאַל, ווייל זיי ווערען ניט פער־ווענדעט צום אייגענעם געברויך.

אום אַ זאַך זאָל הייסען קאַפּיטאַל מוז זי, בכן, זיין:

1) אַ רעזולטאַט פון מענשליכער אַרבייט און

2) מוז זי ווערען פערווענדעט פאַר דער ווייטירדיגער פּראָ־דוקציע.

ווילען מיר דאָס מאַכען בקיצור מוזען מיר זאָגען אזוי:

אלץ וואָס איז א רעזולטאט פון מענשליכער אַרבייט און ווערט בע־נוצט פאר דער פראָדוקציע פון נייע זאַכען — ווערט אָנגערופען קאפּיטאל.

מארקס קריטיקירט אָט די בעגריפען וועגען קאפּיטאל. לויט מארקס'ן איז קאפּיטאל מעהר א היסטאָרישער בעגריף און איז פערבונדען מיט א געוויסער היסטאָרישער עפּאָכע — מיט דער היינטיגער צייט.

אין היינטיגער צייט צייכענט זיך די פּראָדוקציע אויס דערמיט, וואָס זיישאַפט ניט פּראָדוקטען פאַר'ן אייגענעם געברויך, נאָר מיט דעם צוועק צו בעקומען פּראָפיט. ווען אַן אונטערנעהמער קויפט הייזער, אינסטרומענטען, רויהע מאַטעריאל, אַרבייט־קראַפט און מאכט א פאַבריק, טאָ האָט ער כלל ניט אין זינען זיין אייגענעם געברויך. היינט שאַפט מען איבערהויפּט ניט קיין פּראָדוקטען פאַר זיך אליין. מען שאפט פאַר'ן מארק, פאַר'ן פערקויף. דער צוועק פון דער דאָזיגער פּראָדוקציע איז פּראָפיט, ריוח. צו בע־קומען מעהר, וויפיעל מען האָט אריינגעלייגט.

אמאָליגע צייטען האָט מען ניט געשאַפען צוליעב פּראָפיט, נאָר פאַר'ן אייגענעם געברויך. אפילו ווען מען האָט געשאַפען פּראָדוקטען, וועלכע מען האָט ניט נויטיג געהאַט פאַר'ן אייגענעם געברויך, טאָ האָט דער פּראָדוצירער בשעת מעשה זיך געטראַכט, אז פאַר די פּראָדוקטען, וועלכע זיינען איהם פערזענליך אָדער זיין פאַמיליע ניט נויטיג, וועט ער קענען קריגען אַנדערע פּראָדוקטען, וועלכע זיינען איהם נויטיג פאר זיין אייגענעם בעדאַרף.

ווען א פאַרמער פון די אַלטע צייטען האָט, למשל, פּראָדו־צירט מעהר ווייץ, וויפיעל איהם איז נויטיג געווען, טאָ האָט ער ניט געוואָלט דערביי מאַכען ריווחים. ער האָט זיך בשעת מעשה גערעכענט, אַז פאַר די איבעריגע תבואות, וועלכע ער קען ניט פערברויכען, וועט ער קריגען, א שטייגער, בהמות פון א פאַס־טוך, וועלכער קען מיט פאַרמעריי זיך ניט בעשעפטיגען, און, מוז זיך אָבגעבען מיט פיהצוכט.

אויב ראובן האָט זיך אָבגעגעבען צו דער פּראָדוקציע פון תבואות און שמעון צו פיטערען בהמות, האָבען זיי דאָס ביידע געטהאָן צוליעב ריינע אויסערליכע בעדינגונגען, דערפאַר, ווייל ראובן'ס באָדען איז געווען בעסער פאַר פאַרמעריי און שמעון'ס

פאַר פּיהצוכט. אי שמעון, אי ראובן זיינען ניט אויסען געוועז צו בעקומען מעהר, וויפיעל זיי איז נויטיג געוועזן פאַר די בעדערפ־ ניסען פון זייער פאַמיליע. די אויפגאַבע פון דער אַלטמאָדישער פּראָדוקציע איז, אַלזאָ, געוועזן — צו קריגען פּראָדוקטען פאַר'ן אייגענעם געברויך. היינט איז גאַנץ אַנדערש. היינט שאַפט מען פּראָדוקטען בלויז מיט דעם צוועק צו בעקומען פּראָ־ פיט. ווען איינער לעגט אריין געלד אין אַ געשעפט, למשל, 1000 דאָלאַר, טאָ טהוט ער דאָס, ווייל ער וויל שפּעטער בעקומען מעהר ווי 1000 דאָלאַר — דעם קרן מיט אַ ריוח. די היינטיגע קאַפּי־ טאַליסטישע פּראָדוקציע איז דאָ, בכן, לשם פּראָפיט. און ווען מיר ווילען זיך קלאָהר מאַכען, וואָס מען פערשטעהט אונטערן וואָרט קאַפּיטאַל אין היינטיגע ציי טען, מי־ זען מיר צולייגען די ווערטער: „פאַר פּראָפיט“.

אין היינטיגער צייט רופט מען קאַפּיטאַל אַלץ, וואָס איז אַ רעזולטאַט פון מענשליכער ארבייט און ווערט בענוצט מיט דעם צוועק צו בעקומען פּראָפיט, ד. ה. מעהר, וויפיעל דער קרן.

לויט דיזער בעשטימונג ווערט געלד, וואָס איינער האַלט אום צו בעצאָהלען פאַר זיך דירה געלד, אָדער צו קויפען אַן אנצוג פאַר זיך צו טראָגען, ניט הייסען קיין קאַפּיטאַל. דאָס געלד אָבער, מיט וואָס איינער קויפט אַ הויז, אום צו בעקומען דורך דעם פּראָ־ פיט; דאָס געלד, מיט וואָס איינער קויפט מלבושים, כדי זיי צו פערקויפען און צו בעקומען מעהר וויפיעל עס קאָסט — ווערט יאָ הייסען קאַפּיטאַל.

אין היינטיגער צייט איז געלד דער טיפּישער פערטרעטער פון קאַפּיטאַל, ווייל איצט ווערט געלד פערווענדעט אין געשעפט כדי צו קריגען מעהר, וויפיעל מען האָט אריינגעלייגט. אין די אַלטע צייטען איז דאָס ניט געוועזן אַזוי. דעמאָלט איז געלד גע־ וועזן בלויז אַ מיטעל צום טויש.*)

אין די אַלטע צייטען פלעגט מען שאַפען פּראָדוקטען, זיי איינבייטען אויף געלד און מיט דעם געלד קויפען אַנדערע פּראָ־ דוקטען. ווייל מען דעם אַמאָליגען סדר פון האַנדעל פאָרשטעלען אין ראשי תיבות, בעקומט מען פאָלגענדע פאָרמולע: ס—ג—ס (סחורה—געלד—סחורה). געלד איז דאָ דער פערמיטלער צווי־ שען די סחורות. היינט איז גאַנץ אַנדערש. היינט קויפט מען

*) זעה וויטער דאָס קאַפּיטעל: „געלד“.

מיט געלד סחורה, כדי די סחורה צו פערקויפען פאר מעהר געלד — פאר'ן קרן מיט'ן ריוח. אין ראשי תיבות וועט עס הייסען: ג—ס—ג+ג (געלד—סחורה—געלד+מיט נאך געלד). מען גיט אויס געלד ניט אבי צו קריגען א פראדוקט פאר'ן אייגענעם געברויך, נאר כדי צו קריגען שפעטער מעהר געלד. געלד איז דא, בכן, דער טיפישער פערטרעטער פון קאפיטאל, וואס ווערט פערוועגדט אין דער פראדוקציע פאר פראפיט.

עס זיינען פאראן זאכען, וועלכע קענען גערעכענט ווערען פאר קאפיטאל און קענען ניט גערעכענט ווערען פאר קאפיטאל. דאס היינגט אב פון וועלכען שטאנדפונקט מיר קוקען דערויף, פון יחיד'ס שטאנדפונקט, אדער פון כלל'ס שטאנדפונקט. ביבליאטעקען, טעאטערס, צירקען, באד־הייזער א. א. וו. זיינען ניט קיין פראדוקציאנס מיטלען, נאר געברויך'ס מיטלען, זיי האבען דעם צוועק צו בעפרידיגען די אונמיטעלבארע בעדערפנישען. פון דיזען שטאנדפונקט זיינען זיי אלזא ניט קיין קאפיטאל. ווען איינער האט אבער דיזע זאכען געבויט ניט לטובת הכלל, נאר איינפאך אלס א מיטעל צו האבען דורך זיי א געוויסע הכנסה, א פראפיט — דאן זיינען זיי אט פון דעם שטאנדפונקט פון זייער אייגענטימער יא קאפיטאל.

די הויפט זאך, וואס מיר ווילען דא זאגען איז, אז א זאך אן און פאר זיך איז ניט אלע מאל אדער יא קאפיטאל, אדער ניט קאפיטאל. עס ווענדט זיך אלין פון געוויסע היסטארישע און יורידישע בעדינגונגען.

נאך אט די אלגעמיינע כללים וועגען דעם, וואס עס הייסט קאפיטאל, וועלען מיר אויסרעכנען די פרטים, וועלכע בילדען דאס קאפיטאל אין אונזער צייט.

1) ר ו י ה ע מ א ט ע ר י א ל ע ן. יעדער וועבער מוז קודם כל האבען פלאקס, וואל אדער באוועל, וואס צו וועבען; יעדער שמיד מוז האבען אייזען; יעדער בוימייסטער מוז האבען האלץ; יעדער שוסטער — לעדער א. א. וו. אט די אלע זאכען בעקומט מען ניט פון דער נאטור פארטיגערהייט. עס קאסט ארבייט איידער מען קען פון זיי מאכען נייע פראדוקטען. דאס האלץ האט מען פריהער געהאקט, געזעגט, געשניטען; פלאקס — געזועט, געריסען, געטריקענט; לעדער — געגארבט און געוואלקט. זיי ענטהאלטען אלזא מענשליכע ארבייט און ווערען בענוצט פאר דער ווייטערדיגער פראדוקציע — זיי זיינען קאפיטאל.

2) אינסטרומענטען, מאשינען פאר דער לאנד־ווירטשאפט און פאר דער אינדוסטריע. זיי זיינען אלע בעשאפען געוואָרען דורך מענשליכער ארבייט און ווערען פערוועגדט פאר דער ווייטערדיגער פראָדוקציע, — זיי זיינען קא־פיטאל.

3) בהמות. זיי ווערען אמת ניט בעשאפען דורך מענשליכער ארבייט, אָבער דאָס אויפפאסען אויף זיי און זייער נאהרונג קאָסט ניט ווענינ ארבייט. בהמות ווערען אויך געברויכט פאר ווייטערדיגער פראָדוקציע — זיי געהערען צום קאפיטאל.

4) די אלע פערבעסערונגען, וועלכע ווערען געמאכט הן אין דער לאנדווירטשאפט, הן אין דער אינדוסטריע. די בעוואסערונג פון א פארם, קאנאלען, טונעלען, שליוזען, מיס־טיגונגען פון פעלדער — דאָס אלעס ווערט געמאכט כדי צו פערגרעסערען די פראָדוקציאָן, און זיי הייסען קאפיטאל.

געביידען, וועלכע דיענען אלס ערטער צו ארבייטען (פאבריקען) און אלס קראָמען און מאגאזינען פאר פארטיגע סחורות.

6) פערקעהרס מיטלען: שאָסעען, אייזענ־באהנען, ש יפען, א. אז. וו.

7) געלד, ווען עס ווערט פערוועגדעט פאר פראָדוק־ציאָנס צוועקען, כדי צו קויפען רויהע מאטעריאלען, צו צאָהלען שכירות די ארבייטער א. אז. וו.

8) נאהרונגס מיטלען ביים קרעמער אָדער ביים אונטערנעהמער, ווען ער צאָהלט מיט זיי די ארבייטע־בתורת שכירות. בכלל זיינען נאהרונגס מיטלען זאכען צום גע־ברויך, אָבער אין היינטיגער צייט, אין דער צייט פון פריוואט איי־גענטהום, דיענען זיי גאנץ אָפט אלס פראָדוקציאָנס מיטלען, ווי צו מאכען דורך זיי געלד. ווען דער אונטערנעהמער צאָהלט די ארבייטער מיט נאהרונגס מיטלען, טהוט ער דאָס ניט לשם שמים, כדי די ארבייטער זאָלען זיין זאט, נאָר כדי זיי זאָלען ארבייטען און שאפען פאר איהם פראָפיט. אין דעם פרט זיינען די נאהרונגס מיטלען גלייך צו דעם געלד, וואָס דער אונטערנעה־מער האלט פאר שכירות, און צו די הייזער, וועלכע דער אונטער־נעהמער פערדינגט זיינע ארבייטער צו וואוינען. פון שטאנד־פונקט פון כלל זיינען די נאהרונגס מיטלען טאקע ניט קיין קא־פיטאל, אָבער פון שטאנדפונקט פון פרט, פון יחיד זיינען זיי

צייטענווייז יא קאפיטאל, ווייל דורך די נאהרונגס מיטלען קען דער אונטערנעהמער קויפען ארבייטס קראפט — די וויכטיגסטע זאך פאר יעדער אונטערנעהמונג.

צווישען די אויסגערעכענטע מינים קאפיטאל זיינען פאראן אזוינע, וועלכע קענען געברויכט ווערען אין דער פראָדוקציע ניט מעהר ווי איין מאָל, ווי צ. ב. רויה מאטעריאל, האָלץ, קויהלען, געלד אָדער נאהרונגס מיטלען פאר שכירות. אָט די אלע זאכען גלייך, ווען זיי ווערען איינמאָל פערווענדעט, קענען זיי נאָך אמאָל ניט פערווענדעט ווערען. קויהלען קען נאָר איין מאָל פערברויכט ווערען. רויה מאטעריאל, פלאקס א שטייגער, קען נור איין מאָל איבערגעארבייט ווערען. נאָך דעם ווי זיי ווערען שוין פערטהאָן, פערלירען זיי זייער פריהערדיגע פאָרם און געשטאלט. אויך מיט דעם געלד, וואָס דער אונטערנעהמער האלט פאר ארבייטלוין, קען ער נור **איין מאָל** צאָהלען די ארבייטער, גלייך ווי ער צאָהלט אויס, געהט דאָס געלד ארויס פון זיין רשות. זייער נוצען און בעדייטונג פאר'ן אונטערנעהמער פערלירען אָט די אלע זאכען, גלייך ווי זיי ווערען דאָס ערשטע מאָל פערנוצט. גאנץ אנדערש זיינען אָבער די מאשינען, למשל ,אָדער געביידעס, אָדער בהמות, וועלכע ווערען פערווענדעט אין דער פראָדוקציע. אָט די זאכען ווערען ניט מיט דעם ערשטען מאָל אויסגענוצט. זיי קענען נוצען פאר פיעלע אָפעראציעס. א מאשין קען שטעהן א לאנגע צייט ,מיט אן אקער אייזען קען מען פיעל מאָל אקערן; א פעלד, א געביידע קען שטעהן צעהנדליגע יאָהר איידער זי ווערט אָבגענוצט, און דעריבער האָבען די קלאסיקער עקאָנאָמיסטען איינגעטיילט די פערשיעדענע סאָרטען קאפיטאל אין

1) **שטענדיג, גרונד קאפיטאל**, וואָס ווערט אָנגעווענדעט אין פיעלע ארבייטען (מאשינען, געביידען, משא פערד) און

2) **פערענדערליך קאפיטאל**, וואָס קען מעהר ווי איינמאָל ניט אָנגעווענדעט ווערען ביי דער ארבייט, ווי געלד און נאהרונגס מיטעל פאר ארבייט־לוין, רויה־מאטעריאל א. אז. וו.

קארל מארקס האָט געגעבען אן אנדער קלאסיפיקאציע פאר די פערשיעדענע סאָרטען קאפיטאל.

לויט מארקס'ן געהערט צום שטענדיגען קאפיטאל אלץ דאָס, וואָס שאפט ניט קיין נייעם ווערטה אין נייעם פראָדוקט; צום

פערענדערליכען קאַפּיטאַל — דאָס, וואָס גיט צו צום נייעם פּראָ־דוקט אַ גרעסערען ווערטה, ווי די קאָסטען, וואָס זיינען אויסגע־געבען געוואָרען. אַלע סאָרטען קאַפּיטאַלען, אריינגערעכענט אויך רויהע מאַטעריאַל א. אַז. וו. געהערען לויט אָט דער קלאַסי־פיקאַציע צום שטענדיגען קאַפּיטאַל, ווייל דער אונטערנעהמער פערדיענט אָן זיי ניט, ער בעקומט פון דעם נייעם פּראָדוקט נאָר דאָס, וואָס עס איז אָבגענוצט אָדער אויסגענוצט געוואָרען אין זיין פּראָדוקציע. דאָס איינציגע, וואָס הייסט פערענדערליך קאַפּיטאַל, איז דאָס געלד, אָדער נאַהרונגס מיטלען, מיט וואָס מען קויפט אַרבייט־קראַפט, ווייל דאָס איינציגע, וואָס שאַפט נייע ווערטהען אין דעם נייעם פּראָדוקט, איז אַרבייט־קראַפט. אַרבייט־קראַפט אונטערשיידעט זיך פון אַלע אנדערע זאַכען, וועלכע ווערען פער־ווענדעט אין דער פּראָדוקציע, דערמיט, וואָס זי האָט די טבע צו געבען דעם אונטערנעהמער מעהר, וויפיעל ער האָט פאַר איהר אויס־געגעבען. *) אַלס אַ כלל קענען מיר אָננעהמען, אַז טויטע, פער־גליווערטע אַרבייט (קאַפּיטאַל איז, ווי מיר ווייסען, אַ רעזולטאַט פון אַרבייט) בילדעט דאָס שטענדיג, טויטע קאַפּיטאַל; לעבעדיגע אַרבייט, די אַרבייט וואָס איז נאָך ניט פערטהאָן געוואָרען (אַרבייט קראַפט) — דאָס פערענדערליך, לעבעדיג קאַפּיטאַל.

ווען און ווי אַזוי איז ענטשטאַנען דאָס קאַפּיטאַל?

ווען די ערשטע מענשען, וועלכע האָבען זיך ערנעהרט מיט פיה, האָבען געמוזט זייער גאַנצע אַרבייט אָבגעבען פאַר זייער קלעגליכער חיונה, צו כאַפּען אַזוי פיעל פיש, וויפיעל זיי איז נויטיג געווען צום לעבען, האָבען זיי, זעלבסט פערשטענדליך ניט געהאַט קיין צייט צו מאַכען געצייג און האָבען במילא ניט גע־האַט קיין קאַפּיטאַל. ערשט שפּעטער, ווען זיי האָבען אין איין טאָג, למשל, אָנגעכאַפּט פיש פאַר צוויי טעג און זיי איז דאָן גע בליבען אָן איבעריגער טאָג אַרבייט, האָבען זיי געהאַט די מעג־ליכקייט צו מאַכען אַ נעץ אָדער אַן אַנגעל כדי עס זאָל זיי זיין שפּעטער לייכטער צו פאַנגען. דער נעץ און דער אַנגעל פון די פישער; דער פייל און בויגען פון די ערשטע יעגער — זיינען געווען דאָס ערשטע קאַפּיטאַל.

ובכן: קאַפּיטאַל איז ערשינען אין דער געשיכטע דאַן, ווען

*) אויספיהרליכער וועגען דעם וועיטער, ווען מיר וועלען ריידען וועגען מעהר ווערטה. א. ש. ז.

מענשען האָבען ניט בעדאַרפט פערוועגדען זייער גאַנצע ארבייט פאַר דעם אונמיטעלבאַרען, דירעקטען געברויך.

אַז קאַפּיטאַל איז אַ רעזולטאַט פון ארבייט און ניט פון אָב־שפּאָרעניסען, ווי פיעלע ווילען איינריידען, זעהט מען גאַנץ קלאָר אויך איצט. וואָס מעהר ארבייט אין דער געזעלשאַפט, אַלץ גרעס־סערע קאַפּיטאַלען ווערען געזאַמעלט.

דאָס קאַפּיטאַל גופא האָט פון זיין זייט נאָך מעהר פער־לייכטערט די ארבייט פון מענשען, און דער מענש האָט במילא נאָך מעהר צייט געקראָגען אום צו שאַפען קאַפּיטאַל. און אַזוי זעהען מיר אין דער גאַנצער געשיכטע, אַז וואָס וועניגער ארבייט די געזעלשאַפט דאַרף אויסגעבען פאַר די אונמיטעלבאַרע בע־דערפנישען, אַלץ גרעסער איז דאָס קאַפּיטאַל, וואָס זי שאַפט.

לויט מאַרקס'ן, ווי מיר האָבען געזעהען, איז דער בעגריף פון קאַפּיטאַל פערקניפּט מיט דער היינטיגער צייט, וואו די גאַנצע פּראָדוקציאָן ווערט געפיהרט לשם פּראָפיט, און לויט דעם איז דאָס קאַפּיטאַל ענטשטאַנען דאַן, ווען איין מענש האָט אָנגעפאַנגען צו עקספּלואַטירען דעם צווייטען מענש, אין דער צייט, ווען די ארבייטער זיינען בערויבט געוואָרען פון זייערע פּראָדוקציאָנס־מיטלען און זיינען געווען געצוואונגען צו פערקויפען זייער אר־בייט־קראַפט צו אַן אַנדערן. „די עקזיסטענץ פון אַ קלאַס, וואָס האָט גאָר ניט, אויסער זיין אַרבייט־קראַפט, איז אַ נויטווענדיגע בעדינגונג פון קאַפּיטאַל" — זאָגט מאַרקס.

כל זמן מענשען אַרבייטען אַליין מיט זייערע פּראָדוקציאָנס מיטלען און בענוצען זיך ניט מיט פרעמדער אַרבייט קען קיין קאַפּיטאַל זיך ניט אָנקלייבען. קאַפּיטאַל קען זיך אָנקלייבען נאָר דאַן, ווען עס איז פאַראַן מעהר־ווערטה, *) און מעהר־ווערטה קען נאָר זיין דאַן, ווען עס ווערט עקספּלואַטירט פרעמדע ארבייט. אייגענע אַרבייט, ווי פּרוכטבאַר זי זאָל ניט זיין, קען קיין גוזמא ניט שאַפען און האָט אויך ניט געקענט אַרויסרופען די אָנקלייבונג פון קאַפּיטאַל.

די ווערטער „ק אַ פּ י ט אַ ל י ס ט י ש ע פּראָדוקציע", ווי עס ווערט אָנגערופען דאָס היינטיגע סיסטעם, בעדייטען אַ סיסטעם, וואָס איז געבויט אויף פרעמדער אַרבייט, אויף לוין־ארבייט.

די בירגערליכע עקאָנאָמיסטען, וועלכע פערדעקען דעם אמת'ן

*) וועגען מעהר ווערטה — שפּעטער.

כּאראַקטער פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע, און־טערשטרייכען אימער, אז דאָס הויפּט־קאַפּיטאַל איז ענטשטאַנען אין די גאָר אַלטע צייטען נאָך איידער די געזעלשאַפט איז געווען צושפּאָלטען אויף קלאַסען.

● מאַרקס בעווייזט, אַז נאָר וואו עס איז פאראַן עקספּלואַטאַציע, קען זיך אָנקלייבען קאַפּיטאַל.

אָט ווי מאַרקס שילדערט היסטאָריש די ענטשטעהונג פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע: „די ענטדעקונג פון גאָלד און זילבער לענדער אין אמעריקא; דאָס אויסראָטען, פערשקלאָפען און בעגראָבען די איינגעבאָרענע בעפעלקערונג אין די שאַכטען; די עראָבערונג און דאָס אויספּלינדערן פון מזרח־אינדיע; די פער־וואַנדלונג פון אַפריקאַ אין אַ האַנדעלס־יאַגד אויף די שוואַרצ־הויטיגע מענשען — בעצייכענען די מאָרגען־רויט פון דער קאַ־פּיטאַליסטישער פּראָדוקציע.״ און ווייטער: „דאָס אָבנעהמען פון די פּויערים דעם גרונד און באָדען בילדעט די גרונדלאַגע פון גאַנצען פּראָצעס״.

מאַרקס, זעלבסטפערשטענדליך, לייקענט ניט, אַז שוין אין די אַלטע צייטען איז געווען קאַפּיטאַל. אָבער דאַן האָט עס קיין ראָליע ניט געשפּיעלט. די הויפּט־ראָליע פון קאַפּיטאַל איז אין דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע, וואָס עקזיסטירט לשם פּראָ־פיט און דעריבער אונטערזוכט מאַרקס הויפּטזעכליך די ענטשטע־הונג פון׳ם מאָדערנעם קאַפּיטאַל, פון דעם קאַפּיטאַל, וואָס איז די נשמה פון דער היינטיגער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע.

די אויפגאַבע פון קאַפּיטאַל איז — לייכטער צו מאַכען די אַרבייט. דורך דעם קאַפּיטאַל איז די אַרבייט פון מענשען לייכ־טער און פּרוכטבאַרער. דאָס קאַפּיטאַל מאַכט מעגליך אַן אַר־בייט צוטיילונג און מאַכט, אַז אין איין און דערזעלבער צייט זאָל געשאַפען ווערען אַ גרעסערע צאָהל פּראָדוקטען. אַלע מעלות פון אַרבייט־צוטיילונג, וואָס מיר האָבען אויבען אויסגערעכענט, קענען צוגעשריבען ווערען צום קאַפּיטאַל.

די היינטיגע פּראָדוקציע צייכענט זיך אויס פון פריהערדיגע פאָרמען דערמיט, וואָס די פּרוכטבאַרקייט פון אַרבייט איז ביי איהר גוואַלדיג גרויס. און דיזע פּרוכטבאַרקייט איז צו פערדאַנקען דער אָנווענדונג פון קאַפּיטאַל.

עס איז אמת, אַז אַ דאַנק דעם קאַפּיטאַל ווערט דער פּראָ־צעס פון דער פּראָדוקציע פערלענגערט, ווייל עס נעהמט אַוועק

צייט דאָס אויסאַרבייטען די אינסטרומענטען — ד. ה. צו שאַפען קאַפּיטאַל. דערפאר קען מען אָבער דורך דעם קאַפּיטאַל די אַר־בייט אַזוי אויסנוצען, אַז זי זאָל ניט נאָר אריינברענגען צוריק די צייט, וואָס די פּראָדוקציע פון קאַפּיטאַל האָט איינגעשלונגען, נאָר זי זאָל נאָך אויך געבען אַ גרויסען איבערשוס, אַ גרויסען ריוח.

וואָס מעהר קאַפּיטאַל, אַלץ מעהר מזל ברכה, אַלץ רייכער איז די געזעלשאַפט. אין פיעל הונדערטער און טויזענדער יאָהרען האָט טאַקע דאָס קאַפּיטאַל געהאָלפען דער אַרבייט. בלויז אין איצטיגע צייטען, אין דער צייט פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָ־דוקציע, איז דאָס קאַפּיטאַל געוואָרען געגענזעצליך צו אַרבייט און, ווי פייער מיט וואַסער, קענען זיי ביידע — קאַפּיטאַל און אַרבייט — ניט לעבען בשלום. אנשטאַט צו העלפען, אונטער־דריקט דאָס קאַפּיטאַל די אַרבייט. די אורזאַכע דערפון איז, וואָס אַרבייט און קאַפּיטאַל ליגען אין בעזונדערע הענד. די בעלי בתים פון קאַפּיטאַל אַרבייטען ניט און די, וועלכע אַרבייטען, האָבען ניט קיין קאַפּיטאַל.

אין די אַלטע צייטען איז דאָס קאַפּיטאַל ניט געווען אָבגע־זונדערט פון זיין מוטער — אַרבייט. די, וועלכע האָבען געאַר־בייט, האָבען געהאַט קאַפּיטאַל; די, וועלכע האָבען ניט געאַר־בייט, האָבען קיין קאַפּיטאַל ניט געהאַט. קאַפּיטאַל און אַרבייט האָבען געהאַט איין בעל־הבית, איין אייגענטימער. שפּע־טער, ווען דאָס קאַפּיטאַל איז געוואָרען גרויס, האָט עס זיך אָב־געריסען פון אַרבייט און איז געוואָרען זעלבסטשטענדיג. עס איז ענטשטאַנען אַ נייער קלאַס מענשען — קאַפּיטאַליסטען — וועלכער האָט בלויז קאַפּיטאַל, און פון דער אַנדער זייט — אַ קלאַס מענשען, וועלכער האָט קיין אַנדער זאַך ניט, ווי אַרבייט.

די היינטיגע קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציע האָט אַלס איהר אויפגאַבע, בלויז צו עקספּלואַטירען צום נוצען פון קאַפּיטאַל. די אורזאַך ליעגט אין דעם רעכט פון פּריוואַט־אייגענטום אויף די פּראָדוקציאָנס־מיטלען (לאַנד און קאַפּיטאַל). אַ דאַנק דעם רעכט פון פּריוואַט אייגענטום איז דאָס קאַפּיטאַל אַריין אין אַ ווידער־שפּרוך מיט זיך אַליין. אנשטאַט זיין ערשטער אויפגאַבע, צו העלפען אַרבייט — אונטערדריקט ער זי גאָר. דערפון איז גע־דרונגען, אַז ווען ס'וועט קומען אַ צייט און פּריוואַט אייגענטום וועט אויפהערען צו עקזיסטירען, וועט קאַפּיטאַל צוריק אָנפאַנגען צו ערפילען זיין ערשטע אויפגאַבע — העלפען און לייכטער מאַ־כען די מענשליכע אַרבייט.

6טע לעקציע

ווירטשאפט-סיסטעמען

א) נאטוראל־ווירטשאפטען

דעם מענש' קאַמפּף מיט דער נאַטור ; קינסטליכע געצייג און געזעלשאפט־ליכקייט אַלס די בעסטע וואַפען אין דעם דאָזיגען קאַמף ; די ענטוויק־לונג פון די וואַפען ; די אורזאַכען פון דיזער ענטוויקלונג ; די שייכות צווישען די קינסטליכע געצייג און דער געזעלשאַפטליכקייט ; נאַטוראל ווירטשאַפט און סחורה ווירטשאַפט ; דער אונטערשייד צווישען זיי ; די שטופען פון דער נאַטוראַל ווירטשאַפט : יאַגד, לאַנד ווירטשאַפט, שקלאַפעריי און לייב אייגענשאפט.

אין די פריגע קאַפּיטלעך האָבען מיר אַרומגערעדט די בע־דייטונג פון קאָאָפּעראַציע און דער אָנווענדונג פון אינסטרומענ־טען אין דער מענשליכער אַרבייט. קאָאָפּעראַציע און אינסטרו־מענטען זיינען תמיד געווען די בעסטע וואַפען אין דעם קאַמפּף, וואָס דער מענש האָט געפיהרט מיט דער אַרומיגער נאַטור.

ווען ניט די דאָזיגע וואַפען, וואָלט דער מענש געווים אונ־טערגעגאַנגען דערפאַר, ווייל דער מענש איז בטבע די שוואַכ־סטע חיה. ער ווערט ניט געבאָרען מיט פיזישע, קערפּערליכע אָר־גאַנען, מיט נאַטירליכע געצייג, וועלכע זאָלען איהם שאַפען נאָה־רונג, שיצען פון קעלט און אַנדערע נאַטירליכע שונאים. ער ווערט ניט געבאָרען מיט אַ דיקע הויט, מיט שאַרפע ציין און מיט שאַר־פע נעגעל, ווי זיינע קרובים — די חיות. דעם מענש'ס מערכה אין דער נאַטור איז דעריבער שווערער און ביטערער און ער וואָלט טאַקע געפאַלען אַ קרבן אין דעם קאַמפּף פאַר דער עקזיסטענץ, אַזוי ווי פיעלע אַנדערע טויזענדע מיליאָנען מינים, וועלכע זיינען אונטערגעגאַנגען אין פערלויף פון דער געשיכטע, אַז עס איז אפילו פון זיי קיין זכר ניט געבליבען.

צום גליק האָט דער מענש אָנגעפאַנגען צו לעבען אין אַ גע־זעלשאַפט און אַרבייטען צוזאַמען מיט אַנדערע פון זיין גלייכען. דיזע געזעלשאַפטליכקייט, דאָס צוזאַמען־אַרבייטען האָט איהם גע־ראַטעוועט פון אונטערגאַנג.

אויב אַליין, ביחידות, איז דער מענש, אַזוי ווי אַלע אַנדערע

בעשעפעניסען, געווען צו שוואַך בייצוקומען אַזאַ שטאַרקען פּירכּ־טערליכען שונא, ווי די אויסערליכע נאַטור, האָט ער צוזאַמען מיט נאָך מענשען ענטוויקעלט אַזאַ שטאַרקע מאַכט, פאַר וועלכער עס האָט זיך געמוזט בויגען אפילו די שטאָלצע, ניט־נאָכגעביגע נאַטור.

די געזעלשאַפטליכקייט, דאָס צוזאַמענאַרבייטען קען אָבער האָבען אַ ממשות בלויז דאַן, ווען עס זיינען דערצו נאָך פאַראַן ממשות'דיגע וואַפען, מיט וועלכע די געזעלשאַפט זאָל זיך קענען בענוצען.

מיט הוילע הענד, אָהן געצייג און כלי־זיין איז די אַרבייט פון מענשען זעהר אונפּרוכטבאַר. זי קען אויפטהאָן גאַנץ ווענינ, זי קען נאָר פּראָדוצירען אַ קליינע סומע מיטלען, אַזאַ סומע, וואָס קען קיים בעפרידיגען די גאָר נויטהווענדיגסטע, פיזיאָלאָגישע בעדערפניסען, אָהן וועלכע דער מענש קען ניט לעבען: שפּייז, קליידונג א. אז. וו. אום די אַרבייט זאָל זיין ערפאָלגרייך, מוז אָנגעווענדעט ווערען געצייג, אינסטרומענטען.

וואָס בעסער און ענטוויקעלטער די געצייג, אַלץ ווענינער צייט פערנעהמט איבצואַרבייטען די מיטלען, וועלכע זיינען נויטיג פאַר די קערפּערליכע בעדערפניסען און אַלץ מעהר צייט בלייבט נאָך פאַר די איבעריגע פּראָדוקטען — פאַר די פּראָדוקטען, וועלכע ווערען פאַרברויכט שוין ניט פאַר די קערפּערליכע, נאָר פאַר די העכערע גייסטיגע בעדערפניסען.

„דער מענש איז אַ געזעלשאַפטליכע חיה" — זאָגט אַריסטאָטעל.

„דער מענש איז אַ חיה, וואָס מאַכט געצייג" — זאָגט פראַנקלין.

אין דיזע צוויי שפּרוכען ליעגט דער גאַנצער סוד פון מענשענס ערפאָלג אין זיין קאַמפּף מיט דער אַרומיגער נאַטור.

דער מענש האָט תמיד אָנגעווענדעט קינסטליכע געצייג און האָט תמיד געלעבט בחברותא, צוזאַמען, אין אַ געזעלשאַפט. און צוליעב דעם האָט זיך דער מענש אַלץ העכער און העכער אויפגעהויבען איפּ'ן לייטער פון ענטוויקלונג און איז געוואָרען דער „אתה בחרתנו", די קרוין פון דער נאַטור.

אויך די ענטוויקלונג פון דער פאָלקס־ווירטשאַפט בעשטעהט, ערשטענס, דערין, וואָס עס ווערען איבערגעבעסערט די געצייג און די כלי־זיין, מיט וועלכע די ווירטשאַפט ווערט געפיהרט; צווייטענס, דערין, וואָס די צאָהל מענשען, וועלכע פעראייניגען זיך צוזאַמען, ווערט גרעסער. די ערשטע מענשען האָבען בענוצט

אין זייער ארבייט איינפאַכע געצייג און פלעגען זיך פעראייניגען אין קליינע געזעלשאַפטען. וואָס ווייטער ווערט די צאָהל מענשען, וואָס געפינען זיך איין אין געזעלשאַפט, אַלץ גרעסער און די אינסטרומענטען און געצייג, וועלכע ווערען פערווענדעט אין דערווירטשאַפט, אַלץ מעהר ענטוויקעלט. די ערשטע געזעלשאַפטען זיינען, מעגליך, בעשטאַנען פון דער מוטער און איהרע קינדער; די ערשטע געצייג זיינען געוועזען אַ שפּיציגער שטעקען און אַן אָבגע־שארפטער שטיין. היינט אָבער צעהלט יעדע געזעלשאַפט, יעדער שטאַט (וואָס איז ניט אַנדערש, ווי אַ פעראייניגונג פון מענשען) אין די מיליאָנען און פון די אַמאָליגע שטעקענס און שטיינער האָבען זיך ענטוויקעלט די מעכטיגע דאַמפּף־ און עלעקטרישע מאַשינען, וועלכע מאַכען די ארבייט פּרוכטבארער אין מיליאָנען מאָל.

דאָס אינטערעסאַנטסטע דערביי איז, וואָס עס איז פאַראַן אַ שטאַרקע שייכות צווישען די צוויי וואַפען — קינסטליכע גע־צייג און געזעלשאַפטליכקייט. זיי זיינען צווישען זיך שטאַרק פערבונדען, הגם דיזער בונד זעהט זיך ניט אַלע מאָל בולט אָן.

די געזעלשאַפטליכקייט, די בעציהונגען צווישען די מענשען, ענדערן זיך. זיי זיינען ניט אַלע מאָל דיזעלביגע. עס ענדערן זיך די געזעצען, עס ענדערט זיך דאָס פּאָליטישע לעבען, עס ענדערן זיך די מדות פון מענשען, און עס ענדערן זיך אויך די פאָרמען פון קונסט און ליטעראַטור.

וואָס זיינען די אורזאַכען פון אָט די פערענדערונגען? דורך וועלכע קרעפטען ווערט איין פּאָליטישע אָרדנונג בטל און אַן אַנדערע ענטשטעהט אויף איהר פּלאַץ? פאַר וואָס ווערט, למשל, אַן אַבסאָליוטיסטישע רעגיערונג פערוואַנדעלט אין אַ דעמאָקראַטיע?

דיזע אַלע פערענדערונגען ווערען אַרויסגערופען דורך די פער־ענדערונגען אין די קינסטליכע געצייג. די מענ־שען ווערען אַלץ גרעסערע בעלי הוצאה, ווייל זייערע בעדערפניסען ענטוויקלען זיך מיט דער ענטוויקלונג פון קולטור, און אויסערדעם פערגרעסערען זיי זיך אין צאָהל, זיי זיינען פרים ורבים און מען מוז זעהן צו האָבען אַ גרעסערע הכנסה, מען מוז זעהן צו קריגען מעהר לעבענס־מיטלען. דיזע נויט אין לעבענסמיטלען צווינגט די מענשען אויסצובעסערן זייערע וואַפען — די קינסטליכע געצייג, און אַ דאַנק דער דאָזינער ענטוויקלונג פון די קינסטליכע געצייג ענדערט זיך שוין דאָס געזעלשאַפטליכע צוזאַמענלעבען, די געזעל־שאַפטליכקייט.

א פּאָר ביישפּיעלען:

אין דער ערשטער עפּאָכע פון דער מענשליכער קולטור, ווען אַלע מענשען האָבען זיך בעשעפטיגט מיט יאַגד, איז די פאָרם פון געזעלשאפטליכען לעבען געווען א קאָמוניסטישע (בחברותא'דיגע). אזא פאָרם איז געווען אין הסכם מיט דעם צושטאַנד פון די קינסט־ליכע וואפען, מיט וועלכע די מענשהייט האָט געפיהרט איהר קאַמפּף מיט דער נאַטור. ביקסען, שווערדען און נאָך אזוינע קולטור־געוועהר זיינען ניט געווען. די גאַנצע געוועהר און געצייג זיינען בעשטאַנען פון א שטיין און א שטעקען. איינעם אַליין איז געווען אונמעגליך צו פאַנגען א חיה. די מענשען האָבען זיך געמוזט אַלע פעראייניגען כדי מיט אַלגעמיינע כחות צו פאַנגען פערשיידענע חיות. אין דער יאַגד האָבען אַלע מיטגליעדער פון דער גרופּע גענומען א גלייכען אנטייל. נעהמענדיג א גלייכען אַנטייל אינ'ם שאפען פּראָדוקטען, האָבען זיך שפּעטער אַלע גלייך געמוזט צוטיילען מיט דעם געשאַפענעם פּראָדוקט, מיט דעם רויב.

די צאָהל מיטגליעדער פון דער יאַגר־גרופּע איז געוואקסען, און צוזאַמען מיט דער צאָהל זיינען אויך געוואקסען די בעדערפ־ניסען. די יאַגד בעשעפטיגונג איז שוין ניט געווען אימשטאַנד אַלע בעדערפניסען צו בעפרידיגען. די נויט האָט געצוואונגען דעם מענשען זוכען א נייע סאָרט ווירטשאַפט. דער מענש איז איבערגעגאַנגען צו לאַנדווירטשאַפט און פיהצוכט. לאַנדווירטשאַפט און פיהצוכט, לויט די דאמאל־דיגע געצייג, האָבען ניט געפאָדערט די ארבייט פון א סך מענשען צוזאַמען. ביי שלעכטע געצייג איז א סך בעסער צו בעארבייטען דאָס לאַנד אַליין, אָדער מיט א קליינע צאָהל מענשען, איידער מיט א סך מענשען צוזאַ־מען. דאָס לאַנד איז א סך פּרוכטבארער, ווען איינער אָדער איי־ניגע בעארבייטען א קליין שטיק ערד, איידער א סך אויף אמאָל— א גרויסען שטח. וויבאַלד דער שותפות'דיגער אנטייל אין דער פּראָדוקציע איז בטל געוואָרען האָט שוין במילא אויך אויפגע־הערט די פריהערדיגע פאָרם פון צוזאַמענלעבען. די קאָמוניס־טישע געזעלשאפטליכע פאָרם האָט זיך געביטען אויף א פּאַט ריכאַלישע, וואָס איז שוין געגרינדעט אויף פּריוואַט אייגענטום, אזוי ווי עס האָט געפאָדערט יענער צושטאַנד פון די קינסטליכע געצייג.

די בעדערפניסען ווערען אָבער וואָס ווייטער אַלץ מעהר ענט־וויקעלט. לאַנדווירטשאפט און פּיהצוכט אין זייער דאמאלדיגען

שטאנד זיינען שוין אויך געוואָרען ניט־געניגענדע קוועלען אויף חיונה. מען האָט זיך גענומען שטארקער צו מלחמות. די מלחמות אין דער אלטער צייט זיינען געווען א נויטווענדיגער פועל־יוצא פון דעם קאמפּף פאר דער עקזיסטענץ. מלחמות פאָדערן א שטארקע און פעסטע דיסציפּלין. א דיסציפּלין קען זיך גאָר רעכט האלטען דעמאָלט, ווען די רעגיערונג טראָגט א דעספּאָטישען כא־ראקטער. אויסער דעם ברייגגען די מלחמות פיעל געפאנגענע פון די איינגענומענע שבטים. כל זמן די ארבייט פון יעדען מענשען איז געווען אזוי אָרעם, אז זי האָט אפילו ניט געקענט בעפרידיגען די אייגענע בעדערפניסען, האָט דעם זיעגרייכען שבט ניט געלוינט צו האלטען די געפאנגענע, און האָט זיי בעסער אויסגע׳הרג׳עט. שפּעטער אָבער, ווען די ארבייט האָט געקענט שאפען מעהר, ווי־פיעל עס איז נויטיג פאר זיך אליין, האָט שוין דעם זיעגרייכען שבט ניט געלוינט אויסצוהרג׳ענען די איינגענומענע שבטים, נאָר זיי פערוואנדלען אין שקלאפען. אזוי האָט זיך ענטוויקעלט די שקלאפעריי.

דער אונטערגאנג פון דער שקלאפעריי, ווי די ענטשטעהונג פון לייב־איינגענשאפט איז אויך געווען א רעזולטאט פון די פער־ענדערונגען אין די קינסטליכע געצייג, אין דער ארט און ווייזע ווי די מענשהייט האָט געפיהרט דעם קאמפּף פאר דער עקזיסטענץ, אָדער בעסער אין דעם סיסטעם פון ווירטשאפט.

אונזער אויפגאבע איז דאָ אָבער ניט צו ווייזען, ווי אזוי די פערשיעדענע פּאָליטישע פאָרמען האָבען זיך געביטען אין צו־זאמענהאנג מיט דער פערענדערונג אין די ווירטשאפטס־סיסטע־מען. די הויפּט זאך, וואָס מיר ווילען דאָ, איז צו געבען א קור־צען איבערבליק אויף די ווירטשאפטס־סיסטעמען גופא, וועלכע זיינען געווען אין אונזער געשיכטע.

היסטאָריש ווערט די גאנצע ווירטשאפט איינגעטיילט אין צוויי פּעריאָדען: 1) נאטוראל־ווירטשאפטען, 2) די סחורה־אָדער טויש־ווירטשאפטען.

צו די נאטוראל־ווירטשאפטען געהערען יענע ווירטשאפטען, וואו די פּראָדוקטען ווערען פּראָדוצירט פאר׳ן אייגענעם געברויך, און וואו די ווירטשאפט איז אָרגאניזירט לויט א געוויסען פּלאן. די גאנצע ווירטשאפטליכע ארבייט ווערט פערוואלטעט פון א בעשטימטען רצון. אָט דער ווילען וויים די בעדערפניסען פון דער געזעלשאפט און אין הסכם מיט אָט די בעדערפניסען ווערט אָר־

גאניזירט די ווירטשאפט. דער קאנסום, דער געברויך איז דער צוועק און די פּראָדוקציאָן איז אַ מיטעל ווי צו בעפרידיגען דעם געברויך. די גאַנצע ווירטשאַפטליכע אַרבייט בעשטעהט פון צוויי רינגען, פון פּראָדוקציע און קאָנסומפּציע. דער מיטעל־רינג, די צירקולאַציע, דער מסחר איז אָדער גאָר ניט געווען, אָדער געווען זעהר וועניג ענטוויקעלט. דיזע ווירטשאַפטליכע סיסטעמען זיי־נען:

א) יאַגד,
ב) לאַנדווירטשאַפט און פיהצוכט,
ג) שקלאַפעריי, און
ד) לייב־אייגענשאַפט, אָדער פעאָדאַליזם;

צו די סחורה־ווירטשאַפטען געהערען יענע ווירטשאַפטען, וואו די פּראָדוקטען זיינען סחורות און ווערען פּראָדוצירט פאַר'ן מאַרק, און ניט פאַר'ן אייגענעם געברויך. אין אַט די ווירטשאַפט האָט די פּראָדוקציע ניט אַלס איהר צוועק צו בעפרידיגען די בעדערפניסען פון כלל, נאָר צו שאַפען פּראָפיט פאַר די פּראָדו־צירער. די גאַנצע ווירטשאַפט איז ניט אָרגאַניזירט, נאָר ווערט רעגולירט דורך בלינדע עקאָנאָמישע געזעצען. די צירקולאַציע, דער טויש איז די הויפּט־אַקס, אַרום וועלכער עס דרעהט זיך די גאַנצע ווירטשאַפט.

די סחורה־ווירטשאַפט צוטיילט זיך אויף:

א) מלאכה,
ב) מאַנופאַקטור,
ג) פאַבריק.

אין דער יאַגד־צייט איז אייגענטליך נאָך ניט געווען קיין ווירטשאַפט אין דעם זין, ווי מיר האָבען בעשטימט, וואָס אַ ווירט שאַפט הייסט (אַן איבערלעגטע, מיושב'דיגע אַרבייט). דאַן האָ־בען די מענשען ערשט אָנגעפאַנגען צו לעבען צוזאַמען. די יאַגד־שבטים פלעגען שטענדיג הונגערן, די נאַטור האָט איבער זיי גע־הערשט דעספּאָטיש. זייער עקזיסטענץ האָט אָבגעהאַנגען פון אַ צופאַל. די פאָרם פון צוזאַמענאַרבייטען איז געווען אַן איינפאַכע. קיין אַרבייט־צוטיילונג איז ניט געווען. די פאָרם פון פונאַנדער־טיילונג איז געווען אַ קאָמוניסטישע, אין הסכם מיט דער אַרט פון צוזאַמענאַרבייטען. פון דער עקספּלואַטאַציע פון איין מענש דורכ'ן צווייטען איז נאָך קיין זכר ניט געווען.

ביי דער לאַנדווירטשאַפט און פיהצוכט זיינען די מענשען שוין ניט געווען אַזוי פערשקלאַפט ביי דער נאַטור. זיי זיינען

שוין ניט געווען אזוי אָבהענגיג פון צופאל, ווי ביי דער יאגד־בע־שעפטיגונג. עס האָט זיך שוין דאן אָנגעפאנגען אן ארבייט־צי־טיילונג צווישען די מיטגליעדער פון דער פאמיליע. אן דער שפּיץ פון דער ווירטשאַפט איז געשטאנען אן אָרגאניזאטאָר, א פאטריארך, וועלכער האָט געהערשט איבער די אנדערע מיטגליע־דער פון דעם שבט, אָדער פאמיליע. אין דער דאָזיגער צייט האָט זיך שוין אָנגעפאנגען צו ענטוויקלען פּריוואט אייגענטום און עקס־פּלואטאציע.

ביי דער שקלאַפעריי האָט די עקספּלואטאציאָן פון מענשען דערגרייכט די העכסטע שטופע. מענשען זיינען ערנידעריגט גע־וואָרען צו דער מדרגה פון אונלעבעדיגע געצייג. פּריוואט איי־גענטהום איז געוואָרען א הייליג רעכט. די ארבייט־צוטיילונג צווישען די מיטגלידער פון דער שקלאַפען־גרופּע איז געווען בע דייטענד. די גאנצע געזעלשאַפט איז געווען צוטיילט אין הערען, וועלכע האָבען געהאט כל־טוב און שקלאַפען, וועלכע זיינען געווען דאָס אייגענטהום פון די הערען. א דאנק דעם, וואָס די שקלא־פען האָבען געשאפען אלע נויטיגע זאכען צום לעבען, האָבען די הערען זיך אָבגעגעבען מיט עולם הזה, און האָבען געשטרעבט וואָס מעהר צו געניסען. דערמיט ערקלעהרט זיך אויך, וואָס אין יענער צייט, אין דער אלטער צייט פון גריכענלאנד און רוים, האָבען זיך ענטוויקעלט די פערשיידענע סאָרטען קונסט, וועלכע פערפיינערען דאָס לעבען.

ביי דער לייב־אייגענשאַפט איז דער פּויער אויף אונטער־יאָכט צום פּריץ, אָבער ניט מיט זיין גוף, נאָר מיט זיין ארבייט. יעדער דאָרף אין דער צייט פון לייב־אייגענשאַפט האָט געפיהרט אן אָבגעשלאָסען לעבען און האָט ניט געהאט קיין מגע ומשא מיט די איבעריגע מענשען, וועלכע האָבען ניט געהערט צו דעם פּריץ. דער האנדעל איז געווען נאָך ווייניגער ענטוויקעלט, ווי אין דער שקלאַפעריי. דאָס שטאאט־לעבען איז געווען לויט דעם פּרינציפּ פון דעצענטראליזאציע. די פּריצים זיינען ביי זיך אין די דערפער געווען פאָלשטענדיגע בעלי־בתים און זיינען געווען אונטערוואָרפען דער קעניגליכער מאכט בלויז אין בעצוג צו די אנגעלעגענהייטען פון גאנצען לאנד.

די אונאבהענגיגקייט פון די פערשיידענע געמיינדעס אין דער צייט פון לייב־אייגענשאַפט איז ניט געווען א סימן פון פּראָגרעס, נאָר א סימן פון ריקשריט און ניט־דערוואקסענקייט. אין א מעהר־ענטוויקעלטער ווירטשאַפט זיינען די פערשיידענע טיילען ענג

פערבונדען צווישען זיך. אויך ביי פלאנצונגען און חיות זעהען מיר, אז וואס קלענער און ווענינער ענטוויקעלט עס איז דער ארגאניזם, אלץ ווענינער אבהענגיג זיינען די בעזונדערע ארגאנען איינער פון אנדערן.

מיר דארפען דא בעמערקען, אז ווען מיר זאגען, דאס די ווירטשאפט־סיסטעמען בייטען זיך, הייסט עס ניט, דאס אין א געוויסער צייט הערט מיט אמאל אויף צו עקזיסטירען איין סיסטעם און א צווייטע פערנעהמט דעם פלאץ. די גאנצע מענשליכע ענט־וויקלונג בילדעט א קייט, וועלכע איז צוזאמענגעקניפט פון פער־שיידענע ווירטשאפט־סיסטעמען. די סיסטעמען ענטוויקלען זיך איינס פון דעם אנדערן . אינוויינינ אין איין סיסטעם ליגען שוין די זאמען פאר'ן צווייטען. אזוי איז צום ביישפיעל געווען א געוויסע צייט, ווען יאגד האט עקזיסטירט צוזאמען מיט לאנד־ווירטשאפט, דער פאטריארך איז נאך צוזאמענגעקומען מיט דעם שקלאפען הערר א. אז. וו. ווען איין סיסטעם איז נאך אין גלאנץ זיינען נאך פאראן איבערבלייבעניסען פון א פריהערדיגען סיס־טעם און עס וואקסען שוין ווארצלען פון א נייעם סיסטעם. ווען מיר טיילען יא איין די געשיכטע אין סיסטעמען איז עס נאר אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל די הויפט־מעטאדען און פארמען פון ארבייט זיינען כ א ר א ק ט ע ר י ס ט י ש פאר דער אדער יענער צייט. מיר ריידען בכלל נאר פון הויפט ווירטשאפט־סיסטעמען, אבער ניט פון פרטים פון אן איינציגער צייט.

אויך אין דער צייט פון פעאדאליזם, פון לייב אייגענשאפט, האבען זיך שוין אנגעפאנגען צו ענטוויקלען די שטעדט, וואו עס האבען אין אנפאנג מעהרסטענס געוואוינט די בעלי מלאכות און שפעטער די סוחרים, אבער דיזע בעלי מלאכות האבען נאך פער־נומען אין בעצוג צו די דארף־איינוואוינער זעהר א קליינעם פלאץ און זיינען ניט געווען כאראקטעריסטיש פאר יענער צייט. ערשט דאן, ווען די מאכט פון פריצים האט אנגעפאנגען שוואכער צו ווערען, דער האנדעל האט זיך אנגעפאנגען שטארק צו ענטוויק־לען, די פויערים האבען מאסענווייז געווארפען דעם דארף און ארי־בער אין שטאדט, וואס איז שפעטער געווארען דער צענטער פון עקאנאמישען לעבען און במילא אויך פון דער פאליטישער מאכט — ערשט דאן האט דער פעאדאליזם און צוזאמען מיט איהם די גאנצע נאטוראל־ווירטשאפט אויפגעהערט צו זיין דאס כ א ר א ק־ט ע ר י ס ט י ש ע ווירטשאפט סיסטעם און די סמנים פון דער סחורה ווירטשאפט זיינען געווארען אלץ מעהר און מעהר בולט.

זיבענטע לעקציע

ב) די סחורה ווירטשאַפטען

מלאָכה און איהרע כאַראַקטעריסטישע אייגענשאַפטען ; די אינדיווידואַליטעט פון בעל מלאכה שפּיגעלט זיך אָב אויף זיין פּראָדוקט ; מאנופאקטור און איהרע אייגענשאפטען ; די ענטשטעהונג פון מאנופאקטור ; די מעלות פון מאַנופאַקטור קעגען מלאָכה ; די פאַבריק און איהרע אייגענשאַפטען ; די בעדייטונג פון דער מאַשין ; די אַרבייטס צוטיילונג צווישען מאַשינען ; דער קאָלעקטיווער כאַראַקטער פון די מאַשינען־פּראָדוקטען ; די ווירקונג פון דער מאַשין אויפ'ן אַרבייטער ; די סאָציאַלע לאַגע פון אַרבייטער ביי דער מלאכה, מאַנופאַקטור און פאַבריק ; דעצענטראַליזאַציע און צענטראַליזאַציע ביי דעם פאַבריק סיסטעם.

אויף דער ערשטער שטופע פון די סחורה־ווירטשאַפטען האָט אין די שטעדט געהערשט די מלאכה.

אונטער מ ל אכ ה פערשטעהט מען אזא סאָרט אונטערנעהמונג, וואו דער אונטערנעהמער אליין אַרבייט מיט אייגענע אינסטרומענטען. ער איז דער אייגענטימער פון זיין וואַרשטאַט. די אינסטרומענטען ווערען געבראַכט אין בעוועגונג מיט דעם בעל מלאכה'ס הענד. די אַרבייט ווערט געמאַכט אויף בעשטעלונג און ניט אין פאָרראַט. געדונגענע אַרבייטער זיינען ביים בעל מלאכה ווייניג. מייסטענס זיינען די ארבייטער די אייגענע הויזמענשען — די קינדער. די לעהרען צייט פון בעל מלאכה דויערט אייניגע יאָהר און יעדער פּועל ווערט, געוועהנליך, שפּעטער אַליין אַ בעל מלאכה. די אינסטרומענטען, דער שאַפּ, קאָסטען ניט טייער און יעדערער קען אָנקלייבען געלד דאָס צו קויפען. די ארבייט פון בעל מלאכה איז מעהר אָדער ווייניגער קאָמפּליצירט. די אַרבייט איז ניט צוטיילט און דער בעל מלאכה מוז איסאַרבייטען דעם גאַנצען פּראָדוקט. די פעהיגקייטען פון בעל מלאכה שפּיגלען זיך אָב אויפ'ן פּראָדוקט. איז ער אַ גוטער בעל מלאכה מאַכט ער אַ גוטען פּראָדוקט, איז ער אַ שלעכטער בעל מלאכה — אַ שלעכטען פּראָדוקט. דער פּראָדוקט טראָגט אויף זיך דעם זיגעל פון זיין שעפּער. ראובן דעם שוסטערס שטיוועל זיינען ניט אין גאַנצען גלייך צו שמעון דעם שוסטערס. לוי דעם שניידערס אַרבייט איז ניט אין גאַנצען עהנליך צו יהודה דעם שניידערס. די אַרבייט

האָט אין זיך אַ געוויסע אינדיווידואַליטעט, זי איז די פּערקערפּע־רונג פון דעם אָדער יענעם א י ך.

שפּעטער האָט זיך ענטוויקעלט די מאַ נ ו פ א ק ט ו ר.

די מאַנופאַקטור דיענט אַלס איבערגאַנג פון מלאכה צו דער־פאַבריק. זי האָט אין זיך געמיינשאַפטליכעס מיט דער מלאכה דערין, וואָס ביי איהר ווערען אויך בענוצט אַזוינע אינסטרומענ־טען, וועלכע ווערען געבראַכט אין בעוועגונג דורך דעם אַרביי־טערס האַנד. די אַרבייט איז אויך אָבהענגיג פון דעם אַרביי־טער'ס כח און געשיקטקייט. אָבער בעת ביי דער מלאכה ווערען די פּראָדוקטען געמאַכט אויף בעשטעלונג, איינציגווייז און אין אַ קליינעם מאַסשטאַב, ווערען זיי ביי מאַנופאַקטור שוין אויס־געאַרבייט מאַסענווייז פאַר'ן מאַרק. אויך די אַרבייט־צוטיילונג איז ביי דער מאַנופאַקטור בעדייטענד ענטוויקעלט. אין דער־מאַנטעל־מאַכער אינדוסטרי (קלאָוק אינדוסטרי) זיינען מאַנכע פּאַ־כען כאַראַקטעריסטיש פאַר מאַנופאַקטור, ווי צ. ב. די בלוזען און קליידער־מאַכער (ליידיעס ווייסטס און דרעס־מייקער).

די מאַנופאַקטור האָט זיך ענטוויקעלט, ערשטענס, דורך דעם, וואָס מאַנכע זאַכען פאָדערען בטבע די פעראייניגונג פון פערשיי־דענע זעלבסטשטענדיגע בעלי מלאכות, ווי צ. ב. די פּראָדוקציע פון עקיפּאַזשען. זיי ווערען לכתחילה אויסגעאַרבייט דורך דער פעראייניגונג פון זעלבסטשטענדיגע שניידער, זעטלער, קופּער־שמידען, אייזען שמידען און סטאָליאַרעס. עס איז זעלבסטפער־שטענדליך, אַז דער אויסאַרבייטער פון עקיפּאַזשען האָט געמוזט ריזע־אַלע זעלבסטשטענדיגע בעלי מלאכות פעראייניגען אין איין הויז. און דאָס איז שוין אַ מאַנופאַקטור.

צווייטענס, איז די מאַנופעקטור ענטשטאַנען אַ דאַנק דעם ענטוויקעלטען מאַרק, וואו עס איז געוואָרען אַ גרויסע נאָכפראַגע אויף פּראָדוקטען.

אַ בעל מלאכה אַרבייט, ווי געזאָגט, אויף בעשטעלונג. דער־צו דאַרף ער ניט האָבען קיין גרויסען קאַפּיטאַל. ווען איינער בע־שטעלט זיך אַ פּאָר שיך, קויפט דער שוסטער די לעדער, מאַכט פאַרטיג, ברענגט אָב און בעקומט דאָס געלד, מיט וועלכע ער קען קויפען לעדער פאַר אַ צווייטען קונד. ווען מען האָט אָבער אָנ־געפאַנגען, לאָמיר זאָגען, צו פאָדערען שיך פון אַן אַנדער שטאָדט, און ניט איין פּאָר, נאָר אַ סך פּאָר מיט אַמאָל, דאַן איז אַן אָרעמער

שוסטער שוין ניט געווען אימשטאנד דאָס צו טהאָן. ערשטענס האָט ער זיך איבערהויפּט ניט געקענט אָבגעבען צו מסחר. ער האָט ניט געהאַט קיין צייט און ניט קיין קענטנים דערצו. עס האָבען געמוזט זיין ספּעציעלע סוחרים דערפאַר. צווייטענס האָט ער ניט געהאַט אַזויפיעל געלד צו קויפען לעדער און איז אויך ניט געווען אימשטאַנד אויסצואַרבייטען אַזויפיעל שיך, וויפיעל דער מאַרק האָט געפאָדערט. עס האָט זיך געפאָדערט אַ מענש מיט געלד, און דערצו האָט ער בעדאַרפט זיין אַ שטיקעל סוחר, וועלכער גיט זיך ספּעציעל אָב מיט פערקויפען סחורות. אַזאַ סאָרט מענש האָט זיך גלייך איינגעפונען. דער אונטערנעהמער, וואָס האָט געקענט פערווענדען שיך אויפ'ן מאַרק, האָט אַליין גע־קויפט לעדער און אַנדערע רויהע מאַטעריאַל און האָט עס אין אָנ־פאַנג אָבגעגעבען מאַכען צו די שוסטערס אין דער היים. ער האָט געהאַט דערפון אַ סך נוצען. ערשטענס, דורך דעם, וואָס ער האָט געקויפט אַ סך רויהע מאַטעריאַל מיט אַמאָל, האָט איהם גע־קאָסט ביליגער; צווייטענס, דערמיט, וואָס ער האָט דעם בעל מלאכה געגעבען אַ סך אַרבייט — האָט ער ,דער בעל מלאכה, איהם גערעכענט ביליגער, ווי אַ צופעליגען בעשטעלער. שפּעטער האָט דער אונטערנעהמער זיך מישב געווען, אַז עס לוינט איהם לחלוטין ניט, אַז זיינע סחורות זאָלען אויסגעאַרבייט ווערען אָהן זיין השגחה ביי יעדען בעל מלאכה אין דער היים. עס לוינט איהם בעסער אריינצונעהמען די אַלע בעלי מלאכות אין איין הויז, זיי זאָלען אַרבייטען טאַקע מיט זייערע אייגענע געצייג, אָבער אונטער זיין אויג. דאָס וועט איהם קאָסטען ביליגער, — האָט ער זיך גערעכענט. ערשטענס, וועלען די בעלי בלאכות בעסער אַרביי־טען, צווייטענס וועט קאָסטען ווייניגער בעלייכטונג און בעהייצונג. אויף דירה געלד פאַר די וואַרשטאַטען וועט זיין ווייניגער. ווי מיר האָבען שוין איינמאָל געזאָגט, קאָסט אַ סך ביליגער איין גרויסע דירה פאַר 20 בעלי מלאכות, איידער 20 קליינע דירות פאַר 20 בעזונדערע בעלי מלאָכות, אגב וועלען די בעלי מלאָכות ניט האָבען קיין שליטה אויף די יתור, די שטיקלעך און ברעקלעך, וועלכע בלייבען נאָך פון יעדער סחורה. כך הוה, ער האָט אויפגעהערט די בעלי מלאָכות צו געבען אַרבייט אַהיים און דיזע ווילענדיג, ניט ווילענדיג זיינען ענד־ליך געווען געצוואונגען צו געהן אַרבייטען ביי יענעם, ביים געלדגע־

בער און אייגענטימער.*) דאָס איז שוין געווען אַ מאַנופאַקטור מיט אַלע פּיטשעווקעס.

אין אָנפאַנג, ווי מיר זעהען, בעשטעהט דערהויפּט אונטער־שייד צווישען מאַנופאַקטור און מלאכה אין דער גרויס פון דער אונטערנעהמונג, וואָס פאָדערט ספּעציעלע מענשען און ספּעציעלע קאַפּיטאַלען. שפּעטער אָבער האָט זיך אין דער מאַנופאַקטור, וואָס איז לכתחילה אַרויסגערופען געוואָרען דורך דער נויטווענדיגקייט אין אַ מאַסען פּראָדוקציע, שטאַרק ענטוויקעלט די אַרבייט־צו־טיילונג.

ווען אַ סך אַרבייטער אַרבייטען צוזאַמען ווייזט זיך גלייך אַרויס ו ו ע ר פון די אַרבייטער — אין דער שניידער אינ־דוסטרי למשל — איז מעהר פעהיג צו זיין אַ צושניידער; ווער אַ שטעפּער; ווער אַ פּעטעלקע מאַכער א. א. וו. אַ בעל מלאכה אַליין מוז מאַכען אַלע אַרבייטען, דעם גאַנצען פּראָדוקט פון אָנ־פאַנג ביז'ן סוף, אָבער ווען אַ סך בעלי מלאכות זיינען צוזאַמען קען ווערען אויסגעפיהרט, אַז יעדערער זאָל טהאָן די אַרבייט, צו וועלכער ער איז מעהר פעהיג, בפרט נאָך, אַז דאָס וועט געבען בעסערע רעזולטאַטען. דער אונטערנעהמער פון דער מאַנופאַק־טור האָט דאָס גלייך איינגעזעהן און האָט איינגעפיהרט די אַרבייט־צוטיילונג. דיזע אַרבייט־צוטיילונג האָט געפיהרט דערצו, אַז די אינסטרומענטען זאָלען ספּעציאַליזירט און פערפאָלקאָמט ווערען. ביי אַ בעל מלאכה האָט איין און דערזעלבער אינסטרומענט גע־דאַרפט דיענען אי ביים צושניידען, אי ביים שטעפּען, אי ביי אַנ־דערע אַרבייטען. ביי מאַנופאַקטור האָבען די צושניידער געהאַט זייערע ספּעציעלע אינסטרומענטען; די שטעפּער — זייערע און די פּעטעלקע־מאַכער — זייערע. אַלעס האָט זיך צוטיילט און ספּעציאַליזירט. די פּראָדוקציעס, וועלכע האָבען אויסגעאַרבייט אינסטרומענטען, האָבען זיך בעמיהט צו מאַכען פאַר יעדען סאָרט אַרבייט אַ ספּעציעלען אינסטרומענט.

די ענטוויקעלטע אַרבייט־צוטיילונג איז געווען אַ נאַטירליכער רעזולטאַט פון דער מאַנופאַקטור און האָט טאַקי דערגרייכט אַ'ן מאַ־נופאַקטור פעריאָד אַ גרויסע מדרגה.

---

*) נאָר דאָרטען, וואו די היים אַרבייט איז בעזונדערס עקספּלואַטירט געוואָרען, ווי ביי דעם „סוועטינג סיסטעם", האָט דעם אונטערנעהמער ניט געלוינט אַריינצונעהמען די אַרבייטער ביי זיך אין אַ ספּעציעלען פּלאַץ. ער האָט בעסער אַרויסגעגעבען די אַרבייט אַהיים.

די פאַבריק איז דאָס דריטע מעהר פערפאָלקאָמטע סיסטעם פון דער טויש אָדער סחורה ווירטשאַפט.

די פאַבריק אַלס אַ גרויסער בעטריב האָט אין זיך אַלע מעלות פון דער מאַנופאַקטור, אָבער צייכענט זיך נאָך אויס דערמיט, וואָס אין איהר ווערט אָנגעווענדט ד י מ א ש י ן. די מ א ש י ן איז אַ קאָמבינאַציע פון פיעלע איינפאַכע אינסטרומענטען, וועל־כע זיינען פערבונדען דורך אַ געוויסע מעכאַנישע קראַפט. די מעכאַנישע קראַפט ברענגט אין בעוועגונג די אינסטרומענטען און ניט דער אַרבייטער, ווי ביי מלאכה אָדער ביי מאַנופאַקטור.

אַ דאַנק דער אָנווענדונג פון דער מאַשין קען מען דורך איין און דערזעלבער מאָס אַרבייט־קראַפט בעשאַפען מעהר פּראָדוקטען, ווי ביי דער מלאכה אָדער אפילו ביי דער מאַנופאַקטור. די אַר־בייט מיט געוועהנליכע אינסטרומענטען איז בעשרענקט. די גע־וועהנליכע אינסטרומענטען מוזען שטענדיג האָבען ביי זיך אַ מענש, וועלכער קען ניט רעגירען מיט אַ סך אינסטרומענטען אויף איין מאָל. קיין מענש קען, אַ שטייגער, ניט שפּינען אויף צוויי שפּינד־לעך, אָדער שטריקען מיט אַמאָל צוויי זאָקען. די מאַשין אָבער איז ניט אַזוי אָבהענגיג פון דער מענשליכער קראַפט. די מאַשין קען פעראייניגען אַ סך אינסטרומענטען און אַרבייטען מיט זיי אויף אַמאָל. אַ דאַנק דער מאַשין קען איינער וועבען מיט אַ סך וועבשטוהלען, שפּינען מיט אַ סך שפּינדלעך און שטריקען אַ סך זאָקען מיט אַמאָל. די רעזולטאַטען פון דער אַרבייט ווענדען זיך ניט פון דעם מענשען, וועלכער רעגירט מיט דער מאַשין, נור פון דער מאַשין'ס מעכאַניזם. וואָס בעסער און קאָמפּליצירטער די מאַשין — אַלץ מעהר אַרבייט, וואָס איינפאַכער די מאַשין — אַלץ וועניגער אַרבייט. און אַזוי ווי דער מעכאַניזם פון דער מאַשין קען פערבעסערט און פערגרעסערט ווערען ביז דער אונענדליכקייט, טאָ קען ממילא אויך אָהן אַ סוף פערגרעסערט ווערען די פּרוכטבאַר־קייט פון דער אַרבייט. די טעכניק איז איצט שוין אַזוי ענטוויי־קעלט, אַז פיעלע מאַשינען זיינען פעראייניגט צוזאַמען און יעדע מאַשין טהוט מעכאַניש נאָר אַ ג ע ו ו י ס ע אַרבייט. עס איז אין דער פאַבריק, בכן, פאַראַן אַן אַרבייט־צוטיילונג צווישען די מאַשינען אַזוי ווי צווישען מענשען אין דער מאַנופאַקטור. אין די גרויסע דרוקערייען איז דאָס לייכט צו זעהן. איין מאַשין דרוקט און אַ צווייטע מאַשין וויקעלט די צייטונג. אָט דיביידע מאַ־שינען זיינען פעראייניגט מעכאַניש און עס איז נאָר גענוג איין

מענש (דער מאשיניסט) ביי דער ערשטער מאשין. די צווייטע מאשין בעקומט פון דער ערשטער די צייטונג אויף א מעכאנישען אופן אָהן דער הילף פון א מענש.

ביי דער מאנופאקטור שפּילען די פעהיגקייטען פון מענשען, זיין אינדיווידואליטעט, א געוויסע ראָלע. ביי דעם פאבריק־סיס־טעם שפּיעלט א ראָלע ניט די פעהיגקייט פון מענשען, ניט זיינע נייגונגען און פערלאנגען, נאָר זיין ארבייט־קראפט, זיין כח. די מ ע־כ א נ י ש ע מאשינען, און ניט די אינדיווידואליטעט פון ארביי־טער, שפּיעלען די ראָלע אין דער פאבריק.

ביי דער פאבריק פערלירט דער ארבייטער אין גאנצען זיין פּערזענליכקייט, זיין אינדיווידואליטעט אויף דורך דעם, וואָס די מאשין ענטוויקעלט די ארבייט־צוטיילונג, וואָס האָט זיך אָנגע־פאנגען אין דער מאנופאקטור, ביז דער העכסטער מדרגה. די אויסארבייטונג פון א פּראָדוקט ווערט צוטיילט אויף פיעלע פיעלע איינפאכע ארבייט־פּראָצעסען, און יעדער ארבייטער האָט נאָר צו ערפילען איין ארבייט־פּראָצעס, צו וועלכען מען דארף אפילו דעם קאָפּ ניט צולייגען. ה ע נ ד פּאָדערט די מאשין, אָבער ניט מ ע נ ש ע ן, וועלכע דענקען, וועלכע האָבען פעהיגקיי־טען. ביי דער פאבריק־סיסטעם איז דער מעניש געוואָרען ערניד־ריגט ביז דער מדרגה פון א מעכאנישער ווערקצייג. ער איז גע־וואָרען א שרויף, א צוואָק פון דער מאשין. אין דער צייט, ווען ביי דער מלאכה — אין א געוויסער מאָס אויך ביי דער מאנו־פאקטור — איז דער פּראָדוקט אָבהענגיג פון דעם בעל מלאכה׳ס פעהיגקייטען, פון זיין אינדיווידואליטעט איז ביי דער פאבריק דער פּראָדוקט אָבהענגיג פון דער מ א ש י ן. דער פארטיגער פּראָ־דוקט טראָגט ניט דעם שטעמפּעל פון ראובן׳ן אָדער שמעון׳ן, ווי ביי דער מלאכה. דער ארבייטער אין א שוך פאבריק אין מא־סאטשוזעטס וועט אליין אייך שווער זאָגען, ווען איהר וועט איהם ווייזען א פארטיגע שוך, אויב ער האָט דערביי געארבייט אָדער ניט. דער פּראָדוקט איז ניט א רעזולטאט פון דעם׳ס אָדער יענעם׳ס ארבייט, נאָר פון מאסען־ארבייט, פון קאָלעקטיווער ארבייט.

אויך די סאָציאלע לאגע פון ארבייטער ווערט אלץ ערגער, וואָס מעהר די פאבריק ענטוויקעלט זיך. דער בעל מלאכה איז א זעלבסטשטענדיגער מענש, ער האָט זיך זיין שאפּ, זיינע אינסטרו־מענטען און טיילמאל אויך דאָס רויה מאטעריאל, וואָס איהם

איז נויטיג; דער ארבייטער אין א מאנופאקטור האָט שוין ניט קיין וואשטאט, קיין רויה־מאטעריאַל, אָבער ער האָט נאָך זיינע אייגענע אינסטרומענטען; דער פאבריק ארבייטער האָט שוין גאָר ניט, א חוץ זיין ארבייט־קראפט.

ביי א פאבריק סיסטעם בעמערקען מיר צוויי־ערליי טענדענצען, ריכטונגען. פון איין זייט ווערט די ארבייט אזוי צוטיילט, צופיצעלט, דאָס דער ארבייטער ערפילט נאָר א פראָסטע איינפאכע מעכאַנישע ארבייט, וואו ער דאַרף אפילו זיין קאָפּ ניט צולייגען. ער ווערט ערנידריגט צו דער מדרגה פון א לעבעדיגער ווערקצייג; פון דער אנדערער זייט ווערט די גאַנצע אָ ר ג אַ נ י ז אַ צ י ע פון אַרבייט, די פערוואַלטונג אַליז מעהר פערוויקעלט, מעהר קאָמפּליצירט און איז פיעל שווערער, פאָדערט מעהר שכל און אונטערנעהמונגס גייסט, ווי ביי מאַנופאַקטור און מלאָכה.

די פאבריק איז א מעהר ענטוויקעלטער אינדוסטריעלער אָרגאַניזם, וואו די פערשיידענע טיילען פערלירען זייער זעלבסטשטענדיגקייט און ווערען אַליז מעהר און מעהר אָבהענגיג פון'ם צענטר, פון דער אָרגאַניזירענדער מאַכט. ביי דער מלאכה און מאַנופאַקטור זיינען די אַרבייטער צווישען זיך ניט אזוי פערבונדען, ניט אזוי אָבהענגיג און ווען ביי איינינע געהט די אַרבייט ניט אזוי גוט, קענען דאָך די איבעריגע אַרבייטער פאָרטזעצען זייער בעשעפטיגונג און דער גאַנצער געשעפט דאַרף ניט אָבגעשטעלט ווערען. ווען דער שטעפּער, למשל, איז קראַנק קען פון דעסטוועגען דער צושניידער זיין אַרבייט פאָרטזעצען. דאָסזעלבע אויך פערקעהרט. אין אַ פאַבריק איז איין גרופּע אַרבייטער אָביהענגיג פון אַנאַנדער גרופּע. יעדע גרופּע בילדעט אין'ם פאַבריק מעכאַניזם א נויטווענדיגען שרויף און ווען איין שרויף שטעלט זיך אָב — מוז דערפון ליידען דער גאַנצער מעכאַניזם.

א צענטראַליזירטע אָרגאַניזאַציע און דעצענטראַליזירטע אַרבייט — אָט דאָס זיינען די כאַראַקטעריסטישע סמנים פון א פאַבריק סיסטעם.

אזוי ווי ביי די נאַטוראַל ווירטשאַפטען, זיינען אויך די דריי שטופען פון ענטוויקלונג — מלאכה, מאַנופאַקטור און פאַבריק — ביי דער טויש און סחורה־ווירטשאַפט ניט שאַרף אָבגעגרענעצט איינע פון דער אַנדערער. אין איין און דערזעלבער צייט און זאָגאַר אָרט טרעפען מיר זיי אָפט איינע נעבען דער אַנדערער. בעלי מלאכות טרעפען מיר אָפט אין דער צייט, ווען עס הערשט מאַנו־

פאקטור. די לעצטע קען נאך ווירקען, ווען אפילו די פראדוקטען ווערען געשאפען לויט א פאבריק סיסטעם. בכלל אבער, אין גרויסען און גאנצען, ווערט געוועהנליך יעדע צייט כאראקטעריזירט דורך א גע ווי ס ער ארט פראדוקציע, וואס איז די הערשענדע — דאס הייסט דער הויפט מיטעל, ווי צו פראדוצירען די נויטיגע פראדוקטען.

אין היינטיגער צייט איז די הערשענדע פארם פון פראדוקציע דאס פאבריק סיסטעם. די פאבריק דריקט ארויף איהר שטעמפעל אויף אלע צווייגען פון אונזער לעבען. זי איז דער מקור, די קוועלע פון דער מענשליכער חיונה. אהן בעלי מלאכות קענען מיר נאך ווי עס איז אויסקומען; אהן פאבריקען — ניט. אויב עס זאלען היינט אלע פאבריקען אויפהערען צו געהן, וועלען אלע אונזערע בעדערפניסען בלייבען ניט צופרידענגעשטעלט. מיר מוזען היינט האבען אזא ארט פראדוקציע, וואו עס זאל זיין מעגליך אויסצוארבייטען א סך פראדוקטען מיט אמאל. מיר נויטיגען זיך אין א מאסען פראדוקציע, ווייל מיר האבען א מאסען פערברויך.

אין דער גאנצער פאלקס־ווירטשאפט הערשט, ווי בעוואוסט, דער עקאנאמישער פרינציפ: „זעה צו ערררייכען דעם גרעסטען נוץ ביי די קלענסטע אויסגאבען פון ארבייט און קאפיטאל“. דער דאזיגער פרינציפ צו זיין שפארעוודיג אין הוצאות און צו זעהן צו בעקומען מעהר הכנסה, קען אם בעסטען דורכגעפיהרט ווערען דורך א פאבריק.

די גרויס קאפיטאליסטישע פראדוקציע, וואו די רויהע מאטעריאלען, ווערקצייג, קויהלען און ארבייט־קראפט ווערען פערברויכט אויף א גרויסען מאסשטאב, איז ענג פערבונדען מיט דער פאבריק. אהן א פאבריק סיסטעם זיינען אונמעגליך גרויס־קאפיטאליסטישע אונטערנעהמונגען.

דער גרויס־קאפיטאליזם רעכענט זיין געבורט צייט פון סוף 18טען יאהרהונדערט. אין יאהר 1764 האט א ו א ט ט ערפונדען די ערשטע דאמפף מאשין. עטוואס שפעטער האט א ר ק ר א ו ט ענטדעקט די ערשטע וועב־מאשין. ביז יענער צייט האט מען געוועבט אויף איינפאכע וועבשטוהלען. אין יאהר 1785 האט מען שוין אואטט'ס דאמפף־מאשין אנגעפאנגען צו פערווענדען אין די וועבערייען, וואו מען האט געארבייט מיט ארקראוט'ס מאשינען. די דאזיגע מאשינען האבען ארויסגערופען די

אינדוסטריעלע איבערקעהרעניס, די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע און זיינען געווען דער אָנפאַנג פון די גרויס־קאַפּיטאַליסטישע אונטער־נעהמונגען.

אַ דאַנק דעם מאַשינען־סיסטעם, וואָס ווערט אָנגעפיהרט מיט דער הילף פון דאַמפּף און עלקעטריציטעט, איז דער גרויס־קאַפּי־טאַל אַלץ מעהר און מעהר געוואַקסען און איז געוואָרען דער הער־שער אין אונזער לעבען.

8־טע לעקציע.

די לעהרע פון צירקולאַציע אדער פון פונאַנדערטיילונג

די נויטוועדיגקייט פון האַנדעל; דער מאַרק און זיין בעדייטונג; די געזעצען פון מאַרק; דער ווערטה פון די סחורות; פערשיידענע ווערטה טעאָריען; סוביעקטיווע און אביעקטיווע שיטות; דער געברויך ווערטה און דער טויש ווערטה פון אַ סחורה; די בעגרינדונג פון דער נוצען־טעאָריע; איהר ניט אויסגעהאלטענקייט; די אַרבייטס־טעאָריע פון אדאם סמיטה; דוד ריקאַרדאָ׳ס בעגרינדונג פון דער אַרבייטס טעאָריע; דער פרייז פון די סחורות; אָנגעבאָט און נאָכפראַגע; די בעציהונגען צווישען ווערטה און פרייז.

נאָך דעם ווי מיר האָבען אַרומגערעדט די פערשיידענע בע־דינגונגען פון דער פּראָדוקציע, וועלען מיר איצט איבערגעהן צו דער לעהרע פון דער צירקולאַציע.

מיר לעבען היינט אין אַ סחורה־געזעלשאַפט. ווי מיר ווייסען שוין אונטערשיידעט זיך די סחורה־געזעלשאַפט פון די פריהערדיגע נאַטוראַל־געזעלשאַפטען, ערשטענס, דורך דעם, וואָס די פּראָדוקטען ווערען ניט געשאַפען פאַר׳ן אייגענעם געברויך. יעדערער בעשאַפט נאָר איין סאָרט פּראָדוקטען (אין דער גרויס־קאַפּיטאַליסטישער געזעלשאַפט נאָר אַ טייל פון פּראָדוקט) פון שנער גרויסער צאָהל פערשיידענע סאָרטען, וועלכע זיינען נויטיג צום לעבען און, צווייטענס, דורך דעם, וואָס ס׳איז ניט פאַראַן אַ געוויסער ווילען פון אַן אָרגאַניזאַטאָר, פון אַ מין ראָש הקהל, וועלכער זאָל איינטיילען יעדערען די נויטיגע פּראָדוקטען.

אום פּאַרט צו בעקומען די פערשיידענע לעבענס־מיטלען צו בעפרידיגען די בעדערפניסען, מיז יעדערער מסחר׳ן, האַנדלען, אויסבייטען זיינע פּראָדוקטען, וועלכע זיינען איהם, פאַר זיך, צום אייגענעם געברויך, ניט נויטיג, אויף אַנדערע סאָרטען, וועלכע דער פערקויפער ווידער קען פאַר זיך ניט געברויכען. און טאַקע דורך אָט דעם בייט, טויש, ווערען פערטיילט, צירקולירט די פּראָדוקטען, וואָס די גאַנצע געזעלשאַפט שאַפט צווישען די איינציגע מיט־גליעדער.

די קראַפט, וועלכע אָרגאַניזירט דעם טויש, די צירקולאַציע פון די פּראָדוקטען, איז דער מ א ר ק.

א מאַרק ווערט געוועהנליך אָנגערופען דער פּלאַץ, וואו מען קויפט און מען פערקויפט סחורות. אין פּאָליטישער עקאָנאָמיע פערשטעהט מען אונטער'ן וואָרט מאַרק — די סומע פון קויפער און פערקייפער, וועלכע בייטען צווישען זיך אויס — קויפען און פערקויפען — די סחורות.

דער מאַרק שפּיעלט אין דער סחורה-ווירטשאַפט דיזעלביגע ראָלע, וועלכע דער שקלאַפען-הערר, דער פאַטריאַרך פון שבט און דער פעאָדאַל האָבען געשפּיעלט אין די נאַטוראַל-ווירטשאַפטען. דער מאַרק רעגולירט די צירקולאַציע פון די פּראָדוקטען, אזוי ווי דער פאַרצייטיגער אָרגאַניזאַטאָר פון שבט. אויפ'ן מאַרק בעקומט, למשל, דער פאַרמער פאַר די תבואות, וואָס ער האָט מעהר, וויפיעל ער האָט נויטיג פאַר זיין אייגענעם בעדאַרף, קליידער, שיך, כלים, געצייג א. א. וו. דער שוסטער בעקומט פאַר שטיוועל, וואָס ער האָט גענעהט ניט פאַר זיך, מעהל, ברויט, קליידער, א דירה א. א. וו. דאָס גלייכען דער שניידער, דער בלעכער, דער בוימייסטער. מען בעשאַפט פּראָדוקטען לכתחילה פאַר'ן פערקויף און אויפ'ן מאַרק ווערט דאָס דיזער מסחר דורכגעפיהרט. און צום סוף, נאָך דעם, ווי אויפ'ן מאַרק זיינען שוין געטהאָן געוואָרען די פערשיידענע מסחרים; נאָך דעם, ווי אַלע האָבען געהאנדעלט צווישען זיך, געטוישט, געצירקולירט די פערשיידענע סחורות, — קומט אויס, אַז, בכלל, האָט יעדערער בעקומען אַלץ וואָס איהם איז נויטיג. דער שניידער האָט ניט נאָר קליידער, נאָר אויך שטיוועל, א דירה, מעהל, ברויט; דער בעקער האָט ניט נאָר ברויט, נאָר אויך קליידער, א דירה, ווייץ, שטיוועל; דער שוסטער האָט ניט נאָר שטיוועל, נאָר אויך א דירה, ברויט, בעלייכטונג, קליידער א. א. וו.

דער מאַרק איז דאָך אָבער א בלינדע קראַפט, ער ווערט דאָך פון קיינעם ניט קאָנטראָלירט און אויפגעפאַסט, ווי אזוי איז דאָס מעגליך, אַז ער זאָל קענען רעגולירען די צירקולאַציע פון די פּראָדוקטען? דער תירוץ איז, אַז די ערשיינונגען פון מאַרק זיינען ניט צופעליג, נאָר זיי ווערען רעגירט ד ו ר ך ג ע ו י ס ע ג ע ז ע צ ע ן. דיזע געזעצען רעגולירען דעם טויש און מאַכען, אַז פערשיידענע מענשען, אַרבייטענדיג ביי איין פּראָדוקט, זאָלען קענען בעקומען אַלע פּראָדוקטען, וואָס זיי איז נויטיג. דיזע

געזעצען בעשטימען, וויפיעל מענשען עס זאָלען זיך אָבגעבען מיט שניידעריי, וויפיעל מיט שוסטעריי, וויפיעל מיט אנדערע מלאכות. זיי בעשטימען אויך, וויפיעל מען זאָל בעקומען פאַר איין פּראָדוקט און וויפיעל פאַר אַ צווייטען פּראָדוקט. אָ ט ד י ג ע ז ע צ ע ן ב ע ש ט י מ ע ן ד ע ם ו ו ע ר ט ה פ ו ן ד י ס ח ו ר ו ת.

די פראגע איבער דעם ווערטה פון די סחורות איז איינע פון די וויכטיגסטע פּראָבלעמען אין דער עקאָנאָמישער וויסענשאַפט. פיעלע טעאָריעס זיינען געבויט געוואָרען; פיעלע דיקע ביכער זיינען וועגען דעם געשריבען געוואָרען און מיר מוזען מודה זיין, אז נאָך עד היום הערשען גרויסע חלוקי דעות אין דער ווערטה טעאָריע.

ווי אַזוי ווערט בעשטימט דער ווערטה פון די סחורות? אין פלוג ווייזט אויס, אז די סוחרים, וועלכע האנדלען מיט דער סחורה, בעשטימען דעם ווערטה, אז דאָס ווענדעט זיך נאָר אָן זיי אליין.

אז די דאָזיגע מיינונג איז פאַלש, קען מען זיך לייכט איבער־צייגען. מיר ווייסען גאַנץ גוט, אַ יעדע סחורה האָט אין פער־שיידענע ערטער און אין פערשיידענע צייטען אַ גאַנץ אנדערע ווערטה. איין אייל טוך, למשל, קאָסט אין אמעריקא ביליגער ווי אין רוסלאַנד. אין רוסלאַנד גופא ווידער האָט אַן אייל טוך גע־קאָסט מיט 40־50 יאָהר צוריק טייערערער ווי איצט. אויב די אָבשאַצונג פון די סחורות זאָל זיך ווענדען נאָר אָן די סוחרים, טאָ ווי קומט עס, אז גראַד אין אמעריקא אָדער אין ענגלאַנד קאָסט ביליגער, ווי אין רוסלאַנד? אמת טאַקי, די אמעריקאַנער סוחרים זיינען גרויסע בריה׳ס און האַנדלען בעסער ווי די רוסישע, אָבער ווי קומט עס, אז גראַד אין אמעריקא זיינען אַלע חכמים און אין רוסלאַנד — נאַראָנים? אמת, דעם אמעריקאַנער סוחר קאָסט דאָס רויהע מאַטעריאַל און די מאַשינען ביליגער. אָבער אַלץ קשה: פאַר וואָס קויפט ער טאַק יאיין ביליגער, ווי דער רוסישער סוחר?

עס איז קלאָהר, ווי דער טאָג, אז ניט דער סוחר, אָדער פאַב־ריקאַנט בעשטימט דעם ווערטה, נאָר אז דער ווערטה פון אַ זאַך ווערט בעשטימט אָהן זייער הסכמה, און אז זיי, די בעלי בתים פון דער סחורה, זיינען געצוואונגען צו האַנדלען לויט דעם ווערטה, וואָס ליגט ערגעץ־וואו אינעווייניג אין דער סחורה גופא, וואו דער אייגענטימער האָט קיין שליטה ניט.

ווי אַזוי קומט דער ווערטה? ווי ווערט ער בעשאַפען? בכלל קען מען די פערשיידענע מיינונגען, וועלכע הערשען אי־

בער דעם ווערטה פון די סחורות, קלאַסיפיצירען אין צוויי הויפּט־שיטות: 1) די סוביעקטיווע שיטה און 2) די אביעקטיווע שיטה.

ביידע שיטות זיינען קאָנסעקווענט און אויסגעהאַלטען און געהען אַרויס פון דעם אַנאַליז, פון דער אונטערזוכונג, וואָס מען האָט געמאַכט ביי די סחורות.

וועלכע אייגענשאַפטען דאַרף האָבען אַ סחורה, אום זי זאָל קענען פערקויפט און אויסגעביטען ווערען אויף אַן אַנדער זאַך?

ערשטענס, זעהען מיר, אַז יעדע סחורה, אויסער איהרע פיזישע, כעמישע און מעכאַנישע אייגענשאַפטען, וואָס קומען איצט ניט אין אַנבעטראַכט, מוז זיין נוצליך; זי מוז האָבען די אייגענשאַפט צופרידענצושטעלען אַ געוויסע בעדערפניס. שטיוועל, צ. ב., בעפרידיגען די בעדערפניס ניט צו געהן באָרוועס, טוך — ניט צו געהן נאַקעט א. א. וו. אָהן אַזאַ אייגענשאַפט קען קיין סחורה איבערהויפּט ניט זיין. ווען אַ פּראָדוקט זאָל ניט זיין ניצליך, וועט קיינער איהם אפילו אין האַנד ניט וועלען נעהמען און ווער רעדט נאָך צו געבען אַן אַנדער זאַך דערפאַר.

צווייטענס, זעהען מיר, אַז יעדע סחורה איז בעשאַפען דורך מענשליכער אַרבייט. סחורות, וואָס זאָלען ניט ענטהאַלטען מענשליכע אַרבייט, זיינען במציאות ניטאָ.

די דאָזיגע צוויי אייגענשאַפטען — די נוצליכקייט און די מענשליכע אַרבייט*) — געפינען מיר, ווען מיר אַנאַליזירען יעדע סחורה, יעדען פּראָדוקט, וואָס האָט די אייגענשאַפט אויסגעביטען צו ווערען אויף אַן אַנדער זאַך. די נוצליכקייט פון פּראָדוקט איז אויך אַ סוביעקטיווע אייגענשאַפט, ווייל דאָס איז ניט פאַר אַלעמען גלייך. דאָס ווענדט זיך אָן יעדען סוביעקט. פאַר איינעם קען די זאַך האָבען אַ גרעסערען נוצען, פאַר'ן צווייטען אַ קלענערען נוצען. נעהמט, צ. ב., קליידער. אַ נאַקעטער וועט זיי מעהר אין זיי נויטיגען און זיי וועלען פאַר איהם האָבען אַ גרעסערען נוצען, ווי פאַר יענעם, וועלכער געהט ניט נאַקעט. די קוואַנטיטעט אַרבייט אָבער, וואָס איז איינגעשלאָסען אין דער סחורה, איז אַן אָביעקטיווע אייגענשאַפט. דאָס איז פאַר אַלעמען גלייך. דאָס קען ניט זיין פאַר איינעם מעהר, פאַר'ן צווייטען

*) די צוויי אייגענשאַפטען קענען אויך אָנגערופען ווערען די נאַטירליכע און געזעלשאַפטליכע זייטען פון דער סחורה.

ווייניגער, דען דאָס ווענדט זיך אָן די אַלגעמיינע אָביעקטיווע בע־דינגונגען פון דער פּראָדוקציע.

דער ווערטה פון יעדער סחורה מוז, פערשטעהט זיך, אויך אַרויסקומען בלויז פון אָט די אייגענשאַפטען: אָדער פון דער נוצליכקייט, אָדער פון דער מענשליכער אַרבייט.

די ס ו ב י ע ק ט י וו ע שיטה בעהויפּטעט, אַז דער ווערטה שטאַמט פון דער סוביעקטיווער אייגענשאַפט, דערפון, וואָס דער פּראָדוקט האָט בכח צופרידענצושטעלען געוויסע בעדערפ־ניסען; די אָ ב י ע ק ט י וו ע שיטה בעהויפּטעט, אַז הגם יעדע סחורה מוז זיין נוצליך, אָבער איהר ווערטה ווערט בעשטימט ניט צוליעב דער נוצליכקייט, צוליעב איהר סוביעקטיווען כאַראַק־טער, נאָר צוליעב דעם, וואָס אויף איהר איז פערטהאָן מענשליכע אַרבייט, צוליעב איהר אָב י ע ק ט י וו ע אייגענשאַפט.

די טעאָריען, וועלכע געהערען צו דער ערשטער שיטה, זיינען אויך בעוואוסט אונטערען נאָמען: „די נוצען טעאָריען“; צו דער צווייטער שיטה: „די אַרבייטס־טעאָריען“.

די נוצליכקייט פון אַ זאַך, איהר אייגענשאַפט צו בעפרידי־גען אַ געוויסע בעדערפניס, ווערט ביי מאַנכע עקאָנאָמיסטען אָנגע־רופען דער ג ע ב ר וי ך ־ וו ע ר ט ה, בעת אונטער׳ן ט וי ש־ וו ע ר ט ה פערשטעהט מען איהר פעהיגקייט אויסגעביטען צו ווערען, אָדער דעם סכום פּראָדוקטען, וואָס דאַרפען פאַר איהר געגעבען ווערען.

אַ זאַך וואָס האָט אַ טויש־ווערטה מוז שוין במילא אויך האָ־בען אַ געברויך־ווערטה, ווייל ווען די זאַך וואָלט ניט זיין נוציג, וואָלט קיינער פאַר איהר גאָר ניט געבען. דערפון איז אָבער ניט געדרונגען, אַז אויב די זאַך האָט אַ געברויך־ווערטה — מוז זי אויך האָבען אַ טויש־ווערטה. עס זיינען פאַראַן סחורות מיט אַ גרויי־סען געברייך־ווערטה אָהן אַ שום טויש־ווערטה, ווי צ. ב. ליכט, לופט, וואַסער אין טייך א. אַז. וו.

די עקאָנאָמיסטען, וועלכע האַלטען זיך ביי דער סוביעקטי־ווער אָדער נוצען טעאָריע, שטיצען זיך אויף דעם פּראָסטען שכל, דאָס יעדער מענש, שאַצט העכער דאָס, וואָס איהם איז מעהר נוצליך און נידעריגער דאָס, וואָס איהם איז ווייניגער נוצליך. איידער דער מענש געהט פערקויפען זיין סחורה — מיינען די דאָ־זיגע עקאָנאָמיסטען — וועגט ער פריהער אָב דעם שאָדען, וואָס ער וועט וועט האָבען, פון וועלכע בעדערפניסען ער וועט זיך מו־זען אָבזאָגען, ווען זיין סחורה וועט איבערגעהן צו אַן אַנדערען אין

רשות און, פערקעהרט, דעם נוצען, וואָס ער וועט קענען האָבען פון דעם נייעם פּראָדוקט, וועלכער קומט אין זיין רשות און ווערט זיין אייגענטום. געהט אַ בעל הבית פערקויפען זיין הויז, קומט קודם כל אריין ביי איהם אין מח דער געדאַנק, אַז אָהן דעם הויז וועט ער זיך מוזען וואַלגערען אין שכינות, ניט האָבען קיין אייגען ווינקעלע א. א. וו. פון דער אַנדער זייט אָבער שטעלט ער זיך פאַר דעם נוצען, וואָס ער וועט האָבען, בעקומענדיג דעם מזומן. פאַר דעם מזומן וועט ער קענען חתונה מאַכען אַ טאָכטער אַ בוגרות, אָדער מאַכען אַ שטיקעל עסק א. א. וו. אָט דער סוביעקטיווער פּסיכאָלאָגישער מאָמענט ,וואָס רעכענט אויס, וועלכע בעדערפניסען עס איז וויכטיגער פאַר איהם זיי זאָלען זיין בעפרידיגט: צי די בעדערפנים אין אַן אייגען ווינקעל, צי די בעדערפנים אַ קינד חתונה צו מאַכען — אָט דער סוביעקטיווער מאָמענט רעגולירט — בעהויפּטען די אָנהענגער פון דער סוביעקטיווער שיטה — דעם ווערטה פון די סחורות.

די פראַגע איז אָבער, אויב דער ווערטה פון אַ סחורה ווערט בעשטימט בלויז לויט דעם נוצען אָבער בשום אופן ניט דורך דער אַרבייט, טאָ ווי קען מען ערקלעהרען דאָס, וואָס מען שעצט ניט ליכט, לופט און וואַסער, זיי זיינען דאָך געוויס נוצליכע זאַכען, פאַר וואָס האָבען זיי קיין ווערטה ניט? וואו בלייבט דער פּראַקטעשער שכל? אויסער דעם זעהען מיר אין פּראַקטישען לעבען, אַז סחורות, וואָס בעזיצען אַ גרעסערען נוצען, בעפרידיגען וויכטיגערע מענשליכע בעדערפניסען, ווערען טיילמאָל געשעצט ווייניגער, האָבען אַ קלענערען ווערטה, ווי יענע סחורות, וועלכע זיינען פיעל ווייניגער נוצליך. גאָלד איז ווייניגער נוצליך ווי אייזען און זיין ווערטה איז פון דעסטוועגען העכער ווי פון אייזען; דער נוצען פון אַ פונט ברויט איז גרעסער ווי דער נוצען פון אַ ברילּיאַנט, דער ווערטה פון אַ ברילּיאַנט איז אָבער ניט אין ערך גרעסער, ווי דער ווערטה פון אַ פונט ברויט. ווי קען מען דאָס ערקלעהרען לויט דער נוצען־טעאָריע?

די אָנהענגער פון די נוצען טעאָריעס גיבען אָן פערשיידענע תירוצים אויף אָט די קלאָץ־קשיות, אָבער וועגען אָט די ערקלעהרונגען און הגהות, וועלכע זיינען געמאַכט געוואָרען אין דער דאָזיגער לעהרע, וועלען מיר איצט ניט מאריך זיין, ווייל מיר האָבען וועגען דעם אויספיהרליך גערעדט אַנדערשוואו.*)

*) זעה מיין בוך: „פּאָליטישע עקאָנאָמיע איהר ענטשטעהונג און געשיכטע" זייטע 103—89. א. ש. ז.

דאָ וועלען מיר גלייך צוטרעטען צו דער אַרבייטס־טעאָריע.

דער ערשטער, וועלכער האָט בעהויפּטעט, אַז דער ווערטה פון אַ סחורה ווערט בעשטימט ניט דורך איהר פעהיגקייט צופרידענצושטעלען אַ געוויסע בעדערפנים, נאָר דורך דער קוואַנטיטעט אַרבייט אין איהר, איז געווען אַדאַם סמיטה.

אַדאַם סמיטה שטיצט זיך אויף דעם געוועהנליכען אַלטעגליכען אמת, אַז אין אַלע צייטען און אין אַלע לענדער ה אַ ל ט י ע ד ע ר מ ע נ ש ט י י ע ר ד אָ ס, ו ו אָ ס א י ה ם ק ו מ ט ש ו ו ע ר אָ ן א ו ן נ י ט א ז ו י ט י י ע ר ד אָ ס, ו ו אָ ס א י ה ם ק ו מ ט ל י י כ ט אָ ן. „ווען ביי אַ יעגער פאָלק — איז אַדאַם סמיטה מסביר — האָט דאָס פאַנגען אַ ביבער געקאָסט צוויי מאָל אַזויפיעל אַרבייט, ווי דאָס פאַנגען אַ הירש — איז דער ווערטה פון ביבער געווען צוויי הירשען. אַ זאַך, וואָס ענטהאַלט אין זיך צוויי טעג אָדער צוויי שעה אַרבייט, דאַרף זיין צוויי מאָל אַזוי ווערטה, ווי אַ זאַך, וואָס ענטהאַלט נאָר איין טאָג אָדער איין שעה אַרבייט". און ווייטער: „יעדער מענש קען זיין אָרעם אָדער רייך. דאָס ווענדט זיך אָן דער סכום אַרבייט, וואָס געפינט זיך ביי איהם אין רשות און מיט וועלכער ער קען זיך בענוצען".

ביי אַדאַם סמיטה'ן איז אָבער שווער צו פערשטעהן, דורך וועלכער אַרבייט דער ווערטה ווערט בעשטימט: צי דורך דער אַרבייט, וואָס געהט אַוועק אויף'ן שאַפען דעם פּראָדוקט, אָדער דורך דער מאָס אַרבייט, וואָס מען קען בעקומען פאַר'ן פּראָדוקט. ווי עס איז צו זעהן פון זיין ווערק איז ער געווען מעהר נוטה צו דער צווייטער בעשטימונג. „דער ווערטה פון אַ געוויסער סחורה פאַר איהר בעל הבית — זאָגט סמיטה — איז דעריבער אַזויפיעל, וויפיעל אַרבייט ער, דער בעל הבית, איז אימשטאַנד פאַר איהר צו בעקומען און פאַר איהר צו בעשטעלען". „ווען איינער קויפט אַ זאַך, רעכענט ער זיך אויס, וויפיעל אַרבייט די זאַך קען איהם פערשפּאָרען — ד. ה. וויפיעל אַרבייט די זאַך טראָגט איהם איין". ביי סמיטה'ן, ווי מען זעהט, טראָגט דער סכום אַרבייט, וואָס דורך איהם ווערט בעשטימט דער ווערטה, אַ ריין סוביעקטיווען כאַראַקטער. מען רעכענט זיך ניט מיט דער אַרבייט, וויפיעל דער פּראָדוקט ענטהאַלט אין זיך, נאָר מיט דער אַרבייט, וויפיעל דער פּראָדוקט קען אריינברענגען, אָדער פערשפּאָרען זיין אייגענטימער. סמיטה אַליין וויל צוגעבען דעם ווערטה אַ געוויסע אָביעקטיווע

פּאַרב און צום סוף בעהויפּטעט ער, אַ זדער ווערטה ווערט בע־שטימט פון דער מאָס אַרבייט, וויפיעל דער פּראָדוקט שפּאָרט דעם אייגענטימער איין. דאָס איז דאָך שוין ווידער אַ סוביעקטיווע בעשטימונג. איינער קען פּאַר'ן פּראָדוקט בעקומען אַזויפיעל אַר־בייט, דער צווייטער אַ קלענערע אָדער אַ גרעסערע מאָס אַרבייט.

דער געניאַלער עקאָנאָמיסט דוד ריקאַרדאָ, וועלכער האָט אָנ־געוויזען אויף די אונקלאָהרקייטען אין סמיטה'ס לעהרע, קומט דע־ריבער צום כלל: אַז, דער ווערטה פון אַ סחורה, אָדער דער ווערטה פון אַנדערע סחורות, אויף וועלכע זי ווערט אויסגעביטען, איז די מאָס אַרבייט, וויפיעל עס האָט געקאָסט דאָס אויסאַרבייטען די סחורה און ניט די מאָס אַרבייט, וואָס מען קען דורך איהר בעקומען". ווען איין פּראָדוקט ווערט אויסגעביטען אויף אַ צווייטען פּראָדוקט הייסט עס, אַז די פּראָדוקציע, דאָס שאַפען פון איין פּראָדוקט קאָסט אַזויפיעל אַרבייט, ווי דער שאַפען פון צווייטען פּראָדוקט.

ריקאַרדאָ ערקלעהרט זיין טעאָריע אויף אַזאַ אופן: „אויב אַ ראָק, וואָס ענטהאַלט אין זיך, אַ שטייגער, 100 שעה אַרבייט, וועט פערקויפט ווערען פאַר אַ פּאָר שטיוועל, וואָס ווערט פּראָ־דוצירט מיט 50 שעה אַרבייט. וועט דאָך אויסקומען, אַז דעם שניידערס אַרבייט ווערט געשאַצט אויף אַ העלפט ווייניגער, ווי שוסטערישע אַרבייט. דער שניידער וועט מוזען אַרבייטען אויף זיין היונה דאָפּעלט אַזויפיעל, ווי אַ שוסטער. דאָס איז דאָך אַ זאַך, וואָס ס'איז אונמעגליך, ווייל אַלע שניידערס וועלען אָנפאַנ־גען צו לערנען זייערע קינדער שוסטעריי. מיר לעבען דאָך אין אַ געזעלשאַפט, וואו יעדער האָט דאָס רעכט אויסצוקלייבען די מלאכה, וואָס ער וויל. דער פּועל יוצא וועט זיין, אַז אונזער געזעלשאַפט וועט מיט דער צייט האָבען זעהר פיעל שוסטערס און ווענינ שניי־דערס. דאָס וועט פיהרען דערצו, אַז שניידעריי וועט ווערען תקיף, און אויף שוסטערשע אַרבייט וועט ווערען אַ זול. אָט צוליעב דער פרייער קאָנקורענץ, וואָס יעדערער קען זיך אויסקלייבען די מלאכה, וואָס ער וויל, אַרבייט זיך אויס בלינדערהייט, אָהן אַ שום ווילען פון וועמען עס איז, דאָס געזעץ, אַז ביי אַנדערע גלייכע בעדינ־גונגען האָט אַ געוויסע מאָס אַרבייט פון איין מלאכה אַזאַ ווערטה, ווי דיזעלבע מאָס אַרבייט פון אַ צווייטער מלאכה און דאָס איז

טאַקי די אורזאַך, וואָס אין יעדער צייט איז אומגעפעהר באַדאַן אין דער געזעלשאַפט די נויטיגע צאָהל בעלי מלאכות פון פערשיידענע צווייגען פון דער אינדוסטריע, ווייל די אַרבייט־קראַפט ווערט אין אַלע צווייגען גלייך געשאַצט און פערווערטהעט.

עס איז דאָ קלאָר צו זעהן אין דער בעגרינדונג פון דער ווערטה־טעאָריע דעם אונטערשייד צווישען סמיטה'ן און ריקאַר־דאָ'ן. סמיטה בעגרינדעט דאָס אָביעקטיווע געזעץ פון ווערטה סוביעקטיוו, פסיכאָלאָגיש. ער שטיצט זיך אויף דער פסי־כאָלאָגיע פון'ם מענש, וועלכער שאַצט טייערער דאָס, וואָס ס'קומט שווער אָן און לייכט דאָס, וואָס ס'קומט גרינג אָן. ריקאַרדאָ בע־גרינדעט עס אָביעקטיוו. לויט די אָביעקטיווע בעדינגונ־גען פון אונזער געזעלשאַפט, לויט דעם געזעץ פון פרייער קאָנקור־רענץ — זאָגט ריקאַרדאָ — מוזען גלייכע מאַסען אַרבייט האָבען גלייכע ווערטהען און ניט צוליעב די געפיהלען און גערדאַנקען פון איינציגע מענשען.

ריקאַרדאָ איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט בעוויזען, אַז די בעדינגונגען, וועלכע בילדען דעם ווערטה, זיינען ניט צו־פעליגע, סוביעקטיווע, וואָס זיינען ניט אַלע מאָל שטענדיג און פעסט, נור ריין אָביעקטיווע, פעסט אָוועקגעשטעלטע און ליגען אין דעם יסוד פון אונזער געזעלשאַפטליכער געביידע — אין דער פרייער קאָנקורענץ, אָבער ניט אין אונזער „איך“.

צאָהלט מען פאַר יעדער סחורה לויט איהר ווערטה נאָך?

ניין!

דער ווערטה פון דער סחורה איז ניט דאָסזעלבע, וואָס מען קריגט פאַר איהר ביים פערקויפען.

דער ווערטה איז ניט דאָס זעלבע, ווי דער פרייז.

דער פרייז פון דער סחורה איז די קוואַנטיטעט פראָדוקטען, אָדער, אין איצטיגער געזעלשאַפט, דאָס געלד, וואָס מען צאָהלט פאַקטיש פאַר איהר.

דער ווערטה פון דער סחורה ווערט בעשטימט אין דער פראָ־דוקציע, בעת דער פרייז — אויפ'ן מאַרק. ווען אונזער גע־זעלשאַפט וואָלט געווען אָרגאַניזירט און יעדער סאָרט פראָדוק־טען וואָלט אויסגעאַרבייט געוואָרען פונקט וויפיעל עס איז נויטיג צום געברויך, וואָלט דער פרייז מיט'ן ווערטה זיך קיין מאָל ניט פערנאַנדערגעגאַנגען, זיי וואָלטען אימער געווען גלייך. 10 שעה

ארבייט פון איין סחורה וואָלט פאַקטיש אויסגעביטען געוואָרען אויף 10 שעה אַרבייט פון אַן אַנדער סחורה. אונזער ווירטשאַפט איז אָבער ניט אָרגאַניזירט. איינער וויים ניט פון צווייטען אין עס קומט דעריבער אויס, אַז אַנדערע פּראָדוקטען ווערען אַן אַנדערש מאָל פּראָדוצירט מעהר וויפיעל זיי זיינען נויטיג, אַן אַנדערש מאָל — ווייניגער וויפיעל זיי זיינען נויטיג.

אין ערשטען פאַל איז דער אָנגעבאָט — די קאָנקורענץ צווישען די פערקויפער — אַ גרעסערע, און די נאָכפראַגע — די קאָנקורענץ צווישען די קויפער — אַ קלענערע. דער פועל יוצא וועט זיין, אַז דער פּראָדוקט וועט פאַלען אין פּרייז, ער וועט פערקויפט ווערען ווייניגער, ווי ס'איז זיין ווערטה.

אין צווייטען פאַל וועט זיין פערקעהרט. די נאָכפראַגע וועט זיין גרעסער, ווי דער אָנגעבאָט און דער פּראָדוקט וועט פערקויפט ווערען פאַר העכער ווי זיין פּרייז. דער פּרייז איז אויף אַזאַ אופן קיין מאָל ניט גלייך צום ווערטה, אַמאָל איז ער העכער, אַמאָל איז ער נידעריגער. דער פּרייז ווענדט זיך פון דעם צושטאַנד פון מאַרק. פון דעם סכום סחורות, וועלכע זיינען דאָרטען פאַראַן.

דזשאהן סטואַרט מילל האָט זעהר ריכטיג פערגליכען די בעציהונגען פון פּרייז צום ווערטה מיט די כוואַליעס פון ים צו זיין אויבערפלאַך. די כוואַליעס הויבען זיך אַמאָל אויף העכער ווי די אמת'ע ים-אויבערפלאַך און אַמאָל לאָזען זיי זיך אַרונטער נידעריגער.

אַ ביישפיעל וועט אונז קלאָהרער מאַכען דעם ענין. לאָמיר זיך פאָרשטעלען, אַז 10 סענט ענטהאַלט אין זיך אַ שעה אַרבייט. ווען איינער האָט אַ סחורה, לאָמיר זאָגען אַ הוט, וואָס ענטהאַלט אין זיך 10 שעה אַרבייט, וועט איהר ווערטה זיין 1.00 דאָלער. דער וואָס האָט אָבער אויסגעאַרבייט דעם הוט, האָט ניט גענוי געוואוסט דעם צושטאַנד פון מאַרק און האָט געבראַכט צו פערקויפען היט מעהר, וויפיעל מען פאָדערט. עס איז פאָרגעקומען אַ קאָנקורענץ צווישען איהם און אַנדערע הוט-מאַכער. זיי האָבען געמוזט אַרונטערלאָזען פון פּרייז. זיי האָבען געמוזט פערקויפען אַ הוט, וואָס ענטהאַלט אין זיך 10 שעה אַרבייט, פאַר 90 סענט. מיט 10 סענט ווייניגער, ווי איהר אמת'ר ווערטה איז.

וואָס וועט אָבער שפּעטער דערפון אַרויסקומען? ווען די קירזשנער זעהען, אַז היט פערקויפען זיך פאַר ווייניגער, ווי זיי-

ער ווערטה, וועלען זיי אנפאנגען וועניגער צו פראדוצירען. צום צווייטען סעזאן וועלען זיי שוין ברייגגען פיעל וועניגער סחורה אויפ'ן מארק. זיי וועלען ברייגגען וועניגער סחורה, וויפיעל מען פאדערט. די נאכפראגע אויף די היט וועט זיין גרעסער ווי דער אנגעבאט. די קאנקורענץ וועט פארקומען ניט צווישען די פער־קויפער, נאר צווישען די קויפער. דער פועל יוצא וועט זיין, אז די היט וועלען שטייגען אין פרייז. מען וועט פאר יעדען הוט געבען ניט נאר 1 דאלאר, וויפיעל זיין ווערטה איז, נאר מעהר ווי א דאלאר, אומגעפעהר 1.10. אין דעם פאל איז דער פרייז העכער פון ווערטה.

אין יעדען בעזונדערען סעזאן קען אמאל דער פרייז זיין נידעריגער פאר'ן ווערטה, און אמאל העכער פאר'ן ווערטה. ווען מיר זאלען אבער צוזאמענלייגען דעם סך־הכל פון די פרייזען, וואס מען קריגט פאר די סחורות אין צוויי סעזאנען און זיי צו־טיילען אויף דעם ווערטה, וועט אויסקומען, אז אין אלגעמיינעם איז די סומע ווערטהען גלייך צו דער סומע פון די פרייזען. אין אונזער ביישפיעל איז דער פרייז פון צוויי היט אין צוויי סעזאנס געווען $2.00 (1.10+90) און דער ווערטה פון דיזעלביגע היט $2.00 (1+1).

נאך ריקארדא'ס טעאריע קומט אויס, אז דארטען, וואו די מלאכות קענען ניט אויסגעקליבען ווערען לויט דעם פערלאנג פון יעדען מענשען, ווען צ"ב שניידערס קענען זייערע קינדער שוסטעריי ניט לערנען: צי ווייל דאס געזעץ פערבאט איבערצו־געהן פון איין מלאכה צו דער צווייטער (אזוי ווי עס איז געווען אין מיטעלאלטער אין דער צייט פון די צעכען), צי ווייל שוס־טעריי פאדערט אויסערגעוועהנליכע פעהיגקייטען, וועלכע זיינען ביי א מיטעלען מענשען ניט פאראן — דאן קען טאקי לויט רי־קארדא'ן די מאס ארבייט פון שוסטעריי האבען א גרעסערען ווערט, ווי דיזעלביגע מאס ארבייט פון שניידעריי, און דער פרייז וועט אויך ניט רעגולירט ווערען לויט דער פרייער קאנקורענץ, ווייל שוסטעריי איז ניט א מלאכה, וועלכע יעדער איז אימשטאנד און פעהיג צו לערנען און ממילא איז זי אויסגעשלאסען פון דער פרייער קאנקורענץ. דערמיט ערקלעהרט זיך טאקע גאנץ גוט דער פאקט, וואס דער ווערטה און דער פרייז פון געוויסע זעל־טענהייטען, ווי צ"ב די בילדער פון א גרויסען קינסטלער, ווערע־

ניט געשאַצט לויט דער מאָס אַרבייט, וואָס אין זיי איז פערקער־פּערט, ווייל זעלטענהייטען ליגען ניט אונטער דער פרייער קאָנקורענץ. דאָס זעלבע איז אויך מיט אַזוינע זאַכען, וועלכע ליגען אונטער אַ מאָנאָפּאָל. זייער ווערטה און פּרייז ווערען ניט געשאַצט לויט דער מאָס אַרבייט, ווייל זיי זיינען אויסגעשלאָסען פון דער פרייער קאָנקורענץ.

אין אונזער געזעלשאַפט זיינען פאַראַן פיעל־זאָרטען סחורות, אויף וועלכע די פרייע קאָנקורענץ האָט קיין שליטה ניט, און במילא זיינען זיי לויט ריקאַרדאָ׳ן אויסגעשלאָסען פון דעם מאָס־שטאַב, מיט וועלכען עס ווערען אויסגעמאָסטען די ווערטהען פון אַלע אַנדערע סחורות.

ווי ווערט אָבער פאָרט בעשטימט דער ווערטה און דער פּרייז פון אַזוינע סהורות? מיר האָבען בעמערקט, אַז בילדער פון אַ קינסטלער, מאָנאָפּאָל־זאַכען, ענטדעקונגען פון וויסענשאַפטסמענער א. אַז. וו. ווערען ניט געשאַצט לויט דער מאָס אַרבייט. ווי דען זשע ווערען זיי געשאַצט? מיט וועלכען מאַסשטאַב מעסטען מיר זייער ווערטה און פּרייז? פון וועמען, פון וועלכע בעדינגונגען זיינען זייער ווערטה און פּרייז אַבהענגיג? ריקאַרדאָ גיט ניט דערויף קיין ענטפער. אָן ענטפער אויף אָט די פראַגען געפינען מיר אין דער טעאָריע פון דעם גאון קאַרל מאַרקס, וועלכער האָט די אַרבייט־טעאָריע מיט אַזעלטענער חריפות ענטוויקעלט און איהר דערהויבען צו איינע פון די זעלטענסטע קאָסטבאַרקייטען אין דעם אוצר פון מענשליכען געדאַנק.

9טע לעקציע

מאַרקס' ווערטה־טהעאָריע

דער צד השוה פון פערשיידענע סחורות אויף'ן מאַרק; די אַרבייט קראפט אַלס די איינציגע אייגענשאַפט, לויט וועלכער די סחורות קענען פערגלי־כען ווערען; דער אונטערשייד צווישען מאַרקס און ריקאַרדאָ; די גע־זעלשאַפטליכע נויטיגע אַרבייט אַלס אַ מאָס צו מעסטען ווערטהען; איינ־פאַכע און קוואַליפיצירטע אַרבייט; די מאָס צו מעסטען קוואַליפיצירטע אַרבייט; ווי דער פרייז ווערט בעשטימט לויט מארקס' טעאָריע; אַ פערזוך צו ערקלעהרען אַלע ערשיינונגען אויפ'ן מאַרק מיט מאַרקס ווערטה טעאָריע.

מאַרקס איז מסכים מיט ריקאַרדאָ'ן, אַז דער ווערטה פון די סחורות ווערט בעשטימט לויט דער מאָס אַרבייט, וואָס אין איהר איז אריינגעטהאָן. אָבער אויסער דעם וואָס די בעגרינדונג פון דער טעאָריע איז ביי מאַרקס'ן אַ גאַנץ אַנדערע, ווי ביי ריקאַר־דאָ, האָט מאַרקס נאָך בעסער אונז קלאָהר געמאַכט דעם גאַנצען ענין אַזוי, אַז מיר קענען מיט זיין ווערטה־טעאָריע ערקלעהרען אַלע ערשיינונגען פון מאַרק.

אום גענויער צו בעווייזען זיין לעהרע, נעהמט מאַרקס אַלס ביישפּיעל אַזאַ סאָרט געזעלשאַפט, וואו געלד איז ניט דער פער־מיטלער צווישען סחורות; אַזאַ פאַל, וואו די סחורות ווערען אויסגעביטען איינע אויף די אַנדערע דירעקט אָהן אַ שום פער־מיטלער, וואו דער קויפער מיט'ן פערקויפער האָבען אין זייער האַנדעל זיך ניט בענוצט מיט געלד, נאָר האָבען גע'חלופ'ט די־רעקט סחורות אויף סחורות.

אַ וועבער, למשל, האָט אויסגעוועבט 20 איילען לייוועגד, וועלכע זיינען איהם ניט נויטיג פאַר'ן אייגענעם געברויך; אַ שניידער ווידער האָט אויפגענעהט אַ ראָק, אין וועלכען ער אַליין נויטיגט זיך ניט. ווען דער וועבער מיט'ן שניידער בעגעגענען זיך, בייטען זיי אויס זייערע פּראָדוקטען צווישען זיך, ווייל אַלע־מען איז בעוואוסט, אַז 20 איילען לייוועגד קאָסטען אַזוי פיעל, וויפיעל עס קאָסט איין ראָק. דער וועבער אַרבייט פאָרוועךטס. די לייוועגד, וועלכע ער וועבט אַליין ווייטער מעהר, בייט ער אויס אויף פערשיידענע מעבעל און פיעלע אַנדערע זאַכען, וועלכע

זיינען איהם נויטיג. 20 איילען ליינווענד האָט ער, למשל, אויס־געביטען אויף א בעט; נאָך 20 איילען אויף א טיש; אַנדער 20 איילען אויף א חודש דירה; נאָך 20 איילען אויף 2 פּוד ברויט א. אז. וו. אין יעדען מסחר, וואָס דער וועבער האָט דאָ גע־מאכט, איז דער ווערטה פון די אויסגעביטענע סחורות געווען גלייך. 20 איילען לייווענד האָט דעמזעלבען ווערטה, ווי א ראָק, — ווי א בעט, ווי א טיש, ווי א דירה אויף א חודש, ווי 2 פּוד ברויט.

פערצייכענען מיר דאָס אויף פּאַפּיער, בעקומען מיר אזא מין רשימה:

20 איילען לייווענד זיינען גלייך צו 1 ראָק,
20 " " " " " 1 בעט,
20 " " " " " 1 דירה (אויף א חדש),
20 " " " " " 2 פּוד ברויט.

די אויסגערעכענטע סחורות זיינען זאכען, וועלכע זיינען נוי־טיג צום פ ע ר ש י י ד ע נ ע ם געברויך, זיי שטעלען צו־פרידען פ ע ר ש י י ד ע נ ע, ניט איינע און דיזעלבע בעדירפ־ניסען. ברויט שטילט דעם הונגער; לייווענד און א ראָק זיינען מלבושים; א בעט און א טיש זיינען מעבעל. יעדע פון די אויס־גערעכענטע סחורות דיענט דאָ פאַר אַן אַנדער צוועק. דער נוצען, וואָס מען האָט פון איין סחורה, איז אַנדערש פון דעם, וואָס מען האָט פון א צווייטער סחורה. די אַלע סחורות האָבען פער־שיעדענע ג ע ב ר ו י ך ו ו ע ר ט ה ע ן. די געברויך־ווער־טהען זיינען צווישען זיך פערשיידען אזוי ווי עס איז פערשיידען דאָס רויהע מאַטעריאַל, פון וועלכען זיי זיינען געמאַכט געוואָרען. לייווענד איז געוועבט פון פערדים, א טיש איז געמאַכט פון האָלץ, א דירה איז אויפגעבויט פון ציגעל, האָלץ און אייזען א. אז. וו.

די ניט־גלייכע געברויך־ווערטהען פיהרען טאַקע צום מסחר. ווען די געברויך־ווערטהען וואָלטען געווען אַלע גלייך, וואָלט קיין שום האַנדעל ניט געקענט זיין. קיינער וועט דאָך ניט נעהמען בייטען לייווענד אויף לייווענד, א בעט אויף א בעט א. ד. ג. אויסגעביטען איינע אויף די אַנדערע קענען נאָר ווערען סחורות נ י ט ג ל י י כ ע, אזוינע, וועלכע בעפרידיגען ניט איין און דיזעלביגע בעדערפניסען, וועלכע האָבען ניט גלייכע געברויך־ווערטהען.

איצט פרעגט זיך, וויבאַלד אז די געביטענע סחורות טאָ־רען ניט זיין גלייך, טאָ ווי קען מען איבערהויפּט זיי פערגלייכען

איינע צו דער אַנדערער? אויבען האָבען מיר פערצייכענט אַ רשימה, אַז 20 איילען לייוועגד זיינען גלייך צו איין ראָק. יע־דערער, וועלכער איז נאָר עטוואָס בעקאַנט מיט מאַטעמאַטיק, ווייס, אַז פערגלייכען קען מען נור זאַכען, וועלכע האָבען איינע אין דיזעלביגע אייגענשאַפטען, דיזעלביגע קוואַליטעטען (איכות). עס איז, למשל, זעהר נאַריש צו פערגלייכען ציפער צו מעבעל, מעבעל צו אַ מלבוש א. אַז. וו. ווען מיר פערגלייכען יע 20 איילען לייי־וועגד צו אַראָק, איז דאָך מסתמא צווישען זיי פאַראַן אַ צד־השוה, אַ גלייכע אייגענשאַפט ,אַז ניט וואָלטען זיי דאָך ניט געקענט פערגליכען ווערען. וואָס איז דער צד השוה, דער אַלגעמיינער שטריך פון די פערשיידענע סחורות? מיר קענען ניט זאָגען, אַז דער צד השוה פון די סחורות זאָל זיין זייער נוצליכקייט, זייער נאַטירליכע זייט, זייערע געברויך־ווערטהען, ווייל די נוצ־ליכקייט פון יעדער סחורה איז פערשיידען, און אויב ניט די נוצ־ליכקייט, טאָ איז אין די סחורות קיין אַנדער צד השוה ניט פאַראַן, ווי זייער געזעלשאַפטליכע זייט, די מאָס ארבייט, וואָס איז אין זיי פערטהאָן געוואָרען. דאָס איינציגע, וואָס בעשטימט דעם ווערטה פון אַלע פּראָדוקטען, ביים פערקויף, איז דער מענש־ליכער כח, די אַרבייט־קראַפט. אַלע פון די אויבענדערמאָנטע בעלי מלאכות האָבען ביי זייערע פּראָדוקטען געהאָרעוועט. אי דער שניידער, אי דער וועבער האָבען אויסגעגעבען פון זיך ענער־גיע צו בעשאַפען זייערע סחורות. אָ ט ד י אַ ר ב י י ט־ק ר אַ פ ט, ד י מ ע נ ש ל י כ ע ע נ ע ר ג י ע, ו ו אָ ס א י ז־פ ע ר ב ר ו י כ ט ג ע ו ו אָ ר ע ן א ו י ף י ע־ד ע ר ס ח ו ר ה ב ע ז ו נ ד ע ר, א י ז ד ע ר צ ד ה ש ו ה פ ו ן ד י ס ח ו ר ו ת, צ ו ל י ע ב ו ו ע ל־כ ע ן ז י י ק ע נ ע ן פ ע ר ג ל י י כ ע ן א ו ן א ו י ס־ג ע ב י ט ע ן ו ו ע ר ע ן א י י נ ע א ו י ף ד י אַ נ־ד ע ר ע.

די אייגענשאַפט פון דער אַרבייט, וועלכע איז פערוועגדעט געוואָרען אין וועבען, איז טאַקע גאַנזאַנדעריש פון דער אַרבייט, וועלכע איז פערוועגדעט געוואָרען ביים נעהען דעם ראָק אָדער ביים בויען דאָס הויז. ביי יעדען פּראָדוקט אַרבייט מען מיט פערשיידענע מוסקולען ,מיט פערשיידענע נערווען. אַ שניידער, למשל, אַרבייט מעהר מיט זיינע הענד, אַ וועבער מעהר מיט די פיס, אַ לעהרער מעהר מיט'ן מח און האַרץ. ביים מסחר ווערט

אָבער פערגליכען אַרבייט־קראַפט בכלל, מענשליכע כח, ניט קו־קענדיג אויף די מוסקולען אָדער נערווען, וועלכע עס זיינען דאָ אָנ־געווענדעט געוואָרען. ווען מיר פערגלייכען 20 איילען לייוועגד צו איין ראָק, מיינען מיר דערמיט צו זאָגען, אַז 20 איילען לייוועגד ענט־האַלטען אין זיך אַזוי פיעל מענשליכען כח בכלל, וויפיעל עס ענטהאַלט אין זיך איין ראָק.

מען זעהט דאָ קלאָהר די גרויסע נפקא מיניה צווישען ריי־קאַרדאָ'ס און מאַרקס 'ערקלעהרונג. אין דער צייט, ווען ריי־קאַרדאָ'ס ערקלעהרונג נעהמט נאָר אַרום די סחורות, וועלכע קענען פריי פון יעדען איינציגען אויסגעאַרבייט ווערען, נעהמט מאַרקס' ערקלעהרונג אַרום אַלע סחורות, אַפילו די, וועלכע ליגען אונטער אַ געוויסער מאָנאָפּאָל, אָדער זיינען זעהר זעלטען. נאָך מאַרקס'ן קומט אויס, אַז דער פאַקט, וואָס איין פּראָדוקט ווערט אויסגעביטען מיט אַ צווייטען, ווייזט, אַז ער ווערט געשאַצט לויט דער מאָס אַרבייט וואָס אין איהם איז פערקערפּערט. יעדער טויש, יעדער מסחר איז אַ פערגלייכונג און פערגליכען ווערען קענען נור אַזוינע זאַכען, וועלכע האָבען געמיינשאַפטליכעס צווי־שען זיך, און אָט דאָס געמיינשאַפטליכע איז ניט אַנדערש, ווי די אַרבייט־קראַפט.

די מאָס אַרבייט־קראַפט אין יעדער סחורה ווערט אויסגע־מאָסטען מיט דער צייט, ד. ה. מען שאַצט אָב וויפיעל, אַ שטייגער, שעה אַרבייט עס ד א ר ף דויערן דאָס בעשאַפען די סחורה. 20 איילען לייוועגד ווערען אויסגעביטען אויף 1 ראָק דערפאַר, ווייל די פערוועגדונג פון אַרבייט־ענערגיע בכדי צו בעשאַפען 20 איילען לייוועגד דאַרף דויערען אַזוי פיעל צייט, וויפיעל עס דאַרף דויערען דאָס בעשאַפען אַ ראָק.

מיר זאָגען דאָ בכיון: ד א ר ף ד ו י ע ר ע ן, ווייל מען קוקט ניט ווי פיעל צייט עס דויערט אין אמת'ן דאָס אויס־אַרבייטען אַ פּראָדוקט ביי יעדען יחיד בעזונדער. ווען דאָס ווע־בען 20 איילען לייוועגד דאַרף ביי אַ דורכשניטליכען אַרבייטער מיט מיטעלע פעהיגקייטען דויערן 10 שעה און דאָס אויפנייהען 1 ראָק אויך 10 שעה, דאַן וועלען זיי ביידע האָבען אַ גלייכען ווערטה.

טרעפט עס, למשל, אַז דער וועבער איז זעהר אַ געשקיטער־אַרבייטער, אַן אויסנאַהם אין זיין פאַך, און ער וועבט אויס די 20 איילען לייוועגד אין 5 שעה, וועט ער אַלץ קריגען דעם ראָק,

ניט קוקענדיג דערויף, וואס אין ראק איז פאראן 10 שעה אר־בייט און אין דער לייווענד נאר 5 שעה, מען קוקט בכלל וויפיעל עס דארף דויערן א דורכשניטליכען ארבייטער, אבער ניט, וויפיעל עס האט פאקטיש געדויערט איינעם אן אויסנאהם, א יוצא מן הכלל. דאס גלייכען פערקעהרט, ווען דער וועבער, א שטייגער, איז א פוילער אדער בכלל זעהר א לאנגזאמער ארביי־טער, אדער ווען ער ארבייט מיט אלטע, פראסטע געצייג און דאס אויסוועבען די 20 איילען האט איהם געדויערט 20 שעה, קאן ער ניט פאדערן 2 רעק דערפאר, ווייל מען קוקט ניט, וויפיעל ער האט געארבייט, נאר וויפיעל עס דארף דויערן בכלל א דורכשניטליכען ארביטער מיט דורכשניטליכע פעהיגקייטען, ביי געוועהנליכע אינסטרומענטען, ביי געוועהנליכע ארבייט־מעטאדען און ביי א געוועהנליכער אינטענסיוו־קייט.

מיר וועלען דא נאך אמאל דערמאנען, וואס מיר האבען ביי אן אנדער געלעגענהייט שוין בעמערקט. אלס איינהייט אויסצו־מעסטען די ארבייט־צייט נעמט מען פראסטע, איינפאכע ארבייט, וואס פאדערט ניט קיין איבונג. די סארטען ארבייט, צו וועלכע מען דארף זיך לערנען, איבען, ווערען אנגערופען „קוואליפיצירטע ארבייט“ און ווערען געשאצט איינינגע מאהל מעהר, ווי די איינ־פאכע ארבייט.

ווען א מעכאניק ארבייט, למשל, בלויז 6 שעה, וועט ער קריגען פאר זיין ארבייט, א שטייגער ווי פאר 18 אדער מעהר שעה פראסטע ארבייט. ווייל דעם מעכאניקער האט געקאסט א סך צייט דאס לערנען זיך, ווען ער האט ניט נור ניט פערדיענט, נאר האט נאך געמוזט צוצאהלען. דאס איז טאקע די אורזאך פאר וואס א דאקטאר נעהמט פאר א וויזיט אונגעפעהר אזוי פיעל וויפיעל א פראסטער ארבייטער פערדיענט אין א גאנצען טאג. איידער דער דאקטאר בעקומט די מעגליכקייט צו בעזוכען די קראנקע, מוז ער פערברויכען 14־15 יאהר אויף דער לעהר, ווען ער האט ניט פערדיענט דערביי קיין פעני. ער מוז דערויבער זעהן, אז נאך דעם, ווען ער הויבט שוין אן צו פראקטיצירען, זאל ער פערדיענען אויך פאר דער צייט פון זיין לעהר. אין יעדער שעה פון דעם דאקטארס פראקטיקע ליגען איינינע שעה צייט פון

דער לעהר און דעריבער איז 1 שעה קוואליפיצירטע דאָקטאָרשע אַרבייט געַרעכענט, למשל, ווי 10 שעה פּראָסטע אַרבייט.

די לעהרע פון מארקס איבער דעם ווערטה פון די סחורות ערקלעהרט זעהר פיעל ערשיינונגען אין אונזער לעבען.

ווי מיר האָבען געזעהן, איז מארקס שטענדיג מקפּיד אויף די געזעלשאפטליך־נויטהיגע אַרבייט. דער ווערטה פון אַ זאַך איז ניט די מאָס אַרבייט, וואָס יעדער איינציגער פערוועגדעט אין דער ווירקליכקייט, נור די דורכשניט־ליכע מאָס אַרבייט, וואָס דארף פערוועגדעט ווערען ביי אַ דורכשניטליכען אַרבייטער לויט דעם מיטעלען צושטאַנד פון דער טעכניק.

ווי וועט זיין אין אזא פאַל: איינער אַרבייט אויס אַ סחורה, לאָמיר זאָגען, אַ הוט. ער האָט אויף איהם אויסגעגעבען פּונקט אזוי פיעל צייט און ענערגיע, וויפיעל עס דארף אויף איהם אויס־געגעבען ווערען. דער הוט איז אָבער ארויס פון דער מאָדע אין קיינער טראָגט איהם ניט. וועט מען וואָס געבען פאַר איהם? געוויס ניט. ווייל עס איז נאָך ווייניג צו נעהמען אין אַנבעטראַכט די בעדינגונגען פון פּראָדוקציע, נור מען בעדאַרף זיך אויך רעכענען מיט די בעדינגונגען פון געברויך, פון קאָנסום. עס איז נאָך ווייניג, וואָס אַ פּראָדוקט איז געשאַפען געוואָרען דורך געזעלשאַפטליכער אַרבייט, די אַרבייט מוז זיין נויטיג. פּונקט אַזוי ווי קיינער וועט גאָר נישט געבען פאַר דער אַרבייט פון גיסער וואַסער אין אַ זיפּ, ווייל זי ברייננט קיינעם קיין נוצען ניט, אזוי וועט מען קיין זאַך ניט געבען פאַר דער אַרבייט, וואָס ווערט פערטהאָן אויף אַ זאַך, וועג קיינער נויטהיגט זיך ניט אין איהר.

נאָך אַ ביישפּיעל. אַ געוויסע געזעלשאַפט נויטיגט זיך אין 1000 פאָר קליידער. דורך אַ טעות זיינען אויסגעאַרבייט געוואָרען מיט 100 פאָר קליידער מעהר. אויפ'ן נעהען די קליי־דער איז פערוועגדעט געוואָרען די דורכשניטליכע מאָס אַרבייט. וויפיעל וועט מען געבען פאַר די קליידער? מען וועט דאָ גע־ווים געבען מיט 10 פּראָצענט ווייניגער, ווי דער אמת'ר ווערטה איז, ווייל עס זיינען דאָ אויפ'ן מארק מיט 10 פּראָצענט מעהר סחורה, וויפיעל עס איז נויטיג און עס קומט פאַר אַ קאָנקורענץ. דער אָנגעבאָט איז מיט 10 פּראָצענט מעהר, וויפיעל עס דאַרף זיין און במילא וועט מען געבען ווייניגער מיט 10 פּראָצענט.

דאָס איז בעסטער בעווייז, אז פאקטיש רעכענט מען זיך נים נור מיט דער דורכשניטליכער ארבייט־צייט, נור אויך מיט די בעדערפניסען. אַן ארבייט קען זיין מעהר אָדער ווענינער געזעלשאפטליך ניצליך — דאָס ווענדט זיך אַן דעם, ווי הויך און גרויס די בעדערפניסען אין דער ארבייט זיינען. די געזעלשאפטליך־נוצליכע ארבייט פון א סחורה ווערט ניט בעשטימט בלויז אין דער פראָדוקציע, נאָר אויך אויפ'ן מארק. מען קען ביי א זאך אויסלאָזען דורכשניטליכע ארבייט־ענערגיע, וואָס עס פאָדערט זיך לויט דעם צושטאנד פון דער פראָדוקציע, און דאָך וועט מען אויפ'ן מארק געבען פאר איהר ווענינער, ווייל עס קען זיך ארויס־ווייזען — ווי עס קומט אָפט פאָר אין דער ווירקליכקייט — אז אויף דער גאנצער סומע סחורות פון דיזען סאָרט האָט מען אויסגעגעבען מעהר ארבייט, וויפיעל עס איז נויטיג פאר דער געזעלשאפט. ווען די געזעלשאפט האָט נויטיג בלויז 1000 פאָר קליידער, און אויב לויט דעם צושטאנד פון דער טעכניק דארף יעדע פאָר קליידער קאָסטען 10 שעה געזעלשאפטליכע ארבייט, דאַן איז די געזעלשאפטליכע מאָס ארבייט פאר דער בעדערפניס פון אלע קליידער 10,000 שעה. אָט די מאָס ארבייט איז די איינציגע געזעל־שאפטליך־נוצליך. ווען מען נייהט שפעטער אויף 1100 פאָר קליידער, אויף וועלכע עס ווערט אויסגעגעבען 11,000 שעה אר־בייט, טאקי אין איינקלאנג מיט די פאָדערונגען פון דער פראָדוק־ציע — וועט מען אויפ'ן מארק פאר די גאנצע 1100 פאָר קליי־דער געבען בלויז 10,000 שעה ארבייט און ניט 11,000 וויפיעל עס איז אין זיי אריינגעטהאָן געוואָרען. דער ווערטה פון יעדער סחורה אַן און פיר זיך ווערט טאקי בעשטימט לויט די בעדינ־גונגען פון דער פראָדוקציע, אָבער דער ווערטה פון יעדער סחורה אלס א טייל פון דער גאנצער סומע סחורות, וואָס זיינען פראָ־דוצירט געוואָרען, ווערט בעשטימט אויפ'ן מארק. **דער מארק־ווערטה פון יעדער סחורה וועט זיין איהר פרייז.**

דעם גאנצען פראָצעס קענען מיר זיך אומגעפעהר אזוי פאָר־שטעלען: די געזעלשאפט נויטיגט זיך אין א געוויסער זאך, לאָ־מיר זאָגען, אין 1000 פאָר קליידער. עס ווערט דאַן אויסגע־רעכענט (אין דער טעאָריע געוועהנליך) לויט די בעדינגונגען פון דער פראָדוקציע די מאָס געזעלשאפטליך נוצליכע ארבייט, וואָס עס איז נויטיג פאר די 1000 פאָר קליידער. אויב די געזעלשאפט־

ליך־נוצליכע אַרבייט פאַר איין פּאָר קליידער לויט דעם צושטאַנד פון דער טעכניק און דער גאַנצער פּראָדוקציע דאַרף קאָסטען 10 שעה, טאָ אַסיגנירט די געזעלשאַפט (ווידער אין דער טעאָריע) פאַר די 1000 פּאָר קליידער 10,000 שעה געזעלשאַפטליכע אַר־בייט. אָט די סומע געזעלשאַפטליכע אַרבייט איז ערלויבט אויסצו־געבען, ניט מעהר און ניט ווייניגער. ווערען פּראָדוצירט פּונקט 1000 קליידער, וועט מען אויפ׳ן מאַרק געבען פאַר יעדע פּאָר קליידער 10 שעה און דאַן וועט דער מאַרק־ווערטה זיין גלייך צו דעם פּראָדוקציאָנס־ווערטה. ווערען פּראָדוצירט 1100 פּאָר קליידער, וועט דער מאַרק־ווערטה פון יעדער פּאָר פאַלען אומגע־פעהר אויף 10 פּראָצענט. ווייל אויפ׳ן מאַרק וועט מען פאַר אַלע 1100 קליידער געבען ניט מעהר ווי פאַר 10,000 שעה אַר־בייט — וויפיעל עס איז אַסיגנירט געוואָרען. ווערען פּראָדוצירט 900 פּאָר קליידער, וועט דער מאַרק־ווערטה פון יעדער פּאָר קליי־דער זיין מיט 10 פּראָצענט טייערער ווי דער פּראָדוקציאָנס־ווערטה, ווייל אויפ׳ן מאַרק וועט געגעבען ווערען דיזעלבע 10,000 שעה אַרבייט, וויפיעל עס איז אַסיגנירט געוואָרען, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס מען קריגט פאַר זיי ניט מעהר, ווי 900 פּאָר קליידער.

לאָמיר זיך דעם זעלביגען פּראָצעס פאָרשטעלען ניט אויף איין בעדערפנים נאָר אויף די פערשיידענע סאָרטען בעדערפני־סען. די געזעלשאַפט האָט, צ. ב., אַ געוויסע מאָס אַרבייט־קראַפט אין איהר רשות, לאָמיר זאָגען, 1,000,000 שעה; פון דער צווייטער זייט האָט זי פערשיידענע בעדערפניסען: אין שוכ־וואַרג, קליידונג, דירות, הייצונג, בילדונג, לוקסוס זאַכען און שעה־נע בילדער. אויף יעדער קאַטעגאָריע בעדערפניסען ווערט אַסיג־נירט אַ געוויסע מאָס אַרבייט אין הסכם מיט דעם צושטאַנד פון דער פּראָדוקציע. די געזעלשאַפט האָט נויטיג 1,000 פּאָר שטיוועל. אויף יעדער איינציגער פּאָר שטיוועל דאַרף אַוועק דורכשניטליך 60 שעה אַרבייטקראַפט. עס ווערט דעריבער פון דער סומע אַרבייט־קראַפט, וואָס איז פאַראַן ביי דער געזעל־שאַפט, אַסיגנירט פאַר שוכוואַרג 60,000 שעה אַרבייט. ביי אונז איז דאָך אָבער די פּראָדוקציע ניט אָרגאַניזירט. איין פאַבריקאַנט ווייס דאָך ניט פון צווייטען און אנשטאַט 1,000 פּאָר שטיוועל האָט מען פּראָדוצירט 1,200 פּאָר. אויף יעדע פּאָר שטיוועל איז פערבראַכט געוואָרען, לויט די בעדינגונגען פון דער־פּראָדוקציע, ניט מעהר ווי 60 שעה. די גאַנצע געזעלשאַפט

קען אָבער במציאות אויף אַלע שטיוועל ניט מעהר אויסגעבען ווי 60,000 שעה און דעריבער ווערען די שטיוועל פערקויפט אונ־טער זייער ווערטה. מען צוטיילט די 60,000 שעה ארבייט, וואָס די געזעלשאפט האָט אסיגנירט פאר שוכווארג, אויף 1200 (ווי־פיעל פּאָר שטיוועל עס איז פּראָדוצירט געוואָרען). אויף יעדע פּאָר שטיוועל וועט אויסקומען צו 50 שעה און **אזוי פיעל וועט זיין דער פּרייז**, הגם דער ווערטה פון יעדער פּאָר איז 60 שעה ארבייט. עס קען אויך פּאסירען, אז אנשטאט 1,000 פּאָר האָט מען פּראָדוצירט נאָר 800. עס ווערט א יקרות. דער פּריי, פון יעדער פּאָר שטיוועל וועט זיין (60,000:800=75) 75 שעה, דאָס הייסט העכער פון ווערטה אויף 15 שעה. מיר זאָגען דעריבער, אז **דער פּרייז ווערט ערשט בעשטימט אויפ'ן מארק לויט דעם אָנגעבאָט און דער נאכפראגע,** ווייל ערשט אויפ'ן מארק וויים מען, אויב עס איז פּראָדוצירט געוואָרען די נויטיגע קוואנטיטעט פּראָדוקטען אָדער ווענינער אָדער מעהרער. דער ווערטה (דער פּראָדוקציאָנס ווערטה) אָבער ווערט בעשטימט פריהער לויט די פּראָדוקציאָנס־בעדינגונגען און האָט מיט דעם אָנגעבאָט און נאָכפראגע ניט צו טהאָן.

נו, לאָמיר ווייטער אָננעהמען, אז אויף קינסטלערישע ביל־דער אסיגנירט די געזעלשאפט 25,000 שעה ארבייט. דיזע צאָהל שעה ארבייט ווערט שפּעטער צוטיילט אויף די פּראָדוצירטע צאָהל בילדער. אויב אויפ'ן מארק זיינען נאָר פאראן 5 בילדער, וועט זיין דער פּרייז (דער מאָרק־ווערטה פון יעדען ביל‍ד (25,000:5= 5000) 5,000 שעה, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס דעם קינסטלער האָט געקאָסט יעדעס ביל‍ד א סך א קלענערע קוואנטיטעט ארבייט.

דער פאָרצוג פון דיזער טעאָריע בעשטעהט דערין, וואָס דורך איהר איז מעגליך צו ערקלעהרען אַלע ערשיינונגען אין האנדעל, אפילו דעם פּרייז, דורך איין פּרינציפּ — דורך דער גע־זעלשאפטליך־נוצליכער ארבייט. אויך דער פּרייז ווערט, לויט דיזער טעאָריע, בעשטימט דורך דער געזעלשאפטליך־נוצליכע־ארבייט, **אָבער ניט דורך דער געזעל־שאפטליכער מאָס ארבייט, וואָס יע־דער פּראָדוקט דארף קאָסטען לויט די פּראָדוקציאָנס בעדינגונגען, נאָר דורך דער געזעלשאפטליכער מאָס**

ארבייט, וואָס די געזעלשאַפט אסיג־
נירט פאר אלע פּראָדוקטען פון דיזע;
מין, צוטיילט אויף די צאָהל פּראָ־
דוקטען, וויפיעל עס איז פאַקטיש
פּראָדוצירט געוואָרען. לויט דעם קומט אויס,
אַז דער פּרייז פון זעלטענהייטען, פון מאָנאָפּאָל זאַכען און פון
אַלע אַנדערע סחורות, וועלכע שטעהען אויסער דער קאָנקורענץ, קען
אויך ניט ווערען ווילקירליך געהעכערט. ער קען ניט אַרויסגעהן פון
געוויסע גרענעצען, וועלכע די געזעלשאַפט האָט געשטעלט מיט איהר
אסיגנירען די מאָס אַרבייט פאַר דעם מין פּראָדוקטען, איבער וועלכען
עס האַנדעלט זיך דאָ. די מאָנאָפּאָל זאַכען, ווי די זאַכען, וועלכע זיי־
נען אַ יקר המציאות, זיינען לויט דער דאָזיגער טעאָריע אויך אונטער־
וואָרפען אונטער געוויסע אָביעקטיווע געזעצען, און ניט אונטער
דעם קאַפּריז פון דעם קויפער אָדער פערקויפער, ווי עס קומט
אויס לויט ריקאַרדאָ'ס טעאָריע. אין אונזער פאַל צ. ב. קען דער
קינסטלער ניט קריגען פאר זיין בילד מעהר ווי 5,000 שעה אַר־
בייט — ניט מעהר, וויפיעל עס איז לכתחילה אָסיגנירט געוואָרען.

10טע לעקציע

געלד

די אורזאַכען, וועלכע האָבען אַרויסגערופען געלד אין דער געשיכטע; די ענטשטעהונג פון האַנדעל; די בעדינגונגען פאַר דעם אַלטען האַנדעל; די פאָרמען פון טויש אין די אַלטע צייטען; דער אונטערשייד צווישען די פערשיידענע פאָרמען; דאָס ערשטע געלד אין דער געשיכטע; פערשיידענע זאַכען האָבען געדיענט אַלס געלד; ווי אַזוי מעטאַלען האָבען אָנגעפאַנגען צו דיענען אַלס געלד; די מעלות פון מעטאַלען קעגען אַנדערע זאַכען; מטבעות; די ראָליע פון געלד.

מיר ווייסען שוין, אז דער פרייז פון די סחורות איז די צאָהל פּראָדוקטען, וואָס מען גיט פאַר זיי. אין היינטיגע צייטען, ווי אונז איז אַלעמען בעוואוסט, צאָהלט מען פאר א געוויסער סחורה ניט מיט אַנדערע פּראָדוקטען, נאָר מיט געלד. דער פרייז פון די סחורות איז אין היינטיגע צייטען די סומע געלד, וואָס מען גיט פאַר זיי.

וואָס איז אַזוינס געלד? ווי אַזוי האָט עס זיך ענטוויקעלט? איז אַלע מאָל געווען געלד אָדער עס איז אַ שפּעטערדיגע ערשיי־נונג אין אונזער לעבען?

אין אונזערע פאָריגע קאַפּיטלען האָבען מיר גאַנץ ווענינ גע־רעדט וועגען געלד. די ביישפּיעלען, וועלכע מיר האָבען אויסגע־קליבען, זיינען מייסטענס געווען אַזוינע, וואו די פּראָדוקטען ווע־רען אויסגעביטען דירעקט איינער פאר דעם אַנדערן. דאָס האָ־בען מיר געטהאָן מיט אַ כיון, ווייל פאקטיש זיינען געווען ציי־טען, ווען קיין געלד איז איבערהויפּט ניט געווען און שפּעטער, ווען מען האָט זיך שוין יאָ אָנגעפאַנגען צו בעדיענען מיט געלד, איז עס אויך געווען אין אַן אַנדער פאָרם, ווי מען טהוט דאָס איצט.

געלד איז אַ רעזולטאַט פון דעם ענטוויקעלטען האַנדעל. וואָס מעהר דער האַנדעל איז געוואַקסען אַלץ מעהר איז געוואַק־סען די נויטווענדיגקייט אין געלד און ווען די נשמה פון היינ־טיגען לעבען איז געלד, טאָ איז עס אויך דערפאַר, ווייל מיר לע־בען אין אַ האַנדעלס געזעלשאַפט, וואו דאָס רוב פּראָדוקטען ווערען געשאַפען ניט פאַר׳ן אייגענעם געברויך, נור פאַר׳ן מאַרק.

אין די אַלטע צייטען, ווען דעם מענשען'ס אַרבייט איז געווען אַזוי אונפּרוכטבאַר, אַז ער פלעגט מיט זיין אַרבייט קוים קענען צופרידענשטעלען זיינע טעגליכע בעדערפניסען, איז ניט געווען וואָס צו פערקויפען. עס איז ניט געווען קיין האַנדעל און אויך ניט קיין געלד. אפילו אַביסעל שפּעטער, ווען די אַרבייט פלעגט געבען מעהר פּראָדוקטען, וויפיעל דער מענש פלעגט פאַרצעהרען, איז נאָך אַלץ ניט געווען קיין מסחר, ווייל די פערשיידענע שבטים פלעגען זיך אַרומרייסען, זיך אַמפּערן און פון די פּראָדוקטען, וואָס די אַרבייט האָט בעשאַפען מעהר וויפיעל עס איז נויטיג געווען פאַר דער טעגליכער חיונה, פלעגט גאָר נישט ווערען. ווי מיר האָבען שוין ניט איינמאָל געזאָגט איז דער פּרימיטיווער מענש געווען זעהר אַ קליינער בעל תכלית. ער פלעגט זיך ווייניג־וואָס קימערן פאַר'ן מאָרגענדיגען טאָג.

עס איז אָבער געקומען אַ צייט, ווען די נויט האָט געצוואונגען די שבטים ניט צו האַלטען מלחמה צווישען זיך, נאָר צו פיהרען בשותפות דעם קאַמפּף מיט דער נאַטור; די מלחמות זיינען פערביטען געוואָרען אויף פריינדליכע אונטערנעהמונגען און פריינדליכע אָבמאַכען. די שבטים פלעגען דעמאָלט שוין ניט פערניכטען די איבעריגע פּראָדוקטען, נאָר זיי פלעגען עס אָבלאָזען די אַנדערע שבטים, מיט וועלכע זיי האָבען געלעבט אין פרידען.

עס פערשטעהט זיך, אַז די שבטים, וועמען מען פלעגט איבערגעבען די „פּאַראיבעריגטע" פּראָדוקטען, זיינען ניט געווען כפוי טובה און פלעגען פאַר די מתנות אָבגעבען יענע סאָרטען פּראָדוקטען, וועלכע זיי אַליין האָבען פאַר זיך ניט פערנוצט און אין וועלכע די אַנדערע שבטים האָבען זיך גענויטיגט.

פון אַזעלכע ביידענזייטיגע טובות האָט זיך מיט דער צייט ענטוויקעלט אַ שטענדיגער טויש. די שבטים פלעגען צווישען זיך טוישען, אויסבייטען איין סאָרט פּראָדוקטען אויף'ן צווייטען. פון דיזען טויש האָט זיך אין פערלויף פון דער געשיכטע ענטוויקעלט דער ריכטיגער האַנדעל.

אין אָנהויב פון זיין ענטוויקלונג איז נאָך דער טויש ניט געווען אַן אָפטע ערשיינונג. ער איז נור געווען אַ צופאַל, אַ מקרה זאַך. דער טויש האָט געפאָדערט פאָלגענדע בעדינגונגען: 1) האָט יעדער שבט געמוזט בעשאַפען מעהר פּראָדוקטען, וויפיעל איהם איז נויטיג געווען; 2) האָבען די אי־

בערגעבליבענע פראָדוקטען פון יעדען שבט געמוזט זיין פון פער־שיידענע, ניט גלייכע סאָרטען: קיינער וואָלט דאָך ניט אויסגע־ביטען ווייץ אויף ווייץ אָדער א האק אויף א האק א. אז. וו.

פאָרקומענדיג זעהר זעלטען האָט דער טויש זיך ניט געענוי־טיגט אין א פערמיטלער. די פראָדוקטען פלעגען אויסגעביטען ווערען גאנץ פשוט, איינער אויפ׳ן אנדערען. האָט איין שבט געהאט אן איבעריגע בהמה און דער צווייטער אן איבעריגע האק, האָבען זיי, די שבטים, צווישען זיך אויסגעביטען די בהמה אויף דער האק. די פראָדוקטען פלעגען ביי זייערע נייע בעלי בתים גלייך געהן אין געברויך. דער דענסטמאָלדיגער טויש האָט גע־האט די דאָזיגע פאָרם:

1) 1 בהמה איז גלייך צו אַ האַק.

אין אזא פאָרם ווערט דער ווערטה פון דער בהמה אויסגע־דריקט אין דער האק, און דער ווערטה פון האק אין דער בהמה. מיר קענען אנדערש ניט וויסען דעם ווערטה פון דער בהמה, סיי־דען אינ׳ם פערגלייך מיט אנאנדער פראָדוקט — מיט דער האק. דאָס גלייכען פערקעהרט: ווען מיר זאָלען די בהמה ניט אקעגען שטעלען ביים טויש אקעגען דער האק, וועלען מיר בשום ענין ואופן ניט וויסען איהר ווערטה, אזוי גוט, ווי מיר קענען ניט וויסען דעם כח פון א מענש, ביז ער ראנגעלט זיך ניט מיט א צווייטען.

די פערגלייכונג פון דער בהמה צו דער האק איז אָבער א מקרה זאך, עס קען דאָך זעהר טרעפען, אז יענער שבט האָט פער־איבעריגט ניט א האק, נאָר אן אנדער פראָדוקט, למשל, פיילען. דענסטמאָל וועט טאקע דער ווערטה פון דער בהמה שוין ווערען אויסגעדריקט אין די פיילען און אזוי גוט, ווי איין שבט ווייסט דאָך ניט אויב דער צווייטער שבט וועט איבערהויפט האָבען וואָס עס איז ניט פאר א איבעריגען פראָדוקט אויסצובייטען, האָבען מיר טאקע ניט געהאט דעריבער קיין רעכטען בעגריף פון דעם פראָדוקטס ווערטה. מיר פלעגען דאָס נאָר קריגען צו וויסען דורך א צופאל, ווען עס האָט זיך געטראָפען א נס, וואו ביידע שבטים, יועלכע האָבען זיך בעגעגענט, האָבען געהאט איבעריגע פראָדוק־טען, און דוקא ניט גלייכע פראָדוקטען, און האָבען דערצו מסכים געווען אויסצובייטען איין פראָדוקט אויפ׳ן צווייטען.

ווען די פערבינדונג צווישען די וואנדער שבטים האָט זיך געשטארקט, ווען איין שבט האָט זיך אָבגעלערנט פון אנדערען, ווי בעסער צו עסקפּליאטירען די מתנות פון דער נאטור און די ארבייט פונ׳ם מענש איז געוואָרען פרוכטבארער — דענסטמאָל האָט שוין

יעדער שבט בעזונדער לכתחילה אויסגעאַרבייט אַ פּראָדוקט צום טויש. און ווען דער שבט, וועלכער האָט געהאַט אַן איבעריגע בהמה, למשל, האָט זיך געטראָפען מיט אַנדערע שבטים, האָבען די לעצטע שוין פאַרגעלעגט אונזער שבט זייערע פּראָדוקטען, וועלכע זיי האָבען איבערגעלאָזען פאַר'ן טויש. איין שבט וויל געבען פאַר דער בהמה אַ שווערד; דער צווייטער — אַ האַק; דער דריטער — אַן אַכטעל ווייץ; דער פיערטער — אַ פּאָר ליימענע טעפּ א. א. וו. א. א. וו. אונזער שבט האָט שוין דאָ די מעגליכקייט אויסצוקלייבען פון די אַלע פּראָדוקטען, וועלכע מען שלאָגט איהם פאָר, דעם יעניגען פּראָדוקט, וועלכער עס געפעהלט איהם בעסער.

אַזאַ טויש קען אויסגעדריקט ווערען אַזוי:

2) 1 בהמה איז גלייך צו:

אַ שווערד
אַ האַק.
איין אַכטעל ווייץ.
צוויי ליימענע טעפּ.

אין דער דאָזיגער פאָרם איז נאָך אַלץ ניטאָ קיין פערמיט־לער אינ'ם טויש. איין פּראָדוקט ווערט דאָ דירעקט אויסגעביטען אויפ'ן צווייטען פּראָדוקט. דעם ווערטה פון דער בהמה בכלל קענען מיר נאָך אַלץ ניט וויסען, ניט פערגלייכענדיג מיט די אַלע אַנדערע פּראָדוקטען, וועלכע דאַרפען תיכף ומיד פערנוצט ווערען. איהר ווערטה דריקט זיך אויס ניט אין איין בעשטימטער סחורה, נור אין אַ סך פערשיעדענע סחורות: אין אַ האַק, אין אַ שווערד, אין אַן אַכטעל ווייץ א. ז. וו. אָט די אַלע סחורות שפּיגלען אין זיך אָב ביי דער פערגלייכונג נאָר דעם ווערטה פון איין סחורה. ווען עס זאָל קומען אַ שבט מיט אַ נייער סחורה, למשל, מיט פעלען און ער וועט מסכים זיין אויסצובייטען די פעלען אויף דער בהמה — וועט דענסטמאָל זיין דער „אויסדריקער“ פון דער בהמה'ס ווערטה — די נייע סחורה, די פעלען. און אַזוי קען זיין אָהן אַ סוף. קיין בעשטימטער, אָבגעשטעמפּעלטער „אויסדריקער“ פון דער סחורה'ס ווערטה, וועלכע איז בעשטימט צום טויש, איז ניטאָ.

די נפקא מינה צווישען דער פריהערדיגער פאָרם פון דעם טויש און דער איצטיגער פאָרם בעשטעהט אין דעם, וואָס אין דעם ערשטען פאַל האָט די בהמה נאָר געפונען איין צופעליגען אויסדרוק פון איהר ווערטה, אין צווייטען פאַל — אַ סך צופעליגע אויסדריקער, ווייל יעדע סחורה בעזונדער דריקט אויס דעם ווערטה פון דער בהמה.

יעדענפאַלס קענען מיר שוין זעהן אפילו אין דער מדרגה פונ'ם טויש, וועלכע מיר בעהאַנדלען איצט, אַ קערן פון געלד. ווען מיר זאָגען, אַז אַ בהמה קען אויסגעביטען ווערען אויף אַ שווערד, אויף אַ האַק, אויף איין אַכטעל ווייץ א. ז. וו. איז דאָך דערפון געדרונגען פערקעהרט אויך — די אַלע פּראָדוקטען: דער שווערד, די האַק, דאָס אַכטעל ווייץ, די פּאָר ליימענע טעפּ — זיי אַלע קענען אויסגעביטען ווערען אויף א י י ן פּראָדוקט, אויף דער בהמה און דער דאָזיגער טויש וועט בעקומען אַזאַ מין פאָרם:

3) 1 שווערד
1 האַק
1 אַכטעל ווייץ.
2 ליימענע טעפּ —
זיינען גלייך צו 1 בהמה.

דאָ זעהען מיר, אַז די אַלע פערשיידענע פּראָדוקטען פער־קערפּערען זייער ווערטה אין א י י ן פּראָדוקט, אין דער בהמה, און ממילא וועט זיין די בהמה דער „אַלגעמיינער אויסדריקער" פון אַלע אויבענאָנגערופענע סחורות־ווערטהען. ווען איין פּראָ־דוקט שפּיגעלט אין זיך אָב דעם ווערטה פון אַ סך פּראָדוקטען — דאַן בעקומט שוין דער ווערטה פון יעדען פּראָדוקט אַ געוויסע צורה.

אין פאָרם איינס, ווען דער טויש איז נאָך פאַרגעקומען זעהר זעלטען און אַפילו אין פאָרם צוויי, האָבען מיר נאָר געקענט ווי־סען דעם ווערטה פון יעדען פּראָדוקט דוקא אין דעם פערגלייך מיט דעם א י נ צ י ג ע ן פּראָדוקט, אויף וועלכען ער ווערט גלייך־פערטוישט. דעם ווערטה פון דער בהמה האָב איך נאָר גע־קענט וויסען, ווען איך האָב אַקעגען געשטעלט די האַק, אויף וועל־כער די בהמה איז געוואָרען פערטוישט. קוים אָבער האָט זיך גראַד ניט געמאַכט ביי אַ צווייטער גרופּע אַן איבריגע האַק אָדער אַן אַנדער פּראָדוקט, אָדער ווען די גרופּע האָט בכלל ניט נויטיג געהאַט צום געברויך אַ בהמה, האָבען מיר דענסטמאָל אויך ניט געקאָנט וויסען דעם ווערטה פון דער בהמה, ווייל איין פּראָדוקט שפּיגעלט אין זיך אָב דעם ווערטה אויך מעהר ניט ווי פון א י י ן פּראָדוקט. אין פאָרם דריי איז אָבער גאַנץ אַנדערש. דאָ דריקען אויס זייערע ווערטהען אַ סך פּראָדוקטען אין א י י ן פּראָדוקט — אין דער בהמה, און ממילא ווערט א י י ן סחורה, די בהמה, דער אַלגעמיינער אויסדריקער פון אַ סך סחורות.

מיר מוזען בעמערקען, אַז דאָס איבערשטעלען פאָרם 2: —

איין בהמה איז גלייך צו :
1 האַק
1 שווערד
1 אַכטעל ווייץ.
2 ליימענע טעפּ.

אויף פאָרם 3 : —
1 האַק
1 שווערד
1 אַכטעל ווייץ.
2 ליימענע טעפּ —
זיינען גלייך צו 1 בהמה.

איז ניט נאָר אַ מאַטעמאַטישער איינפאַל, נאָר דאָס לעבען גופא האָט עס אַרויסגערופען. און פאַקטיש איז טאַקע די בהמה גע־וואָרען ניט בלויז דער אויסדרוק פון די ווערטהען, נאָר אויך דער פערמיטלער ביים טויש.

אַ שבט, למשל, האָט אויסגעאַרבייט מעהר שווערדען וויפיעל איהם איז נויטיג געווען צום אייגענעם געברויך, און ער וויל די „איבריגע" שווערדען אויסבייטען אויף פיילען, וועלכע זיינען איהם נויטיג בכדי צו טויטען די ווילדע חיות. ער טרעפט זיך מיט נאָך אַ שבט, וועלכער נויטיגט זיך טאַקע אין שווערדען. אָבער דער דאָזיגער שבט האָט ניט קיין פיילען צו געבען אַקעגען. ווי טהוט מען דאָ ? דער שבט, וועמען עס ווילט זיך זעהר בעקומען די שווערדען, הויבט אָן פאָרצולעגען פאַר די שווערדען אַנדערע פּראָ־דוקטען : תבואות פערשיידענע פּירות, טעפּ א. ז. וו. אָט די סחורות זיינען אָבער ניט נויטיג דעם ערשטען שבט. סוף כל סוף זיינען זיי געקומען צו אַ הסכמה : פאַר די שווערדען גיט דער צווייטער שבט אַ בהמה. די בהמה איז אפילו בעת דעם טויש ניט נויטיג דעם שבט ,וועלכער האָט צו פערקויפען די שווערדען, נאָר ער קלעהרט זיך אַזוי : „פון אַלע סחורות, וועלכע מען לעגט מיר פאָר, איז די בעסטע אַ בהמה, ווייל אַ בהמה ווערט ניט אַזוי גיך פערדאָרבען, מען קען דאָס האַלטען לאַנג און אַגב איז טאַקע אַ בהמה אַ מעהר גאַנגבאַרער אַרטיקעל, ווי די איבריגע סחורות, וועל־כער מען לעגט מיר פאָר. ווען איך וועל טרעפען אַ שבט, וועל־כער האָט צו פערקויפען פיילען, וועלכע זיינען אונז נויטיג, וועט ער אויך צוליעב דער אייגענער רעכנונג, נעהמען בעסער אַ בהמה איידער אַנדערע פּראָדוקטען". אַזוי האָט זיך ביסלעכווייז אויס־געאַרבייט אַ מנהג אויסצובייטען דעם פאַראיבריגטען פּראָדוקט נ י ט אויף אַ פּראָדוקט, וועלכע מען האָט נ ו י ט י ג א ו נ ־

מיטעלבאר צום אייגענעם געברויך, נאָר אויף אזא פּראָדוקט, פאר וועלכעןמען קען בעקומען אלע אנדערע פּראָדוקטען, וועלכע זיינען נויטיג, ד. ה., מען איז שוין אָנגעקומען צו א פּערמיטלער. אין אונזער משל איז די בהמה דער פּערמיטלער צווישען אַנדערע צוויי סחורות: צווישען די שווערדען און פּיילען. די בהמה ווערט דאָ דער אויסדריקער פון ווערטה און דער פּערמיטלער ביים טויש.

אָט אזוי האָט זיך ענטוויקעלט פון פאָרם 2 די פאָרם 3.

די סחורה, וועלכע האָט אין זיך אויסגעדריקט די ווערטהען פון אלע אַנדערע סחורות, און איז געוואָרען דער פּערמיטלער פון דעם טויש, איז געווען דאָס ערשטע געלד אין אונזער געשיכטע.

ווי מיר זעהען, האָבען אין די ערשטע צייטען געדיענט אלס געלד ניט דוקא מעטאַלען, נאָר אויך אַנדערע פּראָדוקטען, איבער־הויפּט אזוינע פּראָדוקטען, אין וועלכע אלע האָבען זיך גענויטיגט. אין פערשיידענע צייטען האָבען אלס געלד געדיענט אויף פערשיי־דענע סחורות, דאָס האָט זיך געווענדט אָן די פאָרמען פונ'ם לע־בען און פון די בעדינגונגען אין יענער צייט. ביי די שבטים, וועלכע האָבען זיך בעשעפטיגט מיט געיעג, האָבען פעלען געדיענט אלס געלד; ביי די פּאַסטוכער־שבטים, האָבען געדיענט אלס געלד פערשיידענע סאָרטען בהמות; ביי די אַקער־בויער — שקלאַפען און לאַנדווירטשאַפטליכע געצייג; ביי די שבטים, וועלכע האָבען געפיהרט מלחמות — כלי־זיין א. ז .וו. מעטאַלען האָבען אָנגע־פאַנגען צו דיענען אלס געלד ערשט שפּעטער, ווען די מענשהייט האָט שוין דערגרייכט א געוויסע מדרגה אין דער ענטוויקלונג. די אורזאַך, פאר וואָס די אלע אויבענדערמאָהנטע געלד זיינען אומע־טום פערביטען געוואָרען אויף מעטאַלען, ליגט אין דער טבע פון די מעטאַלען גופא. מעטאַלען זיינען געווען א סחורה, וועלכע אלע האָבען דאָס גערן גענומען, ווייל פון מעטאַלען פלעגען די ווילדע שבטים מאַכען פערשיידענע כלי־זיין, געצייג און ציערונג, אויף וואָס די מענשען זיינען אין אלע צייטען געווען גרויסע בעלנים; צווייטענס, קענען מעטאַלען בעסער ערפילען די ראָלע פון געלד ווי איבריגע סחורות. כל זמן די איבריגע סחורות: בהמות, פעלען און ז. וו., האבען געדיענט אלס געלד, האט געקענט ווערען א מסחר

נאָר דענסטמאָל, ווען דער פערקויפער האָט געהאַט אַזאַ סחורה, וואָס איז ווערטה געוועזן ניט מעהר און ניט ווענינער ווי די פעל אָדער די בהמה. ווען דעם פערקויפערס פּראָדוקט איז ווערטה געוועזן ווענינער ווי די פעל אָדער די בהמה האָט שוין דער מסחר ניט געקענט אויסגעפיהרט ווערען, ווייל אַ פעל צושניידען אויף שטיקער האָט ניט געלוינט: די פעל וואָלט דענסטמאָל פערלירען אין גאַנצען איהר ווערטה; דאָס גלייכען ביי בהמות. ביי מעטאַלען איז דער חסרון ניטאָ, ווייל מעטאַלען קענען צוטיילט ווערען אויף קליינע שטיקלעך, זייער ווערטה ווערען זיי ביים צוטיילען ניט אָן; מעטאַלען ווערען אויך אַזוי גיך ניט פערדאָרבען, ווי אַנדערע פּראָדוקטען — זיי קען מען האַלטען לאַנג. אויסער דעם פערנעהמען זיי ניט אַזאַ גרויסען אָרט ווי אַנדערע פּראָדוקטען.

אָט צוליעב די אַלע מעלות, וועלכע געפינען זיך ביי די מעטאַלען, האָט זיך געשווינד אומעטום פערשפּרייט דער מנהג צו געברויכען זיי אַלס פערמיטלער פון טויש, פון האַנדעל.

דער פערמיטלער, ווי מיר זעהען, שפּיגעלט אין זיך אָב די ווערטהען פון אַלע סחורות אין דער וועלט, חוץ זיין אייגענעם ווערטה. ווען מיר ווילען וויסען דעם ווערטה פון דער בהמה, וועלכע דיענט אַלס פערמיטלער צווישען די סחורות, מוז איך זי פערגלייכען און אַוועקשטעלען מיט אַנדערע סחורות, מיט אַ האַק, מיט אַ שווערד א. א. וו., זי אַליין קען איהר אייגענעם ווערטה ניט אויסדריקען, מען קען ניט זאָגען, למשל, איין שאָף איז גלייך צו איין שאָף — דאָס וואָלט געוועזן זעהר קאָמיש. און דעריבער איז טאַקע אַזאַ פערמיטלער נאָך אויך ניט געוועזן די העכסטע ענטוויקעלטע פאָרמע פון טויש. מען האָט געמוזט געפינען אַזאַ פערמיטלער, אין וועלכען ס'האָבען געקענט ווערען אויסגעדריקט די ווערטהען פון אַלע סחורות אין דער וועלט, אפילו פון זיך אַליין אויך, און דאָס האָט נאָר געקענט זיין געלד אין דער פאָרמע פון מטבעות.

מטבעות זיינען געשטעמפּעלטע געלד.

ווען דער האַנדעל איז שוין געוואָרען אַ בעשעפטיגונג, אָהן וועלכען מען האָט שוין ניט געקענט אויסקומען, ווען אין דעם האַנדעל האָבען שוין אָן אַנטהייל גענומען אַ סך מענשען פון דער גע־

זעלשאפט, האט יעדע מלוכה געמוזט זארגען, ווי צו פערלייכטערען די טעכנישע זייט פון איהם. זי האט געמוזט מאכען אזא געלד, וואס אלע זאלען גלייך וויסען די געוויכט און די גרויס זיינס. זי האט דעריבער אבגעשטעמפעלט אויף יעדען שטיק מעטאל, וועלכער איז בעשטימט געווארען אלס געלד, די געוויכט און די פראבע. יעדע מטבעה האט זיך אויסגעביטען לויט איהר פולען ווערטה, ניט וועניגער און ניט מעהרער (איצטיגע מטבעות און אסיגנאציעס טראגען אן אנדער כאראקטער). די חתימה אויף דעם מעטאל האט נאר געוויזען וויפיעל און ווי גרויס ס'איז זיין ווערט און איז געווען א מאס, מיט וועלכער מען פלעגט אויסמעסטען די ווערטהען פון די סחורות. ווען מען האט געחתמ'עט שטיקלעך מעטאלען, האבען זיי שוין אויפגעהערט צו עקזיסטירען אלס סחורות, וועלכע קענען צופרידענשטעלען מענשליכע בעדערפניסען, נאר אלס אוסדריקער פון אלע ווערטהען, אפילו זייער איינענעם ווערטה, זייער מעטאלען־ווערטה. זיי זיינען געווארען די מאס, מיט וועלכע אלע מיטגליעדער פון דער געזעלשאפט האבען מסכים געווען אויסצומעסטען אלע זייערע סחורות, און דעריבער האבען זיי בעקומען א בעזונדערע בעדייטונג צווישען די איבריגע סחורות. אויסער דעם וואס זיי זיינען פראדוקטען, וועלכע קענען צופרידענשטעלען פערשיידענע בעדערפניסען, זיינען זיי אויך:

1) א פערמיטלער ביים האנדעל.

2) א סחורה, אין וועלכע אלע פראדוקטען דריקען אויס זייערע ווערטהען.

3) א בעשטעטיגטע מאס, מיט וועלכער מען קען אויסמעסטען דעם ווערטה פון אלע פראדוקטען.

אינהאלט:

אַרבייטער רינג ביבליאָטעק

אין אַרבייטער־רינג ביבליאָטעק זיינען ביז איצט ערשינען:

1) **באָטאַניק**

דאָס לעבען פון פלאַנצען (מיט אילוסטראַציאָנען)

100 זייטען. פון א. ש. זאַקס.

2) **פיזיק**

(מיט אילוסטראַציאָנען). 100 זייטען.

פון דר. אַב. קאַספּע.

3) **היגיענע**

געזונדהייטס לעהרע (מיט אילוסטראַציאָנען)

100 זייטען. פון דר. י. א. מעריסאָן.

4) **דער טרייד־יוניאָניזם**

100 זייטען. פון דר. ל. לעווין.

5) **דער סאָציאַליזם פון סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערען שטאַנדפּונקט**

100 זייטען. פון דר. חיים זשיטלאָווסקי.

6) **אַסטראָנאָמיע**

(מיט צייכנונגען און בילדער.) 275 זייטען.

פון דר. ב. האָפמאַן (צביון).

7) **געאָלאָגיע**

(מיט אילוסטראַציאָנען.) 100 זייטען.

פון דר. אַב. קאַסע.

8) **פּאָליטישע עקאָנאָמיע**

100 זייטען. פון א. ש. זאַקס.

9) **פיזיאָלאָגיע**

(מיט אילוסטראַציאָנען.) 100 זייטען.

פון דר. י. א. מעריסאָן.

HB
179
S2
1918
v.1